

A stylized illustration of a couple embracing. The person on the left has dark, curly hair and is wearing a light purple shirt. The person on the right has short, light purple hair and is wearing a darker purple shirt. They are both smiling and looking towards each other. The background is a solid light purple color.

PUHUTAAN

AMNESTY
INTERNATIONAL

SUOSTUMUKSESTA

Toimintaideoita seksuaalioikeuksien toteutumisen
ja suostumuskulttuurin vahvistamiseksi

**Avaa silmäsi sille
todellisuudelle, jossa
nuoret elävät! Se ei
ole mitään pumpulia.**

(opettaja)

MATERIAALIN ESITTELY

Amnestyn tavoitteena on maailma, jossa jokaisen ihmisen ihmisoikeudet toteutuvat. Työtä tällaisen maailman saavuttamiseksi on yhä tehtävänä. **Seksuaalisen häirinnän ja seksuaaliväkivallan kokemukset ovat osa liian monen nuoren arkipäivää Suomessa.** Lait eivät edelleenkään turvaa riittävästi seksuaaliväkivallan uhrien oikeuksien toteutumista. Naisten ja sateenkaari-ihmisten oikeuksia vastustetaan aiempaa äänekkäämmin eri puolilla maailmaa.

Tämä ihmisoikeuskasvatusmateriaali tarjoaa kasvattajille ja nuorille aktivisteille konkreettisia toimintaideoita seksuaalioikeuksien toteutumisen edistämiseksi. **Materiaalin keskeinen tavoite on nimensä mukaisesti kannustaa puhumaan suostumuksesta sekä toimimaan suostumuskulttuurin vahvistamiseksi.** Toimintaideat soveltuvat erityisesti yläkouluikäisten ja toisella asteella opiskelevien nuorten kanssa toteutettaviksi.

Suostumuskulttuuri kuvaa maailmaa, jossa jokaisen ihmisen seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja muut seksuaalioikeudet toteutuvat. Seksuaalisen nautinnon perustana on kaikkien osapuolten vapaaehtoinen suostumus. Kunnioitettava seksuaalinen kanssakäyminen ja toisen suostumuksen varmistaminen ovat uusi normaali. Seksuaalisuutta, seksiä ja niihin liittyviä tunteita voidaan käsitellä avoimemmin ja ihmisoikeuksia kunnioittavalla tavalla. Tällaisessa maailmassa ahtaita sukupuolinormeja ja historiallisesti kehittyneitä epätasa-arvoisuuksia puretaan aktiivisesti yhteiskunnan kaikilla tasoilla.

Materiaali koostuu seksuaalioikeuksia käsittelevästä taustatiedosta, temaattisista harjoituksista suostumuksen käsittelemiseksi, nuorille aktiiviteille koostetuista toimintavinkeistä sekä materiaallivinkeistä suostumuskulttuurin vahvistamiseksi.

Materiaali kannustaa käsittelemään seksuaalioikeuksia ja suostumuskulttuuria useista eri näkökulmista. Toimintaideat tekevät näkyväksi, miten kulttuuriset käsitykset ylläpitävät seksuaalisen häirinnän ja seksuaaliväkivallan toteutumista. Niiden avulla on mahdollista keskustella ikätason mukaisesti siitä, mitä on kunnioittava seksuaalinen kanssakäyminen sekä miten suostumuksen voi varmistaa ja antaa. Lisäksi toimintaideat lisäävät nuorten tietoisuutta omista seksuaalioikeuksistaan sekä kannustavat toimimaan niiden puolesta.

Toimintavinkit on suunniteltu niin, että niitä voi hyödyntää yksittäisinä harjoituksina, kokonaisina oppitunteina tai työpajoina sekä laajemman monialaisen oppimiskokonaisuuden järjestämisessä. Toimintavinkit on jaoteltu kolmeen teemaan, jotka tukevat erityisesti seuraavien oppiaineiden osaamistavoitteita:

Teema 1: Suostumuskulttuuri on pop

- äidinkieli ja kirjallisuus
- taito- ja taideaineet
- katsomusaineet ja filosofia
- terveystieto ja psykologia
- viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen

Teema 2: Vain kyllä tarkoittaa kyllä

- terveystieto ja psykologia
- katsomusaineet ja filosofia
- yhteiskunta- ja työelämäosaaminen

Teema 3: Syrjintä muusiks, lait uusiks

- historia ja yhteiskuntaoppi
- katsomusaineet ja filosofia
- terveystieto ja psykologia
- maantieto
- yhteiskunta- ja työelämäosaaminen

Materiaali on tuotettu yhdessä suostumuskulttuurin vahvistamisesta kiinnostuneiden nuorten, opettajien, järjestöjen ja tutkijoiden kanssa. Kiitos jokaiselle työpajoihin osallistuneelle nuorelle aktivistille ajatus-tenne jakamisesta ja muutoksen vaatimisesta. Kiitos kehittämiseen osallistuneille opettajille sekä heidän oppilailleen rakentavasta palautteesta ja materiaalin testaamisesta. Kiitos materiaaliluonnoksen kommentoinnista Heta Höltälle ja Teija Ryhdälle (Seta), Sanna Kotirannalle (Väestöliitto), Satu Venäläiselle (Nuoret ja seksuaalinen häirintä -tutkimushanke), Timo Aholle (Kiistelty suostumus -tutkimushanke) sekä useille kollegoillemme Amnestyssä.

Suostumuskulttuuri toteutuu, kun ihmisoikeuksia puolustetaan yhdessä.

Teksti: Matti Pihlajamaa, Emma Åman ja Outi Pallasoja

Taitto: Rita Raaska

Materiaali tukee opetussuunnitelmien laaja-alaisia osaamistavoitteita:

MONINAISUUS
KRIITTINEN AJATTELU
HÄIRINNÄN JA KIUUSAAMISEN EHKÄISY
TURVALLISET IHMISSUHTEET
YHTEISKUNNAN PALVELUT
IHMISOIKEUDET
TASA-ARVO JA YHDENVERTAISUUS
HENKILÖKOHTAISET RAJAT
AKTIIVINEN KANSALAISUUS
KESTÄVÄ TULEVAISUUS
TUNTEIDEN ILMAISU
IDENTITEETTI
KUNNIOITUS
VAIKUTTAMINEN
MONILUKUTAITO
MAAILMANKANSALAISEN TAIDOT

SISÄLLYSLUETTELO

MATERIAALIN ESITTELY	3
TAUSTATIETOA: KOHTI VÄKIVALLATONTA MAAILMAA	7
Seksuaalioikeudet kuuluvat kaikille	8
Jokaisella on oikeus elää vapaana väkivallasta	10
Seksi ilman suostumusta on raiskaus	13
Väkivaltakulttuuri koskettaa nuoria	16
Ihmisoikeudet ja koulun toimintakulttuuri	18
Opettaja – näin käsittelet suostumusta	21
TEEMA 1: SUOSTUMUSKULTTUURI ON POP	27
Harjoitukset	28
Taustatietoa: Normit, valta ja väkivaltamyttit	29
1.1. Bongaa väkivaltakulttuuri	31
1.2. Mielikuvia musiikkivideoista	33
1.3. Lempeä leffoissa	34
1.4. Väkivaltamyttien murtajat	36
1.5. Arkinen valta	40
1.6. Mainosprojekti suostumuksesta	44
1.7. Taiteella kohti suostumuskulttuuria	46
1.8. Norminpurkutalkoot	47

TEEMA 2: VAIN KYLLÄ TARKOITTAÄ KYLLÄ	49
Harjoitukset	50
Taustatietoa: Nuoret ja suostumus	51
2.1. Stop-leikki	52
2.2. Teetä ja suostumusta	53
2.3. Sananselityspeli	57
2.4. Keskustelukortit	62
2.5. Tutustutaan tukipalveluihin	64
2.6. Kuulokkeet korville	69
2.7. Lupauskortti	71
TEEMA 3: SYRJINTÄ MUUSIKS, LAIT UUSIKS	73
Harjoitukset	74
Taustatietoa: Itsemääräämisoikeus nyt	75
3.1. Tietovisa	76
3.2. Itsemääräämisoikeus nyt	79
3.3. Seksuaalioikeuksien aikajana	85
3.4. Väkivaltakulttuurin puu	87
3.5. Suostumuskulttuurin vahvistajat	90
3.6. Aktivistikortit	92
3.7. Vuonna 2030	95
MUKAAN MUUTOKSEEN	97
Toimintavinkkejä nuorelle aktivistille	98
LÄHTEITÄ JA MATERIAALIVINKKEJÄ	105
Opetusmateriaaleja ja oppaita	106
Taustatietoa	107

TAUSTATIETOA:
KOHTI
VÄKIVALLATONTA
MAAILMAA

SEKSUAALI- OIKEUDET KUULUVAT KAIKILLE

Seksuaalioikeudet kuuluvat jokaiselle ihmiselle. Ne ovat ihmisoikeuksia, jotka kattavat monenlaisia ihmissuhteisiin, kehoihin, lisääntymiseen, seksuaalisuuteen, sukupuoleen, sukupuolten tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä kysymyksiä.

Seksuaalioikeuksien keskiössä on ennen kaikkea jokaisen ihmisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden turvaaminen. Tämä tarkoittaa sitä, että kukin saa päättää omaan seksuaalisuuteensa liittyvistä asioista ja on velvollinen kunnioittamaan toisten seksuaalioikeuksia.

Ensisijainen vastuu seksuaalioikeuksien turvaamisesta kuuluu valtioille. Seksuaalioikeuksiin liittyen ei ole solmittu kansainvälistä erillissopimusta, eikä niille ole olemassa yhtä ainoaa määritelmää. Valtioiden velvoitteet seksuaalioikeuksien suojaamiseksi pohjautuvat useisiin valtioita sitoviin tai ohjeistaviin kansainvälisiin ja alueellisiin ihmisoikeussopimuksiin, -julistuksiin, -toimintaohjelmiin ja muihin asiakirjoihin.

Keskeinen historiallinen askel seksuaalioikeuksien suojan vahvistumisessa ajoittuu 1990-luvulle. Vuonna 1994 pidetyn Kairon väestö- ja kehityskonferenssin seurauksena seksuaali- ja lisääntymisterveys sekä lisääntymisoikeudet tunnistettiin ensimmäistä kertaa osaksi ihmisoikeuksia. **Sinnikkään aktivismin tuloksena saavutettu Kairon toimintaohjelma on muuttanut merkittäväällä tavalla sitä, miten valtiot tunnistavat seksuaalioikeudet.**

Jo vuosikymmeniä sitten tehdyistä sitoumuksista huolimatta seksuaalioikeudet ovat yhä kansain-

välisesti haavoittuvaisia ja kiisteltyjä. Valtiot eivät edelleenkään ole onnistuneet neuvottelemaan yhteistä seksuaalioikeudet määrittävää kansainvälistä asiakirjaa. Vuonna 2015 hyväksyttyihin YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin sisältyvät pääsyn takaaminen seksuaali- ja lisääntymisterveyspalveluihin sekä seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja lisääntymisoikeuksien turvaaminen. Ne eivät kuitenkaan sisällä seksuaalioikeuksien käsitettä, sillä valtiot eivät löytäneet yhteisymmärrystä esimerkiksi aborttioikeuteen ja sateenkaari-ihmisten oikeuksiin liittyvissä kysymyksissä.

Tänä päivänä seksuaalioikeuksien vastainen liikehdintä eri puolilla maailmaa on aiempaa äänekkäämpää. Tuoreita esimerkkejä tästä on liian monta: Unkari kielsi sukupuolen juridisen vahvistamisen keväällä 2020. Keväällä 2021 Puola kiristi jo ennestään tiukkaa aborttilainsäädäntöään, ja Turkki päätti erota naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa torjuvasta Istanbulin sopimuksesta.

Avaimet seksuaalioikeuksien puolustamiseksi löytyvät pitkäjänteisestä ihmisoikeustyöstä, joka vaatii päättäjiä kantamaan vastuunsa. Muutos tällaista maailmaa kohti tapahtuu niin luokkahuoneissa, mielenosoituksissa kuin neuvottelupöydissä. Paikasta riippumatta viesti on yhteinen:

Seksuaalioikeuksien toteutuminen on paitsi tärkeää itsessään myös avainasemassa muiden ihmisoikeuksien toteutumiseksi.

SEKSUAALIOIKEUDET

ovat jokaiselle kuuluvia ihmisoikeuksia. Ne takaavat sen, että kaikki saavat päättää omaan seksuaalisuuteensa ja kehoonsa liittyvistä asioista. Valtioiden tulee turvata seksuaalioikeuksien toteutuminen. Jokaisella on myös velvollisuus kunnioittaa muiden oikeuksia.

OIKEUS OMAAN SEKSUAALISUUTEEN

Jokaisella on oikeus seksuaaliseen nautintoon ja turvalliseen seksuaalielämään. Kaikkien osapuolten suostumus on seksuaalisen nautinnon lähtökohta, eikä ketään saa painostaa tai pakottaa seksuaaliseen kanssakäymiseen.

OIKEUS TIETOOIN SEKSUAALISUUDESTA

Jokaisella on oikeus saada laadukasta ja kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta. Seksuaalikasvatuksen tulee tarjota monipuolista tietoa seksuaalisuudesta ja seksuaalioikeuksista ikätason mukaisesti.

OIKEUS SUOJELLA ITSEÄÄN JA TULLA SUOJELLUKSI

Jokaisella on oikeus keholliseen koskemattomuuteen sekä päättää omasta avioitumisestaan. Ihmisiä on suojeltava seksuaaliselta häirinnältä, raiskauksilta sekä kaikelta muulta sukupuoleen perustuvalta väkivallalta.

OIKEUS SEKSUAALI- JA LISÄÄNTYMIS-TERVEYSPALVELUIHIN

Jokaisella on oikeus turvalliseen synnytykseen, ehkäisyyn, turvalliseen aborttiin, seksitautien hoitoon sekä muihin seksuaali- ja lisääntymisterveyspalveluihin. Palveluiden tulee olla saatavilla kaikille.

OIKEUS NÄKYÄ

Jokaisella on oikeus näkyä yhteiskunnassa sellaisena kuin on ilman pelkoa syrjinnästä ja väkivallasta. Kaikki ihmiset saavat määritellä oman seksuaalisen suuntautumisensa ja sukupuoli-identiteettinsä tai olla määrittelemättä niitä.

OIKEUS YKSITYISYYTEEN

Jokaisella on oikeus tehdä yksityisiä ja yksilöllisiä päätöksiä omaan seksuaalisuuteensa liittyen. Seksuaaliterveyspalveluiden tulee olla yksityisiä ja luottamuksellisia.

OIKEUS VAIKUTTAA

Jokaisella on oikeus ja velvollisuus vaikuttaa omien ja muiden seksuaalioikeuksien toteutumiseen. Tähän kuuluvat sekä päätökset omasta kehosta että mahdollisuus vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon.

JOKAISELLA ON OIKEUS ELÄÄ VAPAANA VÄKIVALLASTA

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja oikeus fyysiseen koskemattomuuteen ovat seksuaalioikeuksien kulmakiviä. Vaikka ihmisoikeussopimukset turvaavat nämä oikeudet, eivät ne toteudu täysimääräisesti missään maailman valtiossa. Yhteinen velvollisuutemme on tavoitella suostumuskulttuuria, jossa jokainen ihminen voi nauttia ihmissuhteistaan ja seksuaalisuudestaan vapaana pelosta ja syrjinnästä.

Seksuaalinen häirintä, raiskaukset ja muu seksuaaliväkivalta ovat maailmanlaajuisia ja sukupuolistuneita ihmisoikeusloukkauksia. **Seksuaaliväkivalta perustuu yhteiskunnassa vallitseviin epätasa-arvoisiin valtasuhteisiin sukupuolten välillä.** Väkivaltaa ylläpitää pitkäaikainen väkivaltakulttuurin perintö, jota leimaavat sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät haitalliset normit ja myytit.

Seksuaaliväkivalta kohdistuu useimmiten naisiin ja tyttöihin. Tilastot piirtävät kuvan väkivaltakulttuurin karusta todellisuudesta: Suomessa seksuaaliväkivaltaa kokee vuosittain arviolta 50 000 naista. Noin yhdeksän miljoonaa naista Euroopassa on raiskattu 15 vuotta täytettyään. Yli viidesosa eurooppalaisista uskoo naisten keksivän tai liioittelevan seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai raiskaukseen liittyviä väitteitä.

Seksuaaliväkivallan uhriksi voi joutua kuka tahansa sukupuolesta tai muusta sosiaalisesta asemasta riippumatta. Sukupuolten välisen epätasa-arvon lisäksi väkivaltakulttuuria ylläpitävät myös muut yhteiskunnan epätasa-arvoiset valta-

suhteet. Tämän vuoksi esimerkiksi sateenkaari-ihmiset sekä vammaiset, paperittomat ja etnisiin ja näkyviin vähemmistöihin kuuluvat ihmiset kokevat muita enemmän seksuaaliväkivaltaa, väkivallan uhkaa sekä vaikeuksia avun saamisessa.

Kattavin ihmisoikeussopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumiseksi on Istanbulin sopimus. Sopimus hyväksyttiin Euroopan neuvostossa vuonna 2011, ja Suomi saattoi sen voimaan vuonna 2015. Sopimuksen tavoitteena on varmistaa, että valtiot sitoutuvat turvaamaan jokaisen naisen ja tytön oikeuden elää vapaana väkivallasta.

Istanbulin sopimus velvoittaa valtioita esimerkiksi järjestämään tukipalveluja väkivallan uhreille, torjumaan väkivaltaa lainsäädännöllä ja käsittelemään sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa koulutuksessa. Sopimus nojaa intersektionaaliseen lähestymistapaan, eli se pyrkii huomioimaan naisten ja tyttöjen moninaisuuden sekä useat toistensa kanssa risteävät syrjintäperusteet kuten seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin, iän, ihonvärin, vammaisuuden tai muut vastaavat asemat. Suomessa Istanbulin sopimusta sovelletaan kaikkiin lähisuhdevallan uhreihin sukupuolesta riippumatta.

Vuonna 2007 Euroopan neuvostossa solmittiin **Lanzaroten sopimus, joka edellyttää valtioita kriminalisoimaan kaikki lapsiin kohdistuvan seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodot,** toteuttamaan ennaltaehkäiseviä toimia, auttamaan lapsiuhreja sekä saattamaan vastuuseen rikoksis-

ta epäiltyjä. Suomi saattoi Lantaroten sopimuk-
sen voimaan vuonna 2011, mutta se tunnetaan
tällä edelleen huonosti.

Seksuaalinen ja muu sukupuoleen perustuva
väkivalta ovat itsessään vakavia ihmisoikeuslouk-
kauksia. Ne myös heikentävät väkivallan uhrin
muiden ihmisoikeuksien toteutumista. **Siksi
valtioiden on puututtava väkivallan juurisyihin
aktiivisilla politiikkatoimilla, esimerkiksi muutta-
malla lakeja sekä torjumalla väkivaltaa ylläpitäviä
asenteita ja ajattelumalleja.**

POIMINTA

Istanbulin sopimus

1 artikla - Yleissopimuksen tavoitteet

1. Tämän yleissopimuksen tavoitteina on

- suojella naisia kaikilta väkivallan muodoilta sekä ehkäistä ja poistaa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa ja saattaa väkivallantekijät syytteeseen;
- edistää kaikkien naisten syrjinnän muotojen poistamista sekä naisten ja miesten välistä tosiasiallista tasa-arvoa, myös voimaannuttamalla naisia;
- luoda laaja-alaiset puitteet, toimintaperiaatteet ja toimet kaikkien naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan uhrien suojelemiseksi ja auttamiseksi;
- edistää kansainvälistä yhteistyötä naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan poistamiseksi;
- tukea järjestöjä ja lainvalvontaviranomaisia sekä auttaa niitä toimimaan tehokkaasti yhteistyössä yhtenäisen lähestymistavan omaksumiseksi pyrittäessä poistamaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa.

4 artikla - Perusoikeudet, tasa-arvo ja syrjinnän kieltö

3. Osapuolet varmistavat tämän yleissopimuksen määräysten täytäntöönpanon, erityisesti toimet uhrien oikeuksien suojelemiseksi, syrjimättä ketään esimerkiksi biologisen tai sosiaalisen sukupuolen, rodun, ihonvärin, kielen, uskonnon, poliittisen tai muun mielipiteen, kansallisen tai yhteiskunnallisen alkuperän, kansalliseen vähemmistöön kuulumisen, varallisuuden, syntyperän, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin, iän, terveydentilan, vamman, siviilisäädyn, maahanmuuttajataustan, pakolaisaseman tai muun aseman perusteella.

Väkivaltasanastoa

Fyysinen väkivalta on väkivaltaa, joka ilmenee henkilön ruumiillisen koskemattomuuden tahallisen loukkauksena.

Henkinen väkivalta on väkivaltaa, joka ilmenee henkilön psyykkisen hyvinvoinnin tahallisen vahingoittamisena. Henkinen väkivalta voi ilmetä esimerkiksi toisen alistamisena, eristämisenä tai kontrollointina.

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on seksuaaliväkivaltaa, jossa lasta käytetään häntä vanhemman henkilön seksuaalisiin tarpeisiin tai tarpeeseen alistaa tai satuttaa lasta. Käsite on ongelmallinen, koska teot ovat lapsille aina väkivaltaa. Teoissa on erityistä lapsen ja tekijän ikäero sekä lapsen kehitysvaihe.

Lähisuhdeväkivalta on väkivaltaa, jonka tekijä ja kohde ovat tai ovat olleet keskenään läheisessä suhteessa. Lähisuhdeväkivalta voi kohdistua henkilön nykyiseen tai entiseen kumppaniin, lapseen, lähisukulaiseen tai muuhun läheiseen.

Naisiin kohdistuva väkivalta on väkivaltaa, joka kohdistuu naisiin heidän sukupuolensa vuoksi. Naisiin kohdistuva väkivalta ilmenee usein esimerkiksi lähisuhdeväkivaltana, seksuaaliväkivaltana ja sukupuoleen perustuvana häirintänä. Kyseessä on ihmisoikeusloukkaus, joka läpäisee kaikki yhteiskunnat ja kulttuurit.

Parisuhdeväkivalta on lähisuhdeväkivaltaa, joka kohdistuu henkilön seurustelukumppaniin tai nykyiseen tai entiseen puolisoon.

Perheväkivalta on lähisuhdeväkivaltaa, joka kohdistuu saman perheen jäseneen. Perheväkivallassa yhteenkin perheenjäsenen kohdistuva väkivalta altistaa aina kaikki perheeseen kuuluvat väkivallalle ja sen seurauksille.

Seksuaaliväkivalta on väkivaltaa, joka ilmenee henkilön seksuaalisen koskemattomuuden tai itsemääräämisoikeuden tahallisen loukkauksena. Väkivallan kohteen näkökulmasta väkivallassa ei ole kyse seksuaalisesta teosta tai kokemuksesta.

Seksuaalinen häirintä on sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Häirintä voi ilmetä esimerkiksi ei-toivottuna kosketeluna, lähentelynä, tirkistelynä, itsensäpaljastamisena tai seksuaalisesti värittyneiden viestien lähettämisenä. Seksuaalinen häirintä on tasa-arvolaissa kiellettyä syrjintää. Käsitteeseen liittyy läheisesti rikoslaissa määritelty **seksuaalisen ahdistelun** käsite, joka on määritelmältään kapeampi ja kattaa vain seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavan koskettelun.

Seurusteluväkivalta on nuorten välisissä suhteissa ilmenevää parisuhdeväkivaltaa. Seurusteluväkivalta on luonteeltaan erilaista kuin aikuisten välinen parisuhdeväkivalta, vaikka niissä onkin samoja piir-

teitä. Erityisen eron tekee se, että nuorella on vielä keskeneräiset emotionaaliset ja kognitiiviset taidot. Nuori ei välttämättä hahmota, mikä on seurustelusuhteessa toivottavaa ja sallittua, koska hänellä ei ole vielä sosiaalisissa suhteissa aikuistaitoja.

Sukupuoleen perustuva väkivalta on kattokäsite väkivallalle, joka kohdistuu yksilöön hänen sukupuolensa, sukupuolen ilmaisunsa tai sukupuoli-identiteettinsä vuoksi. Se ilmenee muun muassa lähisuhdeväkivaltana, seksuaaliväkivaltana ja sukupuoleen perustuvana häirintänä. Suurin osa sukupuoleen perustuvasta väkivallasta on naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, mutta sitä kokevat myös muita sukupuolia olevat ihmiset. Miehet kokevat sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa esimerkiksi haastaessaan yhteiskunnallisia normeja maskuliinisuudesta ja transihmiset sukupuoli-identiteettinsä tai sukupuolen ilmaisunsa perusteella.

Väkivalta on vallan, kontrollin tai fyysisen voiman tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista siten, että tämä kohdistuu toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään ja että tämä johtaa tai voi johtaa fyysisen tai psyykkisen vammautumisen, kehityksen häiriytymiseen, perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen tai kuolemaan.

Lähde: Sanaston määritelmät nojaavat pääosin THL:n väkivaltasanastoon.

SEKSI ILMAN SUOSTUMUSTA ON RAISKAUS

Kunniottavaan ja nautinnolliseen seksuaaliseen kanssakäymiseen kuuluu kaikkien osapuolten suostumus. Muulloin teot ovat seksuaaliväkivaltaa. Tätä faktaa eivät muuta uhrin pukeutuminen, humaltila tai yhteinen parisänky. Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten viesti on yksiselitteinen – seksi ilman suostumusta on raiskaus.

Raiskaus ja muu seksuaaliväkivalta loukkaavat uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta sekä oikeutta fyysiseen ja henkiseen koskemattomuuteen. **Ihmisoikeussopimukset velvoittavat valtioita kriminalisoimaan ilman suostumusta tehtävät seksuaaliset teot. Niiden on laeissaan ankkuroitava raiskauksen ja muun seksuaaliväkivallan määritelmät suostumuksen puutteeseen perustuviksi.**

Suomessa ja useimmissa muissa maailman valtioissa lainsäädäntö ei tätä materiaalia kirjoitettaessa vastaa kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita. Työtä asenteiden muuttamiseksi ja suostumuskulttuurin vahvistamiseksi on tehtävänä myös suostumusperustaisen lainsäädännön hyväksyneissä maissa. Merkittävä osa ongelmaa on se, että suostumukseen liittyy usein harhaluuloja. Osa myös kokee suostumuksesta puhumisen kiusalliseksi.

Seksuaaliväkivallan ehkäisemiseksi on tärkeää luoda sellaista asenneilmapiiriä, jossa seksuaalisesta kanssakäymisestä ja siihen liittyvästä suostumuksesta pystytään puhumaan avoimesti jo nuoresta lähtien. Suostumuskulttuurissa

toisen osapuolen innokkuuden ja suostumuksen varmistaminen on arkinen asia, eikä sitä tarvitse kokea kiusalliseksi. Lisäksi on tärkeää ymmärtää selkeästi, mitä suostumus merkitsee ihmisoikeuskysymyksenä.

MITÄ SUOSTUMUS SITTEN TARKOITTA? ENTÄ MILLAISISSA OLOSUHTEISSA SITÄ EI VOIDA PÄÄTELLÄ?

Seksi on suostumuksellista silloin, kun kaikki osapuolet ovat antaneet siihen suostumuksensa vapaaehtoisesti. **Hiljaisuus tai passiivisuus eivät merkitse suostumusta, vaan suostumuksen antamisen tulee olla aktiivista ilmaisua ja perustua henkilön vapaalle tahdolle.** Käytännössä oman suostumuksen voi ilmaista esimerkiksi sanomalla sen ääneen tai ilmaisemalla innokkuutensa verbaalisesti tai kehollisesti.

Oman suostumuksen voi peruuttaa milloin tahansa seksuaalisen kanssakäymisen aikana. Jokainen saa siis keskeyttää tai lopettaa minkä tahansa seksuaalisen teon aina niin halutessaan.

Suostumus annetaan erikseen kuhunkin seksuaaliseen toimintaan. Esimerkiksi suostumus seksiin kondomin kanssa ei tarkoita suostumusta seksiin ilman kondomia. Suuseksiin suostuminen ei tarkoita suostumusta yhdyntään, eikä aiemmin harrastettu seksi merkitse suostumusta myöhemmin harrastettavaan seksiin.

Suostumusta ei voi päätellä siitä, että henkilö ei ole kieltäytynyt jostakin seksuaalisesta teosta ääneen sanomalla. Esimerkiksi unessa, tajuttomana tai voimakkaasti juopuneena tai huumausaineiden vaikutuksen alaisuudessa oleva henkilö ei voi antaa suostumustaan. Suostumusta ei voi myöskään antaa pakotettuna.

Suostumusta ei voi olettaa sillä perusteella, että uhri ei vastustellut seksuaalista tekoa fyysisesti.

Tämä pätee riippumatta siitä, käyttikö tekijä fyysistä väkivaltaa tai uhkasi sen käytöllä. Tutkimusten mukaan seksuaaliväkivallan uhrit kokevat usein jäätymisreaktion, jossa uhri ei kykene puolustautumaan. Kyseessä on autonomisen hermoston kontrolloimaton reaktio, jonka tarkoituksena on minimoida uhrille aiheutuva vahinko vaarallisessa tilanteessa.

POIMINTA

Istanbulin sopimus

36 artikla - Seksuaalinen väkivalta, mukaan lukien raiskaus

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että seuraavat tahalliset menettelyt säädetään rangaistaviksi:
 - a. seksuaalinen tunkeutuminen toisen henkilön emättimeen, peräsuoleen tai suuhun jonkin ruumiinosan tai esineen avulla ilman tämän henkilön suostumusta;
 - b. muu toiseen henkilöön ilman tämän suostumusta kohdistuva seksuaalinen teko;
 - c. toisen henkilön saattaminen ilman hänen suostumustaan seksuaalisiin tekoihin kolmannen henkilön kanssa.
2. Henkilön on annettava suostumus vapaaehtoisesti vapaasta tahdostaan, joka arvioidaan kulloistenkin olosuhteiden mukaan.
3. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että 1 kohdan määräyksiä sovelletaan myös tekoihin, jotka kohdistetaan entisiin tai nykyisiin kansallisessa laissa tunnustettuihin puolisoihin tai kumppaneihin.

10

FAKTA

SEKSUAALI- VÄKIVALLASTA

1 Seksuaaliväkivalta on rikos, joka loukkaa uhrin kehollista koskemattomuutta ja seksuaalista itsemääräämisoikeutta. **Uhrin ei tule milloinkaan syyllistää raiskatuksi tulemisesta, vaan vastuu väkivallasta kuuluu aina sen tekijälle.** Tätä tosiasiaa ei muuta uhrin pukeutuminen, juodun alkoholin määrä tai se, miten hän elää omaa elämäänsä.

2 Seksuaaliväkivalta kohdistuu erityisesti naisiin ja tyttöihin. Siksi on tärkeää, että väkivallan sukupuolittuneisuudesta ja sukupuolten välisistä epätasa-arvoisista valtasuhteista ei vaieta. Keinot naisiin ja tyttöihin kohdistuvan seksuaaliväkivallan torjumiseksi hyödyttävät kaikkia väkivallan kokijoita sukupuolesta riippumatta.

3 Seksuaaliväkivallan uhriksi voi joutua kuka tahansa sukupuolesta tai muusta asemasta riippumatta. Sateenkaari-ihmiset kokevat muita useammin seksuaaliväkivaltaa. Heihin kohdistuvan väkivallan pyrkimyksenä

voi olla rankaisu sukupuolistereotyyppien ja yhteiskunnallisten normien haastamisesta. Myös vammaiset henkilöt, paperittomat ihmiset sekä etnisiin ja näkyviin vähemmistöihin kuuluvat ihmiset kokevat muita enemmän seksuaaliväkivaltaa, väkivallan uhkaa ja vaikeuksia avun saamisessa. Seksityöntekijöillä on oikeus antaa tai peruuttaa suostumus seksuaalisiin tekoihin, ja he voivat joutua raiskauksen uhriksi aivan kuten muutkin.

4 Seksuaaliväkivalta on pääasiassa miesten tekemää. **Seksuaaliväkivallan tekijät ovat useimmiten uhrin kumppaneita, ex-kumppaneita, ystäviä tai tuttavvia.** Tekijät voivat olla hyvin karismaattisia, kuuluisia tai omia ystäviämme. Syytökset on otettava vakavasti, vaikka ei itse olettaisi tekijän syyllistyneen väkivaltaan. **Seksuaaliväkivalta tapahtuu useimmiten uhrin kotona, kodin lähetyvillä tai jonkun heidän tuttavansa kotona.**

5 Seksuaaliväkivallassa on kyse vallasta ja uhrin **kontrolloinnista**, ei seksistä tai seksuaalisten halujen toteuttamisesta. Ajatus luonnollisten vaistojensa tai viettiensä ohjaamasta tekijästä on virheellinen stereotyyppi.

6 Raiskaukset ovat yleisempiä kuin ihmiset usein **luulevat.** Suomessa arviolta 50 000 naista kokee seksuaaliväkivaltaa vuosittain. EU:ssa noin yhdeksän miljoonaa naista on raiskattu heidän täytettyään 15 vuotta. Joka kymmenes 15 vuotta täyttäneistä naisista EU:ssa on kokenut seksuaaliväkivaltaa.

7 Kaikkien osapuolten tulee varmistaa toistensa **suostumus seksuaalisessa kanssakäymisessä.** Suostumusta ei voida päätellä siitä, että henkilö ei kieltäytynyt tai vastustanut tekoa. Suostumuksen tulee olla aktiivisesti ilmaistua esimerkiksi sanallisesti tai kehollisella ilmaisulla, ja sen tulee perustua vapaaehtoisuuteen.

Treffeillä käyminen, yhdessä kotiin lähteminen tai aiempi yhteinen seksielämä ei tarkoita suostumuksen antamista. **Suostumus tulee varmistaa kuhunkin seksuaaliseen tekoon erikseen, ja sen voi peruuttaa milloin tahansa.**

8 Ihmiset reagoivat eri tavalla kokemaansa seksuaaliväkivaltaan ja sen seurauksiin. Osa reagoi väkivaltatilanteeseen taistelemalla vastaan, kun taas osa arvioi vastustelun liian vaaralliseksi ja reagoi lamaantumalla. **Seksi ilman suostumusta on raiskaus, eikä uhrilla ole velvollisuutta taistella tekijää vastaan.** Raiskaus on vakava rikos, joka aiheuttaa uhrille usein merkittäviä fyysisiä ja henkisiä haittoja. Osasta raiskauksia aiheutuu fyysisiä vammoja, mutta **uhrien kokemat haitat eivät aina ole näkyviä.**

9 Suurin osa seksuaaliväkivallan kokijoista ei ilmoita **raiskauksta poliisille.** Raiskauksesta kerrotaan tai tehdään rikosilmoitus usein vasta viikkoja, kuukausia tai vuosia raiskauksen jälkeen. Rikosilmoituksen tekeminen seksuaaliväkivallasta edellyttää rohkeutta ja vahvuutta, sillä rikosoikeudelliset menettelyt voivat olla hyvin kuormittavia. **Raiskauksesta kertovat henkilöt on otettava vakavasti riippumatta siitä, milloin he ilmoittavat teosta.** Myöhään tehty ilmoitus osoittaa todennäköisesti sen, että uhri on traumatisoitunut ja pelkää raiskaajaansa. Uhrit ansaitsevat tulla kuulluiksi, ja heidän ilmoituksensa on tutkittava huolellisesti.

10 Suurin osa seksuaaliväkivallan uhreista pystyy **selviytymään raiskauksesta.** Uhreille on tarjottava riittävästi tukea rikosprosessissa ja väkivallasta selviytymisessä. Tuen tulee olla sukupuolisensitiivistä ja huomioida eri ryhmiin kuuluvien seksuaaliväkivallan uhrien erityistarpeet.

VÄKIVALTA- KULTTUURI KOSKETTA NUORIA

Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus suojeluun väkivallalta. Tästä huolimatta seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukset ovat Suomessa osa monen nuoren arkipäivää. Vain murto-osa nuorten kokemasta väkivallasta tulee aikuisten tietoon. Tutkimukset kertovat kuitenkin, että nuoret kokevat, tekevät ja todistavat monenlaisia sukupuoleen perustuvan väkivallan muotoja. Väkivallan eri muodot tuleekin ymmärtää laajana jatkumona, jonka yhteinen nimittäjä löytyy väkivaltaa ylläpitävistä kulttuurisista asenteista ja epätasa-arvoisista valtasuhteista.

Myös nuorten kohdalla väkivallan kokemukset ovat sukupuolittuneita. Seksuaalinen häirintä ja seksuaaliväkivalta kohdistuvat nuoriin naisiin ja tyttöihin sekä sukupuolivähemmistöihin kuuluviin nuoriin merkittävästi nuoria miehiä ja poikia useammin¹. Kouluterveyskyselyn 2021 mukaan esimerkiksi lukion 1. ja 2. vuosikurssilla opiskelevista tytöistä 15 % on kokenut seksuaaliväkivaltaa viimeisen vuoden aikana. Pojista vastaavaa oli kokenut 3 %.

Sukupuoleen perustuvien epätasa-arvoisuuksien lisäksi nuorten väkivaltakokemuksia jäsentävät myös muut yhteiskunnan valtasuhteet. Kouluterveyskyselyjen mukaan sateenkaarinuoret kokevat selvästi muita nuoria useammin seksuaalista häirintää ja seksuaaliväkivaltaa². Väkivallan kokemukset ovat huomattavasti yleisempiä myös, jos nuori on vammainen, asuu sijoitettuna tai on ulkomailla syntynyt.

Nuoret kokevat seksuaalista häirintää yleisimmin puhelimesta tai internetissä sekä julkisessa tilassa. Puhelimesta tai internetissä seksuaalista häirintää kokeneiden nuorten osuus on lisääntynyt viime vuosien aikana, ja nousu on ollut tytöillä voimakkaampaa kuin pojilla. Pelastakaa Lapset -järjestön selvitys on myös osoittanut, että lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyy tänä päivänä yhä useammin digitaalisen median käyttö.

Nuorten vapaaehtoinen ja suostumuksellinen seksuaalissävytteinen viestintä on keskeistä erottaa digitaalisesta väkivallasta. Edellä mainitun selvityksen mukaan lapset ja nuoret lähettivät itsestään seksuaalissävytteisiä kuvia yleisimmin ollessaan seurustelusuhteessa. He myös pääosin tietävät, ettei toisilta saatuja alastonkuvia saa lähettää eteenpäin ilman lupaa. Noin kolmasosa kertoi kuitenkin vastaanottaneensa puhelimeensa tahtomattaan jonkun toisen alastonkuvia tai videoita tai nähneen seksuaalissävytteisten kuvien jakamista ryhmäkeskusteluissa. Suostumusta ja seksuaalista itsemääräämisoikeutta on kunnioitettava kaikessa seksuaalisessa kanssakäymisessä – niin puhelimesta kuin samassa sängyssä.

Seksuaalista häirintää tapahtuu kaikilla kouluasteilla varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin. Kouluterveyskyselyn 2021 mukaan noin 2 % lukiolaisista oli kohdannut seksuaalista häirintää koulussa viimeisen vuoden aikana. Osa tutkijoista on kritisoinut kyselytutkimuksen tapoja määritellä seksuaalista häirintää, sillä ne eivät huomioi

¹ **Sukupuolivähemmistöt** on kattokäsite, jolla viitataan henkilöihin, jotka eivät koe syntymässä määriteltä sukupuolta omakseen tai joiden sukupuoli, sen ilmaisu ja kokemus eivät kaikin tai jollain tavoin vastaa normatiivisia käsityksiä sukupuolesta ja jotka itse määrittelevät kuuluvansa johonkin sukupuolivähemmistöön, kuten transsukupuoliset, transvestiitit, muunsukupuoliset tai intersukupuoliset.

² **Sateenkaarinuori** on nuori, joka kuuluu sukupuoli- ja/tai seksuaalivähemmistöön.

yksilötason kokemusten lisäksi laajempaa seksististä ilmapiiriä ylläpitävää häirintää. Esimerkiksi pohjoissuomalaisia kouluja tarkastellut tutkimus havaitsi, että lähes 90 % oppilaista oli kokenut ilkeiden seksististen tai homofobisten sanojen käyttöä luokassaan.

Suurelle osalle nuorista seurustelu tuo iloa ja onnellisuutta elämään. Kyselyt ovat kuitenkin tehneet näkyväksi sen, että osa nuorista kokee väkivaltaa seurustelusuhteissaan. Ensi- ja turvakotien liiton selvityksen mukaan nuorten seurustelusuhteissaan kokema henkinen väkivalta on esimerkiksi haukkumista, pelottelua ja painostamista. Nuorten kokema fyysinen väkivalta puolestaan on esimerkiksi liikkumisen estämistä, lyömistä tai tönimistä. Seurusteluun liittyvän seksuaaliväkivallan kokemuksissaan nuoret kertoivat esimerkiksi raiskauksista, seksuaalisiin tekoihin painostamisesta sekä kuvaamisesta ilman suostumusta. Seurusteluväkivallassa tekijä käyttää usein monia keinoja yhtä aikaa, ja väkivalta voi jatkua eron jälkeen. Aikuisten tavoin nuorten naisten ja tyttöjen osuus väkivallan kokijoissa korostuu. Poliisille ilmoitetuissa nuorten seurusteluväkivallan teoissa tyttöjä on lähes yhdeksän kymmenestä uhrista.

Seksuaalista häirintää ja seksuaaliväkivaltaa kokeneet nuoret kertovat väkivallasta todennäköisemmin kavereilleen kuin aikuisille. **Väkivallasta ei usein kerrota eteenpäin kokemukseen liittyvän häpeän vuoksi.** Nuorilla voi myös olla pelko siitä,

että aikuiset syyllistäisivät heitä tapahtuneesta tai rajoittaisivat heidän sosiaalisen median tai netin käyttöään.

Jokainen nuori reagoi väkivaltaan omalla tavallaan. **Seksuaalinen häirintä ja seksuaaliväkivalta ovat haavoittavia kokemuksia, joiden seuraukset voivat olla pitkäaikaisia.** Väkivallan kohteeksi joutuminen voi johtaa esimerkiksi kokemuksiin pelosta, nöyryytyksestä, ahdistuksesta sekä epäluottamukseen muita ihmisiä kohtaan. Niistä voi seurata myös fyysisiä oireita, keskittymisvaikeuksia, koulunkäynnin vaikeuksia, opintojen keskeytystä, sosiaalisia ongelmia, hermostuneisuutta, masennusta, unettomuutta tai alkoholin tai päihteiden käyttöä. **Suurin osa kuitenkin selviytyy kokemastaan väkivallasta riittävän tuen avulla.**

51%
tytöistä

8%
pojista

koki seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua vuoden aikana lukion 1. ja 2. vuosikurssilla

15%

sateenkaari-
nuorista &

2% heteropojista
9% heterotytöistä
6% cissukupuolisista nuorista³

koki seksuaaliväkivaltaa vuoden aikana

alle

1/3

seksuaalista häirintää tai väkivaltaa kokeneista lukiolaisista on kertonut kokemastaan luottamalleen aikuiselle

³ Cissukupuolisilla ihmisillä viitataan henkilöihin, joiden sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu ovat hänelle syntymässä määritellyn sukupuolen ja siihen kulttuurissa yleensä liitettyjen odotusten mukaiset. Cismies on syntymässä määritelty pojaksi. Cisnainen on syntymässä määritelty tytöksi. (Lähde: Setan sateenkaarisananasto.)

IHMISOIKEUDET JA KOULUN TOIMINTA- KULTTUURI

MITÄ ON IHMISOIKEUSKASVATUS?

YK:n ihmisoikeusjulistuksen mukaan ihmisoikeuskasvatus on kasvatusta

- **Ihmisoikeuksien arvoista, normeista ja mekanismeista** – eli siitä, mitä ihmisoikeudet ovat ja mistä ne tulevat historiallisesti, kulttuurisesti ja oikeudellisesti, sekä miten niitä voi vaatia, jos oikeuksia on loukattu
- **Ihmisoikeusperustaisella tavalla** – ihmisoikeuksien kunnioituksen, kuten syrjimättömyyden ja yhdenvertaisuuden, tulee näkyä ja tuntua opetuksessa ja oppilaitoksen käytännöissä
- **Ihmisoikeuksien puolustamiseen** – tiedon lisäksi oppilaita tulee voimaannuttaa toimimaan omien ja muiden ihmisoikeuksien puolesta

Suomen perustuslain 22 § velvoittaa julkista valtaa turvaamaan perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen Suomessa. Tämä velvollisuus koskee myös julkisia oppilaitoksia ja niissä toimivia opettajia.

MITEN IHMISOIKEUDET LIITTYVÄT KOULUN TOIMINTAKULTTUURIIN?

Opetussuunnitelmat velvoittavat kouluja rakentamaan toimintakulttuuria, joka perustuu ihmisoikeuksien kunnioittamiselle ja nuorten osallisuuden edistämiseksi. Tällaisen toimintakulttuurin rakentaminen on pitkäjänteistä työtä, johon osallistuvat kaikki kouluyhteisön jäsenet ja sidosryhmät. Ihmisoikeuksien täysimääräiseksi toteutumiseksi työhön tarvitaan mukaan niin

päätäjät, koulun johto, opettajat ja muu henkilökunta kuin nuoret ja huoltajatkin.

Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus turvalliseen ja väkivallattomaan oppimisympäristöön. **Turvallisessa oppimisyhteisössä ei hyväksytä seksuaalista häirintää tai muuta sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa.** Väkivaltaa ennaltaehkäistään aktiivisesti, ja toimintatavat siihen puuttumiseksi ovat jokaisen kouluyhteisön jäsenen tiedossa. Toimintakulttuuri perustuu seksuaalioikeuksien kunnioittamiselle ja aktiiviselle suostumuskulttuurin vahvistamiselle.

Koulujen ja oppilaitosten tulee edistää aktiivisesti sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Tällaisessa oppimisyhteisössä opetus on sukupuolitietoista ja jokaisen yksilöllisyyttä kunnioittavaa. Sukupuolitietoisuus tarkoittaa sukupuoleen liittyvien kulttuuristen oletusten ja yhteiskunnallisten rakenteiden aktiivista tunnistamista sekä niiden purkamista kaikessa koulujen ja oppilaitosten arkisessa toiminnassa. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön lähtökohtana on sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuden huomioiminen¹.

Sukupuoli, seksuaalisuus ja ihmisoikeudet liittyvät kaikkeen koulujen ja oppilaitosten toimintaan. Niistä neuvotellaan niin oppikirjoissa, opetussuunnitelmissa, koulun tiloissa kuin nuorten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Siksi ihmisoikeuksia tulee edistää koulujen ja oppilaitosten toiminnassa kokonaisvaltaisesti. Tämä onnistuu esimerkiksi kiinnittämällä huomiota seuraaviin osa-alueisiin ja kysymyksiin:

¹ **Sukupuolen moninaisuus** viittaa siihen, että sukupuoli on moninainen ilmiö, joka ei ole jaettavissa kahteen, toisilleen vastakkaiseen ja selvästi toisistaan erotettavaan sukupuoleen. Sukupuolen moninaisuus sisältää sekä sukupuolivähemmistöt että -enemmistöt. **Seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus** viittaa koko seksuaalisen suuntautumisten kirjoon. (Lähde: Setan sateenkaarianasto.)

HALLINTO

- Onko koulun johdolla vahva ymmärrys ihmisoikeuksista?
- Toteutuvatko ihmisoikeusarvot kaikissa koulun käytännöissä?
- Onko kaikilla kouluyhteisön jäsenillä todellinen mahdollisuus osallistua päätöksentekoon?
- Onko häirintään, syrjintään ja väkivaltaan puuttumiseksi luotu selkeät toimintatavat?

OPETUS

- Käsitelläänkö ihmisoikeuksia kaikissa oppiaineissa ja oppiaineraajat ylittäen?
- Kannustaako opetus nuoria tunnistamaan ja vaatimaan omia oikeuksiaan sekä kunnioittamaan ja suojelemaan muiden oikeuksia?
- Tapahtuuko kaikki opetus ihmisoikeuksia kunnioittavalla tavalla?
- Onko nuorilla mahdollisuus vaikuttaa opetukseen liittyviin päätöksiin?

VUOROVAIKUTUS

- Onko nuorten keskinäinen kanssakäyminen rauhanomaista sekä vapaata kiusaamisesta, häirinnästä sekä syrjinnästä?
- Kohtelevatko henkilökunnan jäsenet toisiaan kunnioittavasti?
- Ovatko huoltajat osallisia ja tietoisia koulun päätöksenteosta?
- Tekeekö koulu yhteistyötä ihmisoikeuksia edistävien järjestöjen kanssa?

YMPÄRISTÖ

- Tuntevatko kaikki nuoret olonsa turvalliseksi luokkahuoneissa?
- Ovatko kaikki koulun tilat turvallisia ja saavutettavia kaikille kouluyhteisön jäsenille?
- Huomioivatko esillä olevat symbolit, kyltit ja julisteet ihmisten moninaisuuden?
- Tuntevatko kaikki kouluyhteisön jäsenet olevansa osa kouluyhteisöä?

Kysymyksiä kannattaa hyödyntää erityisesti koulun tai oppilaitoksen lakisääteisessä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelussa, jonka tueksi löydät lisämateriaaleja myös tämän oppaan loppuun kootuista vinkeistä. **Kaikkea ei tarvitse tehdä kerralla, vaan toimintakulttuuria on hyvä kehittää muutama konkreettinen tavoite kerrallaan.**

Näin on mahdollista rakentaa pitkällä aikavälillä sellaisia kouluyhteisöjä ja oikeudenmukaisempia tulevaisuuksia, joissa jokaisen ihmisoikeudet toteutuvat.

Miten toimia, jos nuori kertoo kokeneensa seksuaalista häirintää, seksuaaliväkivaltaa tai muuta sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa?

1. **Kunnioita kertojan kertomusta.** Kiitä ja kerro, että nuori on toiminut oikein kertoessaan sinulle.
2. **Järjestä aikaa keskusteluun,** mieluiten useampaan. Jos sinulla ei ole aikaa eikä resursseja olla luottohenkilö, kerro tilanteesi suoraan, mutta hienotunteisesti. Miettikää yhdessä kuka tai ketkä voisivat olla nuoren apuna. Varmista että nuori saa luottohenkilön, älä jätä häntä heitteille.
3. **Arvioi:** onko nuori välittömässä vaarassa tai vakavan häirinnän tai kiusaamisen kohteena?
4. **Kuuntele ja usko.** Kertomus voi olla epäjohdonmukainen, mutta se ei tee siitä vähemmän totta.
5. **Kestä.** Nuori luottaa siihen, että sinä turvallisena aikuisena kestät kuulemasi eikä hänen tarvitse varoa sanojaan tai tukea sinua.
6. **Kannattele ja herätä nuoren luottamus.** Jos tuntuu, ettet tiedä miten tukea nuorta, kerro se hänelle ja sano, että selvität miten toimia. Älä toimi nuorelta salassa. Voitte yhdessä selvittää minne kannattaisi olla yhteydessä.
7. **Ota yhteys tukipalveluihin.** Tämän voi tehdä myös nimettömästi. Saatat myös itse tarvita hyviä neuvoja. Voit selvittää tilannetta nuoren kuullen. Ennen mahdollisen rikosilmoituksen tekoa kannattaa puhua tai kirjoittaa asiasta esim. tukipalveluissa työskentelevälle ihmiselle.
8. Ottaessasi yhteyttä tukipalveluun, **kuuntele ohjeet ja tee muistiinpanoja.** Jos sinua neuvotaan tekemään lastensuojeluilmoitus/rikosilmoitus, kerro tästä lapselle/nuorelle ja selitä ilmoituksen merkitys. Jos se on mahdollista, tehkää ilmoitus yhdessä. Ohjaa myös muut tilanteesta tietoiset tuen piiriin. Myös lähiomaiset tai kaverit saattavat tarvita kriisiapua. Mikäli epäilty tekijä on alaikäisen nuoren perheen ulkopuolinen henkilö, tilanteesta tulee kertoa huoltajalle. Jos epäilty tekijä kuuluu lapsen/nuoren perheeseen tai sukuun, keskustele asiasta ensin poliisin tai sosiaaliviranomaisten kanssa. Tärkeintä on varmistaa, ettei lapsi/nuori joudu vaaraan epäilyn paljastuessa.
9. **Älä katoa.** Nuori tarvitsee apuasi senkin jälkeen, kun joku muu ryhtyy selvittämään tapahtunutta, kun rikosilmoitus on tehty tai kun tuomio on annettu. Nuori voi tarvita tukeasi erityisesti mikäli käy ilmi, ettei hänen kokemuksensa johda oikeustoimiin. Kerro, että vaikka teko ei olisikaan rikos, tai todisteet eivät riittäisi syytteen nostamiseen, tapahtuma on väärin nuorta kohtaan. Olet hänelle erityisen tärkeä ihminen vielä pitkään: ole luottamuksen arvoinen.
10. **Huolehdi omasta jaksamisestasi.** Jos nuoren kertomus tai tukihenkilönä toimiminen aiheuttaa sinulle henkistä kuormitusta, hanki itsellesi tukea. Väkivallan todistaminen suoraan tai välillisesti on raskasta ja pahimmillaan traumatisoivaa. Pidä huolta itsestäsi.

OPETTAJA – NÄIN KÄSITTELET SUOSTUMUSTA

Seksuaalioikeudet käsittelevät hyvin henkilökohtaisia asioita, ja samalla ne voidaan kokea kiistanalaisiksi. **Seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyy myös vahvoja tunteita ja uskomuksia, ja niiden käsittely vaatii valmiutta haastaa omia asenteitamme ja ympäröivää kulttuuria.** Rohkea kyseenalaistaminen kuitenkin kannattaa, sillä juuri se vapauttaa meitä rajoittavista ajatusmalleista sekä rohkaisee toimimaan toisin.

Tässä oppimateriaalissa esiteltyjen toimintaidoideiden keskeinen lähtökohta on, että suostumuksellisuutta ja itsemääräämisoikeutta on hyvä käsitellä ikätason mukaisesti monenlaisissa kehoihin, ihmissuhteisiin, seksuaalisuuteen, seksiin ja sukupuoleen liittyvissä kysymyksissä.

Aiheiden käsittely turvallisessa ympäristössä muiden kanssa antaa uusia ja vahvistavia kokemuksia, jotka muokkaavat ajatteluamme sekä rakentavat uutta syrjimättömämpää ja kunnioittavampaa kulttuuria. **Ennen harjoitusten tekemistä onkin hyvä pohtia, miten harjoitukset voi toteuttaa turvallisesti ja miten niiden herättämiä tunteita käsitellään nuorten kanssa.**

Tunnista omat vahvuutesi sekä kehityksen paikat

Tutustu ja tunnista omia asenteitasi, uskomuksiasi ja toimintatapojasi. Monet tämän oppaan aiheet liittyvät vahvasti siihen, miten ymmärrämme itsemme ja ympäröivän maailman.

Pohdi:

- Minkälaiset oletukset ohjaavat ajatteluasi?
- Minkälaisia käsityksiä sinulla on seksuaalisuudesta ja mistä käsitykset tulevat?
- Mistä asioista kaipaat lisää tietoa? Mistä voisit saada tarvitsemaasi tukea aiheiden käsittelyyn?

Huomaa piilossa olevat asenteet ja kielenkäyttö

Tarkastele kielenkäyttöäsi. Ole tietoinen ajatuksiasi ja toimintaasi ohjaavista asenteista ja uskomuksista. Kielen kautta ylläpidetään normeja, mutta myös luodaan uutta. Normitietoisuus onkin hyvä työkalu asenteiden ja syrjinnän tunnistamisessa ja näkyväksi tekemisessä. Sen avulla voi havainnollistaa mikä yhdistää yksittäisiä kokemuksia ja miten normeja voi purkaa omalla toiminnallaan.

Pohdi:

- Minkälaista kieltä käytät puhuessasi sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista? Voiko käyttämäsi kieli mahdollisesti loukata tai syrjiä henkilöitä, joiden kokemukset eroavat omista kokemuksistasi?
- Miten voisit huomioida kaikki nuoret ja käyttää normitietoisempaa kieltä puhuessasi sukupuolesta ja seksuaalisuudesta?
- Miten voisit havainnollistaa normeja ja niiden vaikutuksia nuorille? Miten normeja voi purkaa?

Tee tilaa tunteiden käsittelylle

Ihmisoikeuskasvatukseen liittyy toiminnallisuus ja omien kokemusten peilaaminen. Osa tehtävistä voi nostaa pintaan vahvojakin tunteita tai vaikeita muistoja. Näiden käsittelyyn on myös olemassa ammattilaisia, eikä opettajan tarvitse osata käsitellä kaikkea. Tärkeintä on, että tunteet huomioidaan. Ole tietoinen omista kokemuksestasi ja tunteistasi.

Pohdi:

- Minkälaisien toimintatapojen avulla voit parhaiten käsitellä osallistujien tunteita?
- Mistä osallistujat voivat saada tarvittaessa tukea? Mistä sinä voit saada tukea?

Kokemusten jakaminen

Euroopan perusoikeusviraston tutkimuksen mukaan joka kolmas nainen Suomessa on kokenut väkivaltaa. Myös osallistujien joukossa on todennäköisimmin henkilöitä, joilla on asiasta omakohtaista kokemusta joko väkivallan uhreina tai sen todistajina. On myös mahdollista, että väkivallan tekijä on samassa tilassa uhrin kanssa.

Kaikkiin keskusteluihin osallistuminen ja näkemysten jakaminen on vapaaehtoista. Vaikka osallistujia ei tule pyytää jakamaan omia kokemuksiaan väkivallasta, valmistaudu silti siihen, että joku saattaa näin tehdä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että muilla on oikeus pyytää rajattomasti lisää tietoa henkilön kokemuksista. Vaikka kertoja ei ehkä enää itse koe väkivaltaa, joukossa voi olla osallistujia, joiden elämässä väkivalta on edelleen läsnä. Siksi on tärkeää varmistaa, että osallistujille

kerrotaan etukäteen mitä on tulossa, ja että heille annetaan mahdollisuus päättää osallistumisestaan.

Pohdi:

- Miten osallistujat voivat tuntea olonsa turvallisiksi?
- Minkälaisilla keinoilla osallistujat voivat pitää huolta omasta hyvinvoinnistaan osallistumisen aikana? Miten osallistujat voivat halutessaan jättää osallistumatta teeman käsittelyyn?

Luottamus, turvallisempi tila ja yksityisyys

Luottamuksen rakentaminen ei tapahdu ainoastaan keskusteluiden kautta, vaan siihen tarvitaan yhteistä tekemistä, tarinoiden jakamista sekä pidempiaikaista toisiinsa tutustumista. Lyhyet ja hauskat yhteisöllisyyttä luovat harjoitukset auttavat osallistujia kiinnittymään ryhmään ja toisiinsa. Kevennykset auttavat myös pitämään keskittymistä yllä sekä purkamaan tunteita mahdollisesti raskaidenkin keskustelujen lomassa.

Luottamuksen syntymiseksi siitä on hyvä käydä keskustelua ryhmän kanssa. Osallistamalla ja yhteisten keskustelujen avulla on mahdollista luoda turvallisemman tilan sääntöjä, joihin kaikki voivat yhdessä sitoutua.

Pohdi itse tai ryhmän kanssa:

- Mitä tarkoittavat luottamus ja yksityisyys?
- Millainen on turvallinen tila kaikille osallistujille?
- Minkälaiset osallistavat menetelmät luovat osallistujalle turvallisen olon?

Purkaminen

Parhaimmillaan toiminnalliset harjoitukset ja keskustelut vaikeistakin aiheista vaikuttavat osallistujiin pitkällä aikavälillä ja auttavat heitä tunnistamaan ja sanoittamaan omia kokemuksiaan, tunteitaan ja oikeuksiaan. Onnistunut ja luottamuksellinen työskentely muiden kanssa jättää positiivisia ja voimauttavia tunnejälkiä.

Aina ei kuitenkaan ole näin. Sukupuoli, seksuaalisuus, niiden ilmaisu ja niihin kohdistuvat asenteet, syrjintä ja väkivalta koskettavat minuutemme ydintä. Siksi on tärkeää, että osallistuja saa tilaa käsitellä kokemiaan tunteita tai nousseita ajatuksia tai pelkoja turvallisesti vielä ennen työskentelyn päättymistä. Oppitunnin lopuksi on aina hyvä näyttää tai jakaa lista tuki- ja neuvontapalveluista, joiden avulla asioita voi käsitellä jatkossa.

Vaikka uuden tiedon jakaminen, sen työstäminen ja siitä keskustelu on tärkeää, tehtävien purulle on yhtä tärkeää varata riittävästi aikaa. Purkamista voi tehdä yhdessä ryhmän kanssa tai antamalla ohjeistuksia yksityiseen työskentelyyn. Purkamisen tavoite on nimensä mukaisesti purkaa työskentelystä nousseita tunteita niin, että osallistuja voi jatkaa päiväänsä mahdollisimman toimintakykyisenä.

Pohdi:

- Minkälaisilla keinoilla voit tuoda yhteen ja purkaa tehtävistä nousseita ajatuksia, kokemuksia ja keskusteluja?
- Mitä konkreettisia työkaluja osallistujat saavat tehtävien avulla? Miten he voivat käyttää niitä arjessaan?

Kootut vinkit – näin käsittelet suostumusta ihmisoikeuksia, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla

- **Aloita tutusta, rohkaise osallistumaan ja voimauta toimimaan.** Luo osallistujiin uskoa omiin vaikutusmahdollisuuksiin ja tuo näkyväksi se, miten yksittäinenkin ihminen voi olla osa muutosta.
- **Muista kieli ja sen voima, huomaa asenteet.** Kunnioita ja käytä valittuja nimiä ja pronomineja, ja puhu kumppaneista poika- ja tyttöystävien sijaan. Käsittele seksuaalisuutta voimavarana ja nautinnon tuojana.
- **Oleta koko maailman olevan luokassasi.** Toimi siitä lähtökohdasta, että ryhmästäsi löytyy kaikkien vähemmistöryhmien edustajia ja kaikenlaisia kokemuksia.
- **Rohkaise tunteiden käsittelyyn ja ilmaisemiseen.** Tee selväksi, että tunteiden kokeminen ja ilmaiseminen on normaalia ja jokaiselle yksilöllistä.
- **Luo turvaa ja anna tilaa.** Anna tilaa jakamiselle sekä lupa poistua tilasta, jos aiheet käyvät osallistujalle raskaiksi. Kenenkään rajoja ei saa rikkoa tai ketään altistaa syrjivälle puheelle aiheiden havainnollistamisen tähden.
- **Kunnioita kertojaa.** Älä arvostele tai kyseenalaista. Tunne oman osaamisesi rajat ja ohjaa tarvittaessa avun piiriin.
- **Luo toivoa.** Korosta väkivaltaa kokeneiden ihmisten toimijuuksia ja resilienssiä. Loukatuksi tuleminen ei määritä koko loppuelämää.
- **Kerro avusta.** Jaa tietoa tukipalveluista. Pidä tietoa esillä ja helposti saatavilla.
- **Vähemmän on enemmän.** Valitse tehtäviä niin, että osallistujille jää tarpeeksi aikaa teeman käsittelyyn, purkamiseen ja itsereflektioon.
- **Punnitse purkamisen keinot.** Pohdi milloin purkaminen kannattaa tehdä yhdessä ja milloin yksittäin. Anna myös ryhmäpurun yhteyteen mahdollisuus reflektoida opittua itsenäisesti. Palaa aikaisemman tapaamisen teemoihin uudella tapaamiskerralla.

Seksuaalisuus ja sukupuoli

- **Tyttöjen talot** tarjoavat monenlaista yhteisöllistä toimintaa ja tukea erilaisiin elämäntilanteisiin tytöille ja naisille sukupuolen moninaisuus huomioiden
- **Poikien talot** ovat avoimia kohtaamispaikkoja sekä tarjoavat tukea seksuaaliväkivallan kokemusten käsittelyyn kaikille pojille ja nuorille miehille sukupuolen moninaisuus huomioiden
- **Väestöliiton** nuorten palveluissa voi kysyä seksistä, seurustelusta ja murrosiästä (www.vaestoliitto.fi/nuoret)
- **Poikien puhelin** on ilmainen ja anonyymi puhelin- ja verkkopalvelu pojille ja nuorille miehille kaikissa elämään liittyvissä pulmissa ja tilanteissa
- **Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus** tarjoaa neuvontaa ja vertaistukea transihmisille, intersukupuolisille, sukupuoltaan pohtiville ja heidän läheisilleen (www.sukupuolenosaamiskeskus.fi)
- **Sinuiksi-palvelu** auttaa seksuaaliseen suuntautumiseen, seksuaalisuuteen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun liittyvissä pohdinnoissa (www.sinuiksi.fi)

Väkivalta

- **Turvakodit** auttavat ja tarjoavat suojaa kodin omaisissa paikoissa ympäri vuorokauden, jos joku läheisessä ihmissuhteessasi on väkivaltainen tai uhkaava (www.nettiturvakoti.fi)
- **Seri-tukikeskukset** tarjoavat matalan kynnyksen tukea yli 16-vuotiaille, jotka ovat kokeneet seksuaaliväkivaltaa
- Punaisen Ristin **Nuorten turvatalot** auttavat nuoria ja heidän läheisiään ympäri vuorokauden sekä tarjoavat tarvittaessa nuorille turvallisen yösijan
- **Nollalinja** on ilmainen auttava puhelin, joka auttaa kaikkia väkivaltaa tai sen uhkaa kohdanneita vuorokauden ympäri (www.nollalinja.fi)
- **Nuorten Exit** auttaa kaikissa omiin rajoihin, seurusteluun, seksuaaliseen kaltoinkohteluun ja vastikkeelliseen seksiin liittyvissä tilanteissa (www.nuortenexit.fi)
- **Sua varten somessa** tarjoaa tukea nuorille, jotka ovat kohdanneet häirintää tai muita hämmäntäviä tilanteita somessa (@suavarten_official)
- **Naisten linja** tarjoaa tukea ja neuvontaa väkivaltaa kokeneille tai siitä huolestuneille naisille ja tytöille itsemäärättelyä kunnioittaen sekä heidän läheisilleen (www.naistenlinja.fi)

- **Raiskauskriisikeskus Tukinainen** tarjoaa maksutonta ammattiapua ja oikeudellista neuvontaa kaikissa oikeusprosessin vaiheissa seksuaalirikosten uhreille ja heidän läheisilleen (<https://tukinainen.fi/>)
- **Maria Akatemia** tarjoaa ehkäiseviä tukipalveluita tytöille ja naisille, joita huolestuttavat omat vihan tunteet ja väkivaltainen käyttäytyminen (www.mariaakatemia.fi & www.naisenvakivalta.fi)
- **Miessakit** järjestää tuki- ja neuvontapalveluita miehille, jotka ovat kokeneet väkivaltaa tai käyttäneet väkivaltaa läheisiään kohtaan (www.miessakit.fi)

Rikosten ilmoittaminen

- **Rikosilmoitus** tehdään poliisille (www.poliisi.fi)
- **Rikosuhripäivystys** tarjoaa tukea ja neuvoja rikoksen uhreille ja heidän läheisilleen sekä rikosasiassa todistaville (www.riku.fi)
- **Nettivilhje.fi**-sivulla voi ilmoittaa netissä olevasta lapsiin kohdistuvasta seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallasta tai tähän liittyvästä epäilystä

Tee selväksi, mikä on rikos!

(nuori)

Tee selväksi, mikä on väärin!

(nuori)

I WANT
TO HAVE
SEX

ONLY WHEN
I SAY YES

WANT

TO

YES

ICE NK

WANT TO
HAVE SEX
ONLY

WHEN I SAY

YES

WANT TO
HAVE SEX
ONLY

WHEN I SAY
YES

I WANT
TO
go

TEEMA 1:

**SUOSTUMUSKULTTUURI
ON POP**

HARJOITUKSET

TEEMA 1: Suostumuskulttuuri on pop

			
LÄMMITELLÄÄN			
Bongaa väkivaltakulttuuri	15 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 31
PEREHDYTÄÄN			
Mielikuvia musiikkivideoista	20 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 33
Lempeä leffoissa	25 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 34
Väkivaltamyttien murtajat	30 min	2. aste	s. 36
TOIMITAAN			
Arkinen valta	45 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 40
Mainosprojekti suostumuksesta	45–60 min	2. aste	s. 44
Taiteella kohti suostumuskulttuuria	45–60 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 46
PURETAAN			
Norminpurkutalkoot	5 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 47

Harjoitukset tukevat erityisesti seuraavien oppiaineiden tavoitteita:

ÄIDINKIELI JA KIRJALLISUUS

TAITO- JA TAIDEAINEET

KATSOMUSAINEEET JA FILOSOFIA

TERVEYSTIETO JA PSYKOLOGIA

VIESTINTÄ- JA VUOROVAIKUTUS-OSAAMINEN

TAUSTATIETOA: NORMIT, VALTA JA VÄKIVALTAMYYTIT

Väkivaltakulttuurin taustalla ovat syvään juurtuneet sukupuolten väliset epätasa-arvoiset valtasuhteet sekä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liitetyt normit. Yhteiskunnan ahtaita sukupuolinnormeja sekä niin sanottuja raiskausmyyttejä on purettava, jotta väkivallan uhrit saavat oikeutta. Näin voimme rakentaa suostumuskulttuuria, jossa jokaisen ihmisen seksuaalinen itsemääräämisoikeus toteutuu.

Sukupuolinnormit viittaavat kulttuuriin ja yhteiskunnallisiin oletuksiin siitä, miten eri sukupuolia olevien ihmisten odotetaan käyttäytyvän ja miltä heidän odotetaan näyttävän. Esimerkiksi tytöiltä odotetaan usein herkkyyttä ja kiltteyttä, kun taas poikien odotetaan olevan kovia ja peittävän tunteensa. Sukupuolinnormit rakentuvat yhteiskunnissa hierarkkisesti, jolloin miehiä, poikia tai maskuliinisiksi mielletäviä asioita arvotetaan yleensä korkeammalle kuin naisia, tyttöjä tai feminiiniseksi mielletäviä asioita.

Sukupuolinnormit jäsentävät ihmisen seksuaalisuuteen liitettyjä odotuksia. **Seksuaaliväkivallan tekemistä ylläpitävät eri sukupuoliin liitetyt**

oletukset tietynlaisesta seksuaalisesta käyttäytymisestä. Esimerkiksi seksuaalisen häirinnän tapahtumista perustellaan usein stereotyyppisellä ”pojat ovat poikia” -ajattelulla. Tyttöjen ja naisten puolestaan saatetaan ajatella olevan seksuaalisesti passiivisia tai luonnostaan väkivallattomia.

Vallitsevat sukupuolinnormit perustuvat usein kahtiajakoiseen ajatteluun sukupuolesta, jolloin ihmisten oletetaan olevan fyysisten piirteidensä tai itsensä ilmaisun perusteella muuttumattomasti joko tyttöjä/naisia tai miehiä/poikia. Tällainen ajattelutapa tekee näkymättömäksi kehojen ja sukupuolen moninaisuuden. **Ahtaat sukupuolinnormit rajoittavat kaikkien ihmisten elämää. Niiden vaikutukset ovat usein erityisen haitallisia trans- ja muunsukupuolisille nuorille sekä kaikille muille, joiden sukupuoli-identiteetti, sukupuolen ilmaisu tai kehon sukupuolitettut piirteet rikkovat normia kaksijakoisesta sukupuolesta.**

Sukupuolten epätasa-arvoon liittyvät muut yhteiskunnalliset normit ja valtasuhteet. Heteronormatiivisuudella tarkoitetaan ajattelutapaa, jossa heteroseksuaalisuutta pidetään muita seksuaalisia suuntautumisia normaalimpana, luonnollisempaan ja toivotumpaan. Hierarkkiset valtasuhteet ja niiden tuottamat normit liittyvät myös esimerkiksi ihonväriin, ikään, toimintakykyyn, uskontoon, kieleen tai yhteiskuntaluokkaan.

Raiskausmyytit ovat erilaisia seksuaaliväkivallan liitettyjä virheellisiä ja stereotyyppisiä käsityksiä, jotka normalisoivat ja oikeuttavat seksuaaliväkivallan tapahtumista. Tällaisia myyttejä ovat esimerkiksi uhrin syyllistäminen raiskauksesta tai

ajatus siitä, että raiskaus edellyttää uhrin fyysistä vastustusta. Todellisuudessa seksissä on oltava kaikkien osapuolten suostumus, ja muulloin kyseessä on seksuaaliväkivalta. Vastuu väkivallasta kuuluu yksinomaan sen tekijälle.

Raiskausmyytit toistuvat niin arkisessa vuorovaikutuksessa, elokuvissa, sarjoissa, musiikkivideoissa, uutisotsikoissa, sosiaalisen median sisällöissä kuin muualla kulttuurissamme. Tämä jättää jälkensä ihmisten asenteisiin, viranomaisen toimintaan ja oikeusjärjestelmään. **Stereotyyppiset raiskausmyytit estävät seksuaaliväkivallan uhrien oikeuksien toteutumista ja vaientavat heidän ääniään.** Raiskausmyyttien sisäistämisen vuoksi seksuaaliväkivallan uhrit voivat esimerkiksi kyseenalaistaa sen, oliko heidän kokemukseensa väkivaltaa.

Koska sukupuolinnormit ja raiskausmyytit ovat ihmisten tekemää toimintaa, voidaan niitä myös haastaa. Avaimet tähän löytyvät seksuaaliväkivallasta koskevasta tiedosta sekä ahtaiden normien purkamisesta. Esimerkkinä tästä toimivat niin elokuvien tavat kuvata suostumuksen varmistamista, feministiset räppilyriikat kuin keskustelu vähemmistöjen tarinoiden kertomisesta taiteessa.

Sukupuolen moninaisuuden sanastoa

Cissukupuolisilla ihmisillä viitataan henkilöihin, joiden sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu ovat hänelle syntymässä määritellyn sukupuolen ja siihen kulttuurissa yleensä liitettyjen odotusten mukaiset. Cismies on syntymässä määritelty pojaksi. Cisnainen on syntymässä määritelty tytöksi.

Intersukupuolisuus tarkoittaa joukkoa erilaisia kehon variaatioita, joissa sukupuolitettut piirteet, kuten kromosomit, sukuelimet tai hormonitoiminta eivät ole yksiselitteisesti nais- tai miestyypilliset. Intersukupuolisuus on luonnollista kehollista vaihtelua ja tekee näkyväksi sen, että ihmisiä ei voi biologisesti luokitella kahteen toisensa poissulkevaan sukupuoleen. Intersukupuolisuus voi olla joillekin myös sukupuoli-identiteetti.

Kehon sukupuolitettut piirteet viittaavat esimerkiksi hormoneihin, sukurauhasiin ja kromosomeihin. Kehon piirteet on yhteiskunnassamme sukupuoli-tettu, vaikka ne voitaisiin myös nähdä ensisijaisesti ihmisen piirteinä: samoja piirteitä voi olla kehoissa olipa ihminen mies, nainen tai esimerkiksi muunsukupuolinen.

Muunsukupuolinen ihminen voi olla sekä mies että nainen, jotakin mieheyden ja naiseuden väliltä tai sitten tyystin tämän jaon ulkopuolelta. Kaikki binäärisen sukupuolijaon ulkopuolella olevat eivät koe termiä muunsukupuolinen sukupuoli-identiteetikseen.

Sukupuolen ilmaisu sisältää kaiken yksilön toiminnan ja käyttäytymisen, jolla hän ilmaisee itselleen

ja muille olevansa nainen, mies tai jotain muuta. Näitä ilmaisun tapoja ovat esimerkiksi vaatetus, muu ulkonäkö, puhetyyli, ilmeet ja eleet. Ihmiset ilmaisevat sukupuoltaan joko tietoisesti tai tiedostamatta.

Sukupuolen moninaisuus viittaa siihen, että sukupuoli on moninainen ilmiö, joka ei ole jaettavissa kahteen, toisilleen vastakkaiseen ja selvästi toisistaan erotettavaan sukupuoleen. Sukupuolen moninaisuus sisältää sekä sukupuolivähemmistöt että -enemmistöt.

Sukupuoli-identiteetti tarkoittaa ihmisen omaa sisäistä ymmärrystä sukupuolestaan tai sukupuolettomuudestaan.

Sukupuolivähemmistöt on kattokäsite, jolla viitataan henkilöihin, jotka eivät koe syntymässä määriteltyä sukupuolta omakseen tai joiden sukupuoli, sen ilmaisu ja kokemus eivät kaikin tai jollain tavoin vastaa normatiivisia käsityksiä sukupuolesta ja jotka itse määrittelevät kuuluvansa johonkin sukupuolivähemmistöön, kuten transsukupuoliset, transvestiitit, muunsukupuoliset tai intersukupuoliset.

Transihminen on yleiskäsite, jolla usein kuvataan kaikkia, joiden sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu joskus tai aina eroaa odotuksista sille sukupuolelle, johon heidät syntymähetkellä määriteltiin. Transihmisiin luetaan usein kuuluvan transvestiitit, muunsukupuoliset ja transsukupuoliset. Yksilö, joka voi kokea olevansa muuta kuin cis, ei välttämättä määritä itseään transihmiseksi.

Transmies on mies, joka on syntymässä määritetty tytöksi, mutta on sukupuoli-identiteetiltään mies. Syntymässä tytöksi määritelty mies voi viitata itseensä miehenä, transmiehenä tai transtaustaisena miehenä.

Transnainen on nainen, joka on syntymässä määritetty pojaksi, mutta on sukupuoli-identiteetiltään nainen. Syntymässä pojaksi määritelty nainen voi viitata itseensä naisena, transnaisena tai transtaustaisena naisena.

Transsukupuolisen ihmisen sukupuoli-identiteetti ei vastaa hänen syntymässä määriteltyä sukupuoltaan. Henkilö kokee sukupuoliristiriitaa syntymässä määriteltyä sukupuolta kohtaan. Transsukupuolisen henkilön sukupuoli-identiteetti on useimmiten mies tai nainen, mutta se voi olla myös esimerkiksi muunsukupuolinen.

Transtaustainen ihminen on henkilö, joka sukupuolen korjauksen jälkeen ei määrittele itseään transsukupuoliseksi, mutta voi tarvittaessa kuvata itseään transtaustaiseksi naiseksi tai mieheksi.

Transvestisuus tarkoittaa, että henkilöllä on tarve ilmaista eläytymällä, pukeutumalla tai laittautumalla toista (binääristä) sukupuolta kuin mikä hänelle on syntymässä määritelty. Transvestiitti on usein tyytyväinen syntymässä määriteltyyn sukupuoleensa eikä hänellä ole tarvetta juridisiin muutoksiin ja/tai lääketieteellisiin korjauksiin sukupuolen suhteen.

Lähteet: Setan sateenkaarisananasto ja Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen sanasto sukupuolen moninaisuudesta.

HARJOITUS

1.1. Bongaa väkivaltakulttuuri

Tämän harjoituksen tarkoituksena on keskustella sukupuoleen perustuvan väkivallan ilmenemisestä arjessa ja erilaisissa kulttuuriesityksissä. Tehtävässä nuoret oppivat tunnistamaan ja kyseenalaistamaan normeja, jotka ylläpitävät niin sanottua väkivaltakulttuuria.

1. Kerro nuorille, että tehtävässä pohditaan sukupuolistereotyyppöitä sekä sukupuoleen perustuvaan väkivaltaan liittyviä kysymyksiä arkisissa tilanteissa, elokuvissa ja sarjoissa.

2. Heijasta nuorille liitteenä olevia esimerkkiväittämiä väkivaltakulttuurista ja sukupuolinnormeista sekä ”bonusväittämiä”, joissa niitä yritetään purkaa. Pyydä nuoria laskemaan, kuinka monta esimerkkitilannetta he ovat itse huomanneet tapahtuvan. Vaihtoehtoisesti voit käsitellä kutakin väitettä yksitellen. Valitse näytettävät väitteet oppiaineen ja ryhmän mukaan.

3. Keskustele nuorten kanssa heitä mietityttämään jääneistä väittämistä. Purkakaa tehtävä käsittelemällä seuraavia kysymyksiä pareittain ja sen jälkeen koko ryhmän kanssa:

SOPII yläkouluikäisille ja vanhemmille

VIE AIKAA noin 15 min

TARVITAAN tietokone ja videotykki

LIITEMATERIAALIT

- Väittämät (s. 32)

- Kuinka tuttuja väittämät olivat? Millaisia esimerkkitilanteita niihin liittyi?
- Mihin väittämiin oli helppoa tai vaikeaa löytää esimerkkejä? Miksi? Yllätyttekö tehtävässä jostakin?
- Mitä tehtävä teidän mielestänne kertoo sukupuoleen liittyvistä normeista ja stereotyyppöistä? Entä miten ne liittyvät väkivaltaan?
- Millaisia muita positiivisia ”bonusväittämiä” tulee mieleenne tai millaisia asioita toivoisitte tapahtuvan enemmän tulevaisuudessa?

DIGIVINKKI

Kokoa väittämät kyselyitä ja tietovisoja mahdollistavalle alustalle (esim. **Mentimeter** tai **Kahoot!**). Tällöin koko luokka voi äänestää väittämistä sähköisesti.

ELOKUVIIN JA SARJOIHIN LIITTYVÄT VÄITTÄMÄT:

1. Naisten esittäminen seksistisesti
2. Mieshahmo suojelee naishahmoa käyttämällä väkivaltaa
3. Ulkonäköön liittyvä haukkuminen
4. Isän kuvaaminen ”perheen päänä”
5. Kaikki hahmot ovat valkoisia
6. Lihavalle hahmolle nauretaan
7. Homohahmo naisen parhaana ystävänä
8. Väkivallalle nauretaan
9. Suutelua tai seksiä jatketaan, vaikka toinen olisi sanonut ei

Bonusväittämät:

10. Seksuaaliseen häirintään tai väkivaltaan puututaan
11. Transtaustainen päähenkilö
12. Sukupuolistereotyyppioita kyseenalaistetaan
13. Ulkonäköön liittyvien paineiden käsittely ja purkaminen

ARKISIIN TILANTEISIIN LIITTYVÄT VÄITTÄMÄT:

1. Seksistinen vitsi tai huutelu
2. ”Pojat on poikia”
3. Tytöttely tai huorittelu
4. Homo- tai transfobinen vitsi
5. Sopimaton ulkonäön kommentointi
6. Ei-toivottu koskettelu
7. Ei-toivottu dickpic tai muu seksuaalissävytteinen kuva
8. Intiimien kuvien tai viestien levittäminen ilman lupaa
9. Eron jälkeinen stalkkaaminen somessa tai livenä
10. ”Rakkaudesta se hevonenkin potkii”

Bonusväittämät:

11. Seksuaaliseen häirintään tai väkivaltaan puututaan
12. Seksuaalista häirintää kokeneen tukeminen
13. Ulkonäköön liittyvien paineiden käsittely ja purkaminen
14. Tietää koulun puuttumistavat seksuaaliseen häirintään

HARJOITUS

1.2. Mielikuvia musiikkivideoista

Tämä harjoituksen tarkoituksena on analysoida musiikkivideoiden avulla mediakuvastojen tapoja esittää sukupuolta. Tehtävä antaa nuorille valmiuksia purkaa stereotyyppisiä esitystapoja ja normeja.

1. Kerro nuorille, että harjoituksessa on tarkoitus pohtia musiikkivideoiden tapoja kuvata eri sukupuolia olevia ihmisiä. Pyydä nuoria valitsemaan itsenäisesti, pareittain tai pienryhmissä muutama heidän katsomansa musiikkivideo, joiden pohjalta tehtävä tehdään. Voit kerätä katsottavien videoiden nimet myös anonyymisti esim. paperilapuilla ja katsoa videoita koko ryhmän kanssa.
2. Ohjeista nuoria keksimään mahdollisimman monta ominaisuutta tai sanaa, jotka musiikkivideot yhdistävät naiseuteen tai mieheyteen. Kerätkää sanat post-it-lapuille ja kootkaa laput taululle.
3. Käykää yhdessä läpi, millaisia sanoja eri musiikkivideoiden pohjalta on yhdistetty eri sukupuoliin. Keskustelkaa tai kirjoittele lopuksi seuraavista kysymyksistä:

SOPII yläkouluikäisille ja vanhemmille

VIE AIKAA noin 20 min

TARVITAAN post-it-lappuja, kyniä, nuorille puhelimet tai laitteet musiikkivideoiden katsomiseksi

- Mitä eroja ja yhtäläisyyksiä naiseuteen ja mieheyteen yhdistetyissä sanoissa oli?
- Vahvistivatko vai kyseenalaistivatko musiikkivideot mielestänne naiseuteen ja miehiin liitettyjä stereotypioita? Entä miten ne huomioivat tai eivät huomioineet sukupuolen moninaisuutta? Millaisia eroja eri musiikkivideoiden välillä oli?
- Mitä vaikutuksia on sillä, miten musiikkivideot kuvaavat eri sukupuolia? Tulisiko esitystapoja mielestänne muuttaa jollakin tavalla?

DIGIVINKKI

Kerätkää musiikkivideoita kuvaavat sanat hyödyntämällä sähköisiä tarralappu- tai sanapilvisovelluksia kuten **Mentimeteriä**, **Padletia** tai **Googlen Jamboardia**.

HARJOITUS

1.3. Lempeä leffoissa

Tämä harjoituksen tarkoituksena on tarkastella seksuaalisuuteen liittyvien sisältöjen esittämistä mediassa. Tehtävässä pohditaan suostumuksen antamiseen ja tulkintaan liittyviä kysymyksiä sekä mediaesitysten tapoja uusintaa tai kyseenalaistaa väkivaltakulttuuria. Lisätehtävässä keksitään esitystapoja suostumuskulttuurin vahvistamiseksi.

1. Katsokaa nuorten kanssa video ”Ei suostumusta, ei seksiä – helppoa, eikö vain?” (<https://youtu.be/z7hSuYUGVOE>). Videota esittäessä on hyvä huomioida, että se sisältää animoidun kuvauksen seksuaaliväkivallasta.

Pyydä nuoria keskustelemaan pareittain tai pohtimaan itsenäisesti seuraavia kysymyksiä:

- Mikä oli mielestänne videon keskeinen viesti?
- Tuleeko mieleen vastaavia esimerkkikohtauksia jostain elokuvasta tai sarjasta?
- Millä tavalla elokuvissa ja sarjoissa mielestänne yleensä kuvataan romanttista tai seksuaalista kanssakäymistä?
- Voit tarkentaa kysymystä ikätason mukaisesti koskemaan esimerkiksi seurustelua, rakkautta, halailua, suutlua tai (muuta) seksin harrastamista.

 SOPII yläkouluikäisille ja vanhemmille

 VIE AIKAA noin 25 min

 TARVITAAN tietokone ja videotykki, opiskelijoilla puhelimet, tabletit tai tietokoneet

Kysy nuorilta yhteisesti muutamia esimerkkejä heidän pohdinnoistaan.

2. Ohjeista nuoria etsimään yksin tai pienissä ryhmissä elokuvien ja sarjojen kohtauksia, jotka liittyvät jollakin tavalla romanttiseen tai seksuaaliseen kanssakäymiseen. Pyydä nuoria listaamaan heille mieleen tulleita esimerkkejä tai ohjeista heitä etsimään videoita Youtubesta esimerkiksi hakusanoilla ”love story”, ”kissing scene”, ”netflix kiss” tai ”tv kiss”.

Kerää nuorilta esimerkkikohtauksia yhteisesti katsottavaksi ja pohdittavaksi. Vaihtoehtoisesti voit teettää tehtävän itsenäisenä kirjoitustehtävänä tai pienryhmäkeskusteluna. Pyydä nuoria pohtimaan kunkin kohtauksen jälkeen seuraavia kysymyksiä:

tehtävä jatkuu

- Millaisia tunteita kohtausten henkilöillä mielestänne oli kohtausten eri vaiheissa?
- Millaisista asioista mielestänne pystyi huomaamaan, että kohtausten henkilöt halusivat tai eivät halunneet olla romanttissa tai seksuaalisessa kanssakäymisessä?
- Nauttivatko kaikki kohtausten henkilöt tilanteesta? Miksi tai miksi eivät?
- Tulisiko kohtausten henkilöiden tehdä mielestänne jotakin toisella tavalla, että he kunnioittaisivat toisiaan mahdollisimman hyvin?

3. Purkakaaway tehtävä keskustelemalla nuorten keskeisimmistä pohdinnoista. Käsitelkää lopuksi seuraavia kysymyksiä:

- Mitä ajatuksia katsotut kohtaukset herättivät teissä verrattuna aluksi katsottuun videoon?
- Ylläpitivätkö vai kyseenalaistivatko videot sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä stereotypioita?
- Miten elokuvat ja sarjat voivat vaikuttaa käsityksiimme romanttisesta tai seksuaalisesta kanssakäymisestä ja suostumuksesta?

+ LISÄTEHTÄVÄ

Pyydä nuoria suunnittelemaan itse tai pienryhmissä sellainen elokuvan tai sarjan kohtaus, joka vahvistaa suostumuskulttuuria. Tällaisessa kohtauksessa kaikkia henkilöitä ja heidän rajojaan kunnioitetaan mahdollisimman hyvin. Voitte hyödyntää aiemmin näytettyjä kohtauksia tai keksiä idean itse. Toteutustapana on joko lyhyt kirjoitus tai kolmen ruudun sarjakuvana toteutettu kuvakäsikirjoitus. Esitelkää ideat lopuksi koko ryhmälle.

HARJOITUS

1.4. Väkivaltamyytien murtaajat

Tämä harjoituksen tarkoituksena on tunnistaa seksuaaliväkivaltaan liittyviä kulttuurisia myyttejä ja oppia kyseenalaistamaan niitä asiaa koskevan tiedon perusteella.

1. Kerro nuorille, että tehtävässä on tarkoitus pohtia seksuaaliväkivaltaan liittyvää uutisointia sekä niin sanottuja raiskausmyyttejä, jotka viittaavat virheellisiin käsityksiin seksuaaliväkivallan todellisuudesta.

Heijasta nuorille yksi kerrallaan materiaaliin sisältyviä uutisotsikoita, jotka käsittelevät seksuaaliväkivaltaa. Pyydä nuoria vastaamaan uutisotsikoihin liittyviin ”totta vai tarua” -väittämiin sen pohjalta, millaisia mielikuvia heillä on aiheesta.

2. Jaa nuorille tämän jälkeen liite, joka käsittelee seksuaaliväkivaltaan liittyviä faktoja. Pyydä nuoria silmäilemään liitettä itsenäisesti. Käykää edeltäviin väittämiin liittyvät vastaukset läpi liitteen avulla keskustellen. Kysy nuorilta myös, millaisia myyttejä seksuaaliväkivallasta he ovat kuulleet ja miten ne vertautuvat liitteenä olevaan tietokoosteeseen.

3. Ohjeista nuoria keksimään itse uutisotsikko, jolla he haluaisivat murtaa jotakin aiheeseen liittyvää myyttiä tai lisätä tietoisuutta seksuaaliväkivallasta.

 SOPII toisella asteella opiskeleville ja vanhemmille (erityisesti lukiolaiset)

 VIE AIKAA noin 30 min

 TARVITAAN tietokone ja videotykki, papereita ja tusseja, liitteenä oleva tiivistelmä tulostettuna tai sähköisesti jaettuna

LIITEMATERIAALIT

- Totta vai tarua -väitteet (s. 37-39)
- 10 faktaa seksuaaliväkivallasta (s. 14)

+ LISÄTEHTÄVÄ

Tutustukaa Kata-Riina Heinonen-Tricaricon kirjoittamaan Me Naiset -verkkolehdessä julkaistuun artikkeliin ”Naisia eivät raiskaa mitkään luonnonvoimat – tutkija kertoo, miksi naisiin kohdistuvasta väkivallasta uutisoidaan niin hämmäntävästi” (<https://www.is.fi/menaiset/ilmiot/art-2000006653969.html>). Pyydä nuoria miettimään artikkelin pohjalta asioita, joita seksuaaliväkivaltaan liittyvässä uutisoinnissa tulisi huomioida. Kootkaa pohdinnoista yhteinen vinkkilista.

LIITE

Totta vai tarua -väitteet (Harjoitus 1.4.)

Tutkimus raiskaajien motiiveista kertoo, ettei häpeää osoiteta – uhri tuntee sitä lähes aina

Raiskaajan motiivina on harvoin väkivalta tai nöyryyttäminen, useimmiten tilaisuus seksiin tekee varkaan.

Yle, 15.2.2021

VÄITE 1: Seksuaaliväkivalta on aina tekijän vastuulla.
Totta vai tarua?

Poliisipäällikkö ehdotti, että suostumuksen seksiin voisi antaa mobiilisovelluksella: ”Vuoden huonoin ideani”, hän totesi arvostelumyrskyn jälkeen

Australialaisen poliisipäällikön mielipidekirjoitus sai huonon vastaanoton.

Helsingin Sanomat, 18.3.2021

VÄITE 3: Suostumuksen antamiseksi tulee tehdä kirjallinen sopimus. **Totta vai tarua?**

Nuori mies raiskasi naisen Turun keskustassa – ohikulkijat löysivät järkyttyneen uhrin

🕒 09.02.2021 klo 20:56

Rikos tapahtui ravintolaillan jälkeen Turussa syyskuussa 2018.

Ilta-lehti, 9.2.2021

VÄITE 2: Suurin osa seksuaaliväkivallan uhreista on naisia.
Totta vai tarua?

Seksuaaliväkivallan uhreille ei riitä auttajia, HUSin tukikeskukseen 60 uutta raiskattua kuukaudessa – ”Järkyttävä määrä”, sanoo psykologi

Tukikeskuksella on vaikeuksia ohjata uhreja jatkohoitoon, kun Tyttöjen Talo ei pysty enää vastaanottamaan lisää avuntarvitsijoita.

Yle, 23.11.2020

VÄITE 4: Seksuaaliväkivalta on harvinainen ilmiö.
Totta vai tarua?

Naisvihaa ylläpitävät rakenteet ovat syvällä, mutta häirintään puuttuva nainen on edelleen vihervassarisuvakki, sanoo Ylen Instagram-kyselyyn vastannut

Naisten somessa jakamat kokemukset saivat aikaan keskusteluvyöryn, joka alkoi yksin kulkemisen pelosta ja laajeni rakenteellisiin ongelmiin.

Yle, 27.3.2021

VÄITE 5: Seksuaaliväkivallassa on kyse vallankäytöstä.
Totta vai tarua?

Mies raiskasi naisen yökerhoillan jälkeen hotellissa Vantaalla, sai lähes kahden vuoden vankeusrangaistuksen

Uhri ja tekijä eivät tunteneet ennalta.

Helsingin Sanomat, 21.2.2021

VÄITE 7: Seksuaaliväkivallan tekijä on yleensä uhrille täysin tuntematon ihminen. **Totta vai tarua?**

Korkean profiilin #metoo-tapaus repii muotialaa kahtia: Taas uusi uhri kertoo, kuinka huippusuunnittelija Alexander Wang kävi käsiksi

Muoti-ikoni Alexander Wangiin kohdistuu useita väitteitä seksuaalisista väärinkäytöksistä. Muotialan hiljaisuus häirintätapausten edessä on herättänyt ihmetystä.

Helsingin Sanomat, 25.2.2021

VÄITE 6: Kuka tahansa voi joutua seksuaaliväkivallan uhriksi sukupuolesta riippumatta.
Totta vai tarua?

"Laita viestiä, kun olet kotona": Naiset kertovat nyt sosiaalisessa mediassa, miltä tuntuu pelätä miehiä, kun liikkuu yksin pimeällä – Kyllä, myös Suomessa

Sarah Everard katosi 3. maaliskuuta Lontoossa kävellessään illalla kotiinsa. Paikallinen poliisimies on pidätetty epäiltynä kidnappauksesta ja murhasta. Naiset kertovat nyt sosiaalisessa mediassa, myös Suomessa, miltä tuntuu pelätä miehiä.

Helsingin Sanomat, 16.3.2021

VÄITE 8: Seksuaaliväkivalta tapahtuu useimmiten uhrin kotona. **Totta vai tarua?**

Laulaja Demi Lovato kertoo tulleen raiskatuksi teini-ikäisenä työskennellessään Disney-tuotannossa

Vaarallisen yliannostuksen kolme vuotta sitten kokenut Lovato kertoo uudessa dokumenttisarjassa kohdanneensa seksuaalista väkivaltaa teini-ikäisenä.

Heisingin Sanomat, 17.3.2021

VÄITE 9: Suurin osa seksuaaliväkivallan kokijoista raportoi teosta poliisille heti teon jälkeen. **Totta vai tarua?**

Jari-niminen mies raiskasi 16-vuotiaan Isla Mäkisen Tinder-treffeillä: "Toivon, että hän löytyisi joskus, mutta uskon ja pelkään, että ei löydy"

Poliisi keskeytti tapauksen tutkinnan, eikä ole tiedustellut Tinderiltä Jarin henkilöllisyyttä.

Yle, 21.2.2021

Oikeat vastaukset:

1. totta (ks. fakta 1)
2. totta (ks. fakta 2)
3. tarua (ks. fakta 7)
4. tarua (ks. fakta 6)
5. totta (ks. fakta 5)
6. totta (ks. fakta 3)
7. tarua (ks. fakta 4)
8. totta (ks. fakta 4)
9. tarua (ks. fakta 9)
10. totta (ks. fakta 9)

VÄITE 10: Oikeusjärjestelmä ei tue riittävästi seksuaaliväkivallan uhreja. **Totta vai tarua?**

HARJOITUS

1.5. Arkinen valta

Tämän harjoituksen tarkoituksena on oppia tunnistamaan sukupuolitunutta valtaa arkisissa tilanteissa ja keksiä tapoja epätasa-arvoisten valtasuhteiden muuttamiseksi.

1. Kerro nuorille, että tehtävässä on tarkoitus miettiä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen perustuvan syrjinnän ilmenemistä arkisissa tilanteissa. Pyydä nuoria keskustelemaan lyhyesti parin kanssa, millaisissa tilanteissa syrjintä heidän mielestään näkyy. Poimikaa muutamia esimerkkejä ja kirjatkaa ne taululle.

2. Ohjeista, että nuorten tehtävänä on noin 3–4 henkilön pienryhmissä tehdä lyhyt esitys yhdestä esimerkkitalanteesta. Pyydä nuoria valitsemaan yksi äskeisistä ongelmatilanteista tai jaa kullekin pienryhmälle yksi oppimateriaalista löytyvä tilannekortti.

Kerro, että esityksessä tulee kuvata ensin alkuperäinen tilanne sekä tämän jälkeen esittää jokin keino siihen puuttumiseksi tai tilanteen ratkaisemiseksi. Esityksen toteutustapa voi olla ryhmästä riippuen esimerkiksi draama, kuunnelma, video, kohtauk-

 SOPII yläkouluikäisille ja vanhemmille

 VIE AIKAA noin 45 min

 TARVITAAN post-it-lappuja, kyniä, nuorille puhelimet tai laitteet musiikkivideoiden katsomiseksi

 LIITEMATERIAALIT

- Tilannekortit (s. 42-43)

sen käsikirjoitus tai sarjakuva. Ohjaajana voit joko valita yhden työtavan kaikille ryhmille tai antaa ryhmien valita työskentelytapansa itse. Jaa nuoret pienryhmiin ja anna heille työskentelyaikaa noin 10–15 minuuttia.

3. Käykää esitykset läpi ryhmä kerrallaan ja niistä keskustellen. Ohjeista ryhmiä esittämään esitykset niin, että ne keskeytetään ennen tilanteeseen liittyvää puuttumis- tai ratkaisuehdotusta.

Kysy tässä vaiheessa yleisöltä lyhyet kommentit, mitä tilanteessa heidän mielestään on tapahtumassa sekä miten eri henkilöt voisivat puuttua tai ratkaista tilanteen.

Lopuksi ryhmä esittää oman loppuratkaisunsa tilanteeseen.

tehtävä jatkuu

4. Käykää kaikkien esitysten jälkeen purkukeskustelu, jossa pohditaan tehtävän herättämiä tunteita sekä syrjinnän taustalla olevaa valtaa. Hyödyntäkää seuraavia kysymyksiä:

- Miltä esitysten tekeminen ja katsominen tuntui?
- Millaisia vaikutuksia tilanteilla on erityisesti tytöille ja naisille, kun ne toistuvat? Entä pojille ja miehille sekä sukupuolivähemmistöihin kuuluville henkilöille?
- Millaisia oletuksia teitte henkilöiden seksuaalisesta suuntautumisesta, etnisyydestä, toimintakyvystä tai muista vastaavista asemista? Miten näihin asemiin liittyvät normit ja hierarkiat voivat vaikuttaa tilanteisiin?
- Kenellä mielestänne on vastuu puuttua ja estää tällaisten tilanteiden tapahtumista?

DIGIVINKKI

Hyödyntäkää sähköisiä sovelluksia, jolloin nuoret voivat esimerkiksi äänittää tilanteen ja jakaa äänityksen opettajalle.

LIITE Tilannekortit (Harjoitus 1.5.)

TILANNEKORTTI 1

Keski-ikäinen mies istuu bussissa tai muussa julkisessa kulkuvälineessä niin leveästi, että ikäisenne tyttö ei mahdu istumaan viereiselle paikalle.

TILANNEKORTTI 2

Olette maantieteen oppitunnilla. Osa luokan tytöistä yrittää kertoa omia näkemyksiään opettajan esittämään kysymykseen, mutta luokan pojat puhuvat toistuvasti heidän päälleen.

TILANNEKORTTI 3

Lukiolaisen tytön haaveena on päästä opiskelemaan kansainvälistä politiikkaa. Hän kertoo haaveistaan opinto-ohjaajalleen ja ystävilleen, mutta kohtaa vähättelyä heidän suunnaltaan sukupuolensa vuoksi.

TILANNEKORTTI 4

Yläkoululainen poika on kiinnostunut äidinkielestä ja taideaineista. Kun hän kertoo kavereilleen saamistaan hyvistä arvosanoista, kaverit kutsuvat häntä homoksi.

TILANNEKORTTI 5

Nuorisotilan illoissa poika on läpsinyt useampaa tyttöä takapuolelle. Tytöt kertovat asiasta nuoriso-ohjaajalle. Nuoriso-ohjaaja ei puutu vaan reagoi tilanteeseen toteamalla, että pojat ovat poikia.

TILANNEKORTTI 6

Nuoret selaavat oppitunnilla englannin kirjaa. He huomaavat, että kirjan tehtävissä on mahdollista valita pronominikseen vain "she" tai "he", vaikka osa luokan nuorista käyttää itsestään sukupuolineutraalia pronominia "they".

THEY

TILANNEKORTTI 7

Tyttö on jakanut some-kanavissaan rasismia vastustavia kuvia ja videoita. Hän saa näihin liittyen vihaviestejä, jotka halventavat hänen ulkonäköään ja sisältävät seksuaalissävytteisiä uhkauksia.

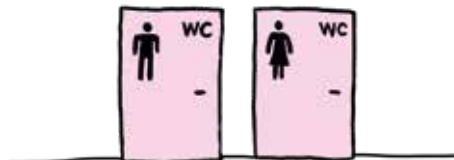
TILANNEKORTTI 8

Poika on miettinyt, että haluaisi tulevaisuudessa tehdä siviilipalveluksen tai kieltäytyä kokonaan asevelvollisuuden suorittamisesta. Hän ei uskalla kertoa asiasta ystävilleen, sillä hän on kuullut muiden puhuvan pelkästään armeijaan menemisestä ja siitä, että armeija tekee pojista miehiä.

TILANNEKORTTI 9

Muunsukupuolinen nuori viettää ystäviensä kanssa aikaa ostoskeskuksessa. Hänen on käytävä vessassa. Ostoskeskuksessa on pelkästään naisten ja miesten wc-tiloja eikä yhtään sukupuolittamatonta wc-tilaa.

TILANNEKORTTI 10

Tyttö näyttää ystävilleen puhelimelta ex-poikaystävänsä lähettämiä alastonkuvia. Poika on tarkoittanut kuvat pelkästään ex-tyttöystävänsä nähtäville.

HARJOITUS

1.6. Mainosprojekti suostumuksesta

Tämän harjoituksen tarkoituksena on vahvistaa nuorten kriittistä medialukutaitoa. Tehtävä antaa valmiuksia sukupuoleen perustuvan väkivallan vastustamiseksi mainosten tehokeinoja hyödyntämällä.

1. Kiinnittäkää luokan seinille oppimateriaalin liitteenä olevia mainoksia. Kaikkien mainosten keskeisenä viestinä on puuttua sukupuoleen perustuvaan väkivaltaan ja edistää suostumuskulttuuria.

2. Pyydä nuoria seuraavaksi kuvittelemaan, että he ovat töissä mainostoimistossa. Ohjeista heitä tutustumaan luokkatilan seinällä oleviin mainoksiin pareittain tai pienissä ryhmissä. Pyydä heitä keskustelemaan mainoksia kiertäessään seuraavista kysymyksistä:

- Mikä on kunkin mainoksen keskeinen viesti?
- Miten mainos pyrkii välittämään viestin katsojalle? Millaisia elementtejä siinä on?
- Onko mainos mielestänne onnistunut? Miksi tai miksi ei?

Lopuksi jokainen nuori saa äänestää omaa suosikkiaan mainoksista post-it-lapulla tai tarralla.

3. Nosta yhteiseen keskusteluun muutama huomio nuorten pohdinnoista. Kerro tämän jälkeen, että kuvitteellisen mainostoimiston työskentely jatkuu pienryhmissä.

 SOPII toisella asteella opiskeleville ja vanhemmille (erityisesti lukiolaiset)

 VIE AIKAA noin 45-60 min

 TARVITAAN liitteenä olevat mainokset tulostettuna, sinitarraa tai teippiä, post-it-lappuja tai tarroja, fläppipaperia, tusseja nuorille

 LIITEMATERIAALIT

- Mainokset (tulostettava verkkoliite: www.amnesty.fi/ihmisoikeuskasvatus/materiaalit)

4. Ohjeista, että nuorten tehtävänä on seuraavaksi suunnitella ihmisoikeusjärjestö Amnestyille mainosidea, jonka keskeisenä viestinä on edistää sukupuolten tasa-arvoa ja seksuaalioikeuksia kunnioittavaa suostumuskulttuuria. Kerro, että mainoksen tekemisen jälkeen nuorten tehtävänä on esitellä mainos kuvitteelliselle Amnestyn toimistolle. Jaa nuoret pienryhmiin sekä anna heille fläppipaperia ja tusseja.

5. Esitelmää lopuksi ryhmien tuotokset.

DIGIVINKKI

Kokoa mainokset **Padlet**-alustalle galleriaksi, jossa niihin voi jättää kommentteja. Nuoret voivat työstää omia mainoksia kuvankäsittelyohjelman avulla.

Löydät tulostettavan version mainoksista verkosta: www.amnesty.fi/ihmisoikeuskasvatus/materiaalit.

HARJOITUS

1.7. Taiteella kohti suostumuskulttuuria

Tämän harjoituksen tarkoituksena on harjoitella luovan yhteiskunnallisen vaikuttamisen taitoja. Tehtävä rohkaisee kuvittelemaan vaihtoehtoisia tulevaisuuksia, joissa jokaisen seksuaalinen itsemääräämisoikeus toteutuu.

1. Pyydä nuoria tutustumaan liitteenä olevaan tiivistelmään, johon on koostettu poimintoja seksuaalioikeuksista. Koostakaa tämän jälkeen taululle tai sovellukseen sanapilveksi mahdollisimman monta sanaa, jotka kuvaisivat sellaista maailmaa, jossa kaikki nämä oikeudet toteutuisivat.

2. Ohjeista nuoria tekemään oma luova teos, joka esittää viestin tällaisen maailman luomiseksi. Vaihtoehtoisesti teos voi kuvata sitä, mitä jokin edeltävistä seksuaalioikeuksista merkitsee heille.

Työn toteutustapa voi olla esimerkiksi meemi, piirros, kollaasi, juliste, muraali tai valokuva. Inspiraatiota työhön voi etsiä Instagramista ja muista sosiaalisen median kanavista [@letstalkaboutyes](#)-tililtä tai hashtagilla [#letstalkaboutyes](#), [#consent](#) ja [#suostumus2018](#).

3. Esitellä lopuksi työt niin, että nuoret kiertävät töidensä kanssa vapaasti tilassa. Äänimerkin antamisen jälkeen he muodostavat 2–3 hengen pienryhmiä ja keskustelevalteoksista vapaamuotoisesti.

 SOPII yläkouluikäisille ja vanhemmille

 VIE AIKAA noin 45-60 min

 TARVITAAN tietokone ja videotykki, luovan työskentelyn materiaalit valitusta työtavasta riippuen (esim. lehtiä, liimaa, kartonkeja, tusseja, papereita, maaleja, kyniä, sähköiset laitteet)

 LIITEMATERIAALIT

- Tiivistelmä seksuaalioikeuksista (s. 9)

DIGIVINKKI

Kerää seksuaalioikeuksien toteutumiseen liittyviä sanoja sanapilveksi esimerkiksi **Mentimeter**-sovellusta hyödyntäen. Kootkaa luovat teokset **Padlet**-alustalle, jossa niitä voidaan kommentoida.

HARJOITUS

1.8. Norminpurkutalkoot

Tämän harjoituksen tarkoituksena on vetää yhteen oppitunnin keskustelut sekä kannustaa haitallisten sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvien normien purkamiseen.

1. Pyydä jokaista nuorta kirjoittamaan post-it-lapulle jokin tunnilla käsitelty asenne, myytti tai stereotypia, jonka he haluaisivat purkaa yhteiskunnasta.
2. Pyydä nuoria repimään post-it-lappu ja heittämään se paperinkeräykseen luokasta lähdettäessä.
3. Kiitä nuoria heidän pohdinnoistaan ja kannusta jatkamaan samaa oppitunnin ulkopuolellakin.

SOPII yläkouluikäisille ja vanhemmille

VIE AIKAA noin 5 min

TARVITAAN Post-it-lappuja, kyniä, paperinkeräysastia

DIGIVINKKI

Kerätkää ajatukset sähköisesti esimerkiksi **Padlettiin**, **Mentimeteriin** tai **Google Jamboardiin**. Tyhjentäkää sähköiset taulut yhdessä tehtävän päätteeksi.

YOU HEAR WHAT
YOU WANT WHEN
SHE CAN'T EVEN TALK

#LET'S
TALK
ABOUT
CONSENT

MY CLOTHES
DO NOT
DETERMINE
MY CONSENT

IK wil je
wil jij mij
OOK?

TEEMA 2:

VAIN KYLLÄ

TARKOITTAÄ KYLLÄ

HARJOITUKSET

TEEMA 2: Vain kyllä tarkoittaa kyllä

LÄMMITELLÄÄN

Stop-leikki	10 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 52
-------------	--------	---------------------	-------

PEREHDYTÄÄN

Teetä ja suostumusta	30 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 53
----------------------	--------	---------------------	-------

Sananselityspeli	20 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 57
------------------	--------	---------------------	-------

Keskustelukortit	30 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 62
------------------	--------	---------------------	-------

TOIMITAAN

Tutustutaan tukipalveluihin	25–45 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 64
-----------------------------	-----------	---------------------	-------

Kuulokkeet korville	30–75 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 69
---------------------	-----------	---------------------	-------

PURETAAN

Lupauskortti	5 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 71
--------------	-------	---------------------	-------

Harjoitukset tukevat erityisesti seuraavien oppiaineiden tavoitteita:

TERVEYSTIETO JA PSYKOLOGIA

KATSOMUSAINIET JA FILOSOFIA

YHTEISKUNTA- JA TYÖELÄMÄOSAAMINEN

TAUSTATIETOA: NUORET JA SUOSTUMUS

Seksuaalioikeudet kattavat oikeuden nautinnolliseen ja turvalliseen seksuaalielämään. Jokainen nuori saa kehittyä turvassa omanlaiseensa seksuaalisuuteen ja tutustua kehoonsa omassa tahdissa. **Ketään ei saa pakottaa tai painostaa minkäänlaiseen seksuaaliseen kanssakäymiseen, eikä seksuaalisen kanssakäymisen kuulu tuntua pelottavalta tai ahdistavalta.** Nau-tinnollinen ja turvallinen seksi pohjautuu kaikkien osapuolten vapaaehtoiseen suostumukseen.

Suostumuksessa on kyse vuorovaikutteisesta toiminnasta, jossa tulkitaan toisen halukkuutta tai haluttomuutta seksuaaliseen kanssakäymiseen. Kansainvälisissä tutkimuksissa nuoret ovat kertoneet tulkitsevansa toisen seksuaalista halukkuutta useimmiten kehonkielen perusteella ja tilannetta tunnustelemalla. Esimerkkejä tästä ovat suuteluun, koskettamiseen tai vaatteiden riisumiseen liittyvät hienovaraiset viestit. Nuoret tulkitsevat suostumus-ta myös sanallisen vuorovaikutuksen perusteella esimerkiksi kysymällä, haluaako toinen seksiä, mistä toinen tykkää tai ”onko tämä oookoo”.

Ympäriöivän kulttuurin stereotypiat seksuaaliväkivallasta toistuvat myös nuorten puheissa.

Tutkimuksissa nuoret ovat kertoneet tulkitsevansa suostumuksen puutetta suorasta kieltäytymisestä tai hienovaraisemmista merkeistä siitä, että seksuaalinen kanssakäyminen ei tunnu vastavuoroiselta. Osa nuorista toistaa väkivaltamyttiä, joka korostaa poikien roolia seksin aloitteentekijöinä ja vierittää tytöille vastuun ei-toivottujen tekojen selkeästä kieltäytymisestä tai vastustelusta. Tällainen stereotyyppinen ajattelu syyllistää uhria, pönkitää heteronormatiivisuutta ja sivuuttaa tyttöjen seksuaalisen toimijuuden. Myytti myös kaventaa poikien toimintatilaa ilmaista erilaisia tunteita kuten epävarmuutta. Ihmisoikeuksien mukaan suostumuksen tulee olla aktiivisesti ilmaistua ja perustua vapaaehtoisuuteen. Kaikilla osapuolilla on velvollisuus varmistaa toistensa suostumus.

Nuorten kokemuksia suostumuksellisesta seksuaalisesta kanssakäymisestä ja seksuaaliväkivallasta onkin usein kuvattu jatkumona. Sen yhdessä päässä on aitoon vapaaehtoisuuteen perustuva seksuaalinen kanssakäyminen ja toisessa päässä pakottamiseen sekä voimankäyttöön perustuva seksuaaliväkivalta. Väliin mahtuu häirintää, kontrollointia, suostumuksen antamiseen liittyvää manipulointia tai painostusta sekä muita väkivallan muotoja. Nuoret ovat kertoneet esimerkiksi suostuneensa seksiin tekijän sinnikkään lähentelyn tai kumppanin asettamien paineiden vuoksi, vaikka se olisi ollut heidän oman tahtonsa vastaista.

läästä riippumatta jokaisella seksuaaliväkivallan uhrilla on oikeus saada tukea sekä toipua tapah-tuneesta. Tukea on tarjolla esimerkiksi turvako-deissa, matalan kynnyksen Seri-tukikeskuksissa

sekä kansalaisjärjestöjen puhelin- ja verkkopalve-luissa ja vertaisryhmätoiminnassa. Väkivaltakierre pystytään usein katkaisemaan, kun käytössä on osaavaa neuvontaa, oikeusapua ja tukipalveluita.

Suostumuksesta puhumisen ja seksuaalioi-keuksien toteutumisen keskeinen lähtökohta on nuorten omien kokemusten ja näkökulmien huomioimisessa. Kansainvälisten tutkimusten mu-kaan nuoret eivät välttämättä käytä suostumuk-sen käsitettä omassa puheessaan vaan saattavat esimerkiksi pohtia eroja kunnioittavan ja epäkun-nioittavan seksuaalisen kanssakäymisen välillä. Hyvän seksuaalisen kanssakäymisen tunnusmerk-kejä ovat nuorten mukaan muun muassa turvalli-suus, mukavuus, vastavuoroinen kiinnostus sekä rakkauteen tai välittämiseen perustuva suhde.

Suostumuskulttuurin vahvistamiseksi on kes-kusteltava avoimesti siitä, mitä suostumus ja kun-nioittava seksuaalinen kanssakäyminen tarkoitta-vat nuorten omasta mielestä, miten suostumusta voi tulkita sekä millaisia epävarmuuksia näihin voi liittyä. **Tällainen keskustelu avaa mahdollisuuden purkaa nuorten kanssa epätasa-arvoisia valtasuh-teita, joihin seksuaaliväkivalta perustuu.**

HARJOITUS

2.1. STOP-leikki

Tämä harjoituksen tarkoituksena on harjoitella omien rajojen tunnistamista, niistä ilmaisemista sekä toisten rajojen kunnioittamista. Tehtävän tarkoituksena on oivaltaa, että fyysisten ja henkisten rajojen kunnioittaminen on jokaisen ihmisoikeus.

1. Ohjeista nuorille, että seuraava harjoitus tehdään pareittain. Nuoret asettuvat seisomaan noin kahden metrin etäisyyden päähän pareistaan. Ensin toinen pari (A) jää seisomaan paikalleen, ja toisen parin (B) tehtävänä on kävellä hiljaa tätä kohti. A:n tehtävänä on sanoa ”Stop!” siinä kohtaa, kun hän ei halua B:n tulevan enää lähemmäs. B:n tulee tällöin pysähtyä. Myös B voi pysähtyä aiemmin, mikäli hänen sietorajansa tulee vastaan.

2. Jaa nuoret pareihin ja toteuttakaa tehtävä niin, että molemmat parit saavat kokeilla molempia rooleja.

 SOPII yläkouluikäisille ja vanhemmille

 VIE AIKAA noin 10 min

 TARVITAAN tila, jossa voidaan liikkua

3. Keskustelkaa lopuksi seuraavista kysymyksistä koko luokan kesken tai pienissä ryhmissä:

- Miltä harjoitus tuntui? Tuntuiko harjoitus erilaiselta vai samalta A:n ja B:n rooleista käsin?
- Päästäisitkö jonkun ihmisen lähemmäksi kuin toisen? Entä miten erilainen paikka tai konteksti voisi vaikuttaa tilanteeseen?
- Fyysisten ja henkisten rajojen kunnioittaminen on jokaisen ihmisoikeus. Mitä ajatuksia harjoitus herätti tähän liittyen?

HARJOITUS

2.2. Teetä ja suostumusta

Tämä harjoituksen tarkoituksena on herättää keskustelua siitä, mitä suostumus tarkoittaa. Tehtävässä suostumusta käsitellään pohtivalla ja rohkaisevalla tavalla, joka vahvistaa nuorten käsitystä omista oikeuksistaan.

1. Katsokaa aluksi Blue Seat Studiosin tuottama Youtube-video ”Tea and Consent” (<https://youtu.be/oQbei5JGiT8>). Videon on saatavilla suomenkielinen tekstitys asetuksia säätämällä. Pyydä nuoria miettimään videon aikana seuraavia kysymyksiä, ja keskustelkaa niistä lyhyesti videon katsomisen jälkeen:

- Mitä tarkoittaa suostumus? Miten se liittyy seksiin?
- Mitkä ovat videon keskeisimmät ohjeet ”teen keittäjälle”? Entä mitä ”teen juoijan” on hyvä tietää?
- Videon liittyen on esitetty, että eri osapuolet ”keittävät ja juovat teetä” yhdessä eikä niin, että toinen ”keittää” ja toinen ”juo”. Osa on korostanut myös, että ”teen juomiseen” liittyy aina valtaa. Mitä mieltä olette näistä kommentteista?

2. Pyydä nuoria seuraavaksi tutustumaan pienryhmissä tai itsenäisesti osaan seuraavista tilanteista, jotka vastaavat ”teen juomista”.

SOPII yläkoululaisille ja vanhemmille
(valitse tilannekortit ikätason ja ryhmän mukaisesti)

VIE AIKAA noin 30 min

TARVITAAN videotykki ja tietokone, tilannekortit tulostettuna

LIITEMATERIAALIT

- Tilannekortit (s. 55-56)

Ohjeista nuoria keksimään tilanteisiin erilaisia loppuratkaisuja sen mukaan, haluaako nuori lähteä mukaan tilanteeseen vai ei. Heijasta tai jaa nuorten pohdinnan tueksi seuraavat apukysymykset:

- Millä erilaisilla sanallisilla ja sanattomilla tavoilla nuori voi kertoa haluavansa osallistua tilanteeseen? Entä kieltäytyä tilanteesta?
- Miten muiden tulisi ottaa vastaan nuoren suostumus tai kieltäytyminen?
- Miten tilanne etenee silloin, jos nuori on epävarma vastaukseltaan? Entä jos kysyjä muuttaakin mieltään eikä halua enää osallistua tilanteeseen?

3. Keskustelkaa lopuksi koko ryhmän kanssa keskeisimmistä nuorten käymistä keskusteluista tilanteisiin liittyen. Pohtikaa vielä lopuksi seuraavia kysymyksiä:

tehtävä jatkuu

- Millä tavalla tilanteissa tulisi toimia, että kaikkia osapuolia ja heidän toiveitaan kunnioitettaisiin mahdollisimman hyvin?
- Miten erilaiset valta-asetelmat liittyvät tilanteisiin ja vaikuttavat niihin? Voitte pohtia esimerkiksi sukupuoleen, ikään, seksuaaliseen suuntautumiseen, ihonväriin, toimintakykyyn ja muihin vastaaviin asemiin liittyviä kysymyksiä.

+ LISÄTEHTÄVÄ

Tutustukaa Suostumus2018-kansalaisaloitteeseen sisältyvään listaan erilaisista olosuhteista, joissa tekijä ei voi päätellä suostumuksen olemassaoloa seksiin. Lista löytyy osoitteesta: <http://suostumus2018.fi/kansalaisaloite/>

Keksikää esimerkkejä, miten kyseisiä olosuhteita voisi avata ”teen juomisen” tai jonkin muun tehtävässä käsitellyn tilanteen kontekstissa.

Tilannekortit (Harjoitus 2.2.)

TILANNEKORTTI 1

Yhteisen pizzan
tilaaminen ravintolasta

TILANNEKORTTI 2

Kaverin pyytäminen
saunaan

TILANNEKORTTI 3

Vapaa-ajan tekemisen
päättäminen

TILANNEKORTTI 4

Sopiminen siitä, kenen
luona nähdään illalla

TILANNEKORTTI 5

Yhdessä katsottavan
sarjan sopiminen

TILANNEKORTTI 6

Yhteiskuvan postaaminen
someen

TILANNEKORTTI 7

Halaaminen tai suuteleminen
kumppanin kanssa

TILANNEKORTTI 8

Kumppanin kädestä
pitäminen julkisella
paikalla

TILANNEKORTTI 9

Ehkäisystä sopiminen

TILANNEKORTTI 10

Treffipaikan valinta

HARJOITUS

2.3. Sananselityspeli

Tämä harjoituksen tarkoituksena on opetella seksuaalioikeuksiin liittyviä keskeisiä käsitteitä keskustelevan sananselityksen avulla.

1. Ohjeista nuorille, että harjoituksessa selitetään seksuaalioikeuksiin liittyviä käsitteitä pienryhmissä. Nuoret ottavat vuorotellen yhden sanakortin ja yrittävät selittää sen omin sanoin muille. Kyseistä sanaa ei kuitenkaan saa mainita. Muut ryhmän jäsenet yrittävät arvata, mistä sanasta on kyse.
2. Jaa nuoret pienryhmiin sekä anna jokaiselle ryhmälle pino sanakortteja. Anna nuorille noin 10 minuuttia aikaa sananselitykseen.
3. Käykää tehtävän päätteeksi läpi ne sanakortit, joita nuoret eivät arvanneet tai olleet kuulleet aiemmin.

SOPII yläkoululaisille ja vanhemmille (valitse sanat ikätason mukaan)

VIE AIKAA noin 20 min

TARVITAAN keskustelukortit tulostettuina, tila jossa nuoret voivat työskennellä pienryhmissä

LIITEMATERIAALIT

- Sanakortit (s. 57-61)

DIGIVINKKI

Hyödynnä sananselityksen apuna **Quizlet**-sovellusta ja sen eri toimintoja.

LIITE

Sanakortit (Harjoitus 2.3.)

KEHO

Jokaisen ihmisen keho on hänen omansa. Kehoa aistii ja havainnoi ja kehon kautta toimitaan ja tehdään asioita. Jokaisen keho on arvokas ja ainutlaatuinen. Jokaisella on oikeus päättää mitä kehollansa tekee tai on tekemättä.

SUKUPUOLI

Sukupuoli on kokemus itsestä, omasta sukupuolisuudesta ja suhteesta omaan kehoon.

ARVOSTAMINEN

Itsensä arvokkaana pitämistä. Omien näkemysten, halujen ja ajatusten tärkeänä pitämistä.

KIUSAAMINEN

Kiusaaminen on tekoja, joilla nöyrytetään, alistetaan ja mitätöidään henkilöä. Kiusaamisen kohteena oleva ihminen voi tuntea olonsa ahdistuneeksi ja puolustuskyvyttömäksi, sekä kokea olevansa jatkuvan uhan alla.

Kiusaaminen voi olla fyysistä tai henkistä. Se voi olla esimerkiksi väkivaltaa, uhkailua, haukkumista tai nimittelyä, huhujen levittämistä, ryhmästä ulos sulkemista tai omaisuuden rikkomista. Kiusaaminen voi myös täyttää rikoksen tunnusmerkistön ja siitä voi joutua vahingonkorvaus- tai rikosvastuuseen.

SUKUPUOLI-IDENTITEETTI

Sukupuoli-identiteetti kuvaa ihmisen omaa sisäistä ymmärrystä sukupuolestaan tai sukupuolettomuudestaan.

SEKSUAALIOIKEUDET

Seksuaalioikeudet koskevat kaikkia ihmisiä samanvertaisesti. Niillä tarkoitetaan kaikkien yksilöiden oikeuksia päättää tietoisesti ja vastuullisesti omaan seksuaalisuuteensa liittyvistä asioista.

Seksuaalioikeuksia ovat esimerkiksi:

- Oikeus omaan seksuaalisuuteen
- Oikeus tietoon seksuaalisuudesta
- Oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi
- Oikeus seksuaali- ja lisääntymisterveyspalveluihin
- Oikeus näkyä
- Oikeus yksityisyyteen
- Oikeus vaikuttaa

SEKSUAALINEN ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus tarkoittaa sitä, että meillä jokaisella on oikeus päättää omaan seksuaalisuuteemme ja kehoihimme liittyvistä asioista. Tämä tarkoittaa esimerkiksi valtaa päättää siitä, milloin ja kenen kanssa haluaa harrastaa seksiä vai haluaako sitä ylipäätään. Jokainen saa myös itse määritellä oman seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä.

Meillä kaikilla on oikeus keholliseen koskemattomuuteen. Jokaisen tulee saada elää ilman pelkoa seksuaalisesta häirinnästä ja seksuaaliväkivallasta. Lisäksi kaikilla on vapaus tehdä itsenäisiä ja tietoon perustuvia päätöksiä omasta kehostaan. Jokaisella on velvollisuus kunnioittaa toisten seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

SUKUPUOLEN MONINAISUUS

Sukupuoli ilmenee monella eri tavalla, eikä sukupuolia ole vain kaksi. Sukupuolen moninaisuudesta puhuttaessa tarkoitetaan kaikkia sukupuolen ilmentymiä, niin sukupuolienemmistöjä kuin sukupuolivähemmistöjä. Myös jokaisen yksilön sukupuoli ilmenee ainutlaatuisilla tavoilla ja on siksi moninainen.

ILO

Ilo on tunnetila. Iloa lähellä olevia sanoja ovat mm. hauskuus, onni ja riemu.

SEKSUAALINEN SUUNTAUTUMINEN

Seksuaalinen suuntautuminen kertoo, keneen ihminen tuntee vetoa emotionaalisesti ja/tai seksuaalisesti. Esimerkiksi homoseksuaalisuus, biseksuaalisuus ja heteroseksuaalisuus ovat seksuaalisia suuntautumisia.

KOSKEMATTOMUUS

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden yhteydessä koskemattomuus viittaa perustavanlaatuisen ihmisoikeuteen: jokaisella on oikeus fyysiseen koskemattomuuteen, elämään ilman väkivaltaa tai sen uhkaa.

KUNNIOITUS

Kunnioitus tarkoittaa esimerkiksi sitä, ettei puutu, arvioi tai halvenna toisen henkilön seksuaalisuutta, seksuaalista suuntautumista tai sukupuolen ilmaisu.

Kunnioitus tarkoittaa myös sitä, ettei halventavasti seksualisoi kenenkään olemusta hänen ulkonäkönsä, vaatteidensa, tekojensa tai nettikäyttäytymisensä perusteella.

LOUKATA

Toisen ihmisen loukkaaminen voi olla tahatonta tai tahallista. Loukkaaminen liittyy jokaisen omiin rajoihin ja identiteettiin, eli siihen kuka on ja mitä pitää sopivana ja hyväksyttynä itselleen. Sekä tahaton että tahallinen loukkaaminen satuttaa ihmistä.

TURVATAIDOT

Turvataito on kyky suojella itseään ja välttää turhia riskejä. Turvataitoa on myös itsearvostus ja itseluottamus. Se on sitä, että katsoo ansaitsevansa hyvää kohtelua.

IDENTITEETTI

Jokaisella henkilöllä on oma identiteetti, eli käsitys omasta itsestä. Identiteetti muodostuu monista eri asioista ja sen osat voivat muuttua tai pysyä samana koko elämän. Läheisimmät ihmissuhteemme ja kulttuuriympäristö vaikuttavat myös käsitykseemme itsestämme.

SYRJINTÄ

Syrjintä on sitä, että yhtä ihmistä tai ihmisryhmää kohdellaan eri tavoin kuin toisia ilman hyväksyttävää perustetta. Syrjinnän seurauksena tämän ihmisen tai ryhmän mahdollisuudet tasa-arvoiseen kohteluun kapenevat.

VAPAAUS

Vapaus on esteiden puuttumista, mutta myös vapautta toimia toisin kuin ”kaikki muut”, yksilöllisesti – silloinkin niin, ettei toiminta loukkaa muiden oikeuksia. Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen liittyvä vapaus on esimerkiksi sitä, että voi itse valita seurustelukumppaninsa ja sen, millä tavoin seurustelu etenee.

NAUTINTO

Voimakas mielihyvän tunne. Nautintoa tuottavat hyvin erilaiset asiat: tanssi yksin tai yhdessä, omien vaatteiden valitseminen ilman pelkoa pilkasta (päähuivit, napapaidat, löysät farkut ja tiukat topit), päätökset liittyen seksuaalisiin tekoihin, joita ei halua kokea (vielä tai koskaan) tai joita kohtaan tuntee kiinnostusta ja halua.

TASA-ARVO

Tasa-arvo tarkoittaa jokaisen ihmisen yhtäläisiä mahdollisuuksia ja vapauksia tehdä valintoja, kehittyä työssään sekä tulla kohdelluksi ja palkituksi siinä ilman asenteellisia tai rakenteellisia rajoituksia, jotka johtuvat sukupuolesta, iästä, kansallisuudesta tai muusta henkilöön liittyvästä. Tasa-arvon ohella puhutaan yhdenvertaisuudesta ja samanarvoisuudesta.

VASTUU

Vastuu tarkoittaa oman käyttäytymisen hallintaa ja oman käyttäytymisen seurausten hyväksymistä. Positiivista vastuunkantoa on esimerkiksi häiriökäyttäytymiseen puuttuminen.

STALKKAUS

Netissä, somessa tai arkielämässä tapahtuvaa vainoa. Pakkomielteinen iholle tulo netin kautta, vakoilu.

TURVALLISUUS

Tunne, hyvä tasainen ja rauhallinen olo, vakaus.

SEKSUAALISUUS

Seksuaalisuus on ihmiselle synnynnäistä. Ihminen saa siitä eri aistien kautta psyykkistä ja fyysistä mielihyvää. Seksuaaliseen kasvuun liittyy halu saada tällaisia kokemuksia.

SEKSUAALINEN HÄIRINTÄ

Seksuaalinen häirintä on sanoja tai tekoja, joilla halutaan loukata ja halventaa toisen ihmisen seksuaalisuutta, oletettua tai todellista seksuaalista toimintaa ja seksuaalista suuntautumista.

YHDENVERTAISUUS

Yhdenvertaisuus tarkoittaa ihmisten lähtökohtien, ominaisuuksien tai vaikka yhteiskunnallisen aseman huomioimista tasa-arvoisen kohtelun takaamiseksi.

Ihmiset ovat ihmisoikeuksien mukaan ja lain edessä samanarvoisia. Todellisuudessa ihmisten erilaiset ominaisuudet vaikuttavat siihen, miten heitä kohdellaan, eli miten he voivat tai saavat tehdä asioita tai toimia yhteiskunnassa. Oletukset siitä, mikä on hyväksyttävä, pahimmillaan syrjivät ihmisiä.

YKSITYISYYS

Jokaisella on oikeus yksityisyyteen, eli päättää siitä mitä haluaa kertoa muille itsestään ja elämästään. Oikeus yksityisyyteen on ihmisoikeus. Muilla ihmisillä on myös velvollisuus kunnioittaa toisten yksityisyyttä. Myös eri toimijoita, kuten terveydenhuollon henkilökuntaa tai opettajia koskee vaitiolovelvollisuus potilaan tai oppilaan yksityisasioiden suhteen.

HETERONORMI

Heteronormi tarkoittaa oletusta, että kaikki ihmiset ovat heteroita. Heteronormi voi näkyä esimerkiksi niin, että tytön seurustelukumppanin oletetaan olevan poika tai että tv-sarjoissa tai mainoksissa esiinty pelkästään heteropareja. Haitalliset normit tekevät niihin kuulumattomia ihmisiä näkymättömäksi ja aiheuttavat ulkopuolisuuden kokemusta tai pahimmillaan syrjintää.

SEKSUAALINORMIT

Seksuaalinormit ovat seksuaalista käyttäytymistä ohjaavia malleja, jotka voivat olla hyvin ahtaita ja yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavia.

Seksuaalinormeja haastetaan, kun käyttäydytään eri tavalla kuin perinteiset sukupuoliroolit odottavat. Poikkeamat "normaalista" sukupuolen mukaisesta käyttäytymisestä voivat altistaa häirinnän kohteeksi joutumiselle, vaikka juuri "normaalin" haastaminen muuttaa normeja!

VÄHEMMISTÖ

Vähemmistö tarkoittaa ryhmää, jonka edustajia on tietyn otoksen, näkökulman tai alueen sisällä vähemmän kuin muiden ryhmien edustajia.

SUOSTUMUS

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus tarkoittaa sitä, että meillä jokaisella on oikeus päättää omaan seksuaalisuuteemme ja kehoihimme liittyvistä asioista. Tämä tarkoittaa esimerkiksi valtaa päättää siitä, milloin ja kenen kanssa haluaa harrastaa seksiä vai haluaako sitä ylipäätään. Jokainen saa myös itse määritellä oman seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä.

Meillä kaikilla on oikeus keholliseen koskemattomuuteen. Jokaisen tulee saada elää ilman pelkoa seksuaalisesta häirinnästä ja seksuaaliväkivallasta. Lisäksi kaikilla on vapaus tehdä itsenäisiä ja tietoon perustuvia päätöksiä omasta kehostaan. Jokaisella on velvollisuus kunnioittaa toisten seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

VÄKIVALTA

Väkivalta on käyttäytymistä, joka pelottaa, vahingoittaa ja loukkaa. Väkivallan kohteeksi voi joutua missä hyvänsä, esimerkiksi kotona, kumppanin luona, koulussa, työpaikalla, kadulla tai jossain muussa julkisessa tilassa. Väkivallan uhri ja tekijä voivat olla keitä tahansa.

Väkivallan eri muotojen kokemisessa on eroja sukupuolen mukaan. Naisiin kohdistuva väkivalta on usein lähisuhdeväkivaltaa, seksuaaliväkivaltaa ja sukupuoleen perustuvaa häirintää, kun taas miehiin kohdistuva väkivalta tapahtuu useimmiten julkisella paikalla tutun tai tuntemattoman miehen tekemänä. Sukupuolivähemmistöihin kohdistuu erityistä väkivaltaa heidän sukupuoli-identiteettinsä, sukupuolen ilmaisunsa tai kehon sukupuolitettujen piirteidensä perusteella.

SEKSUAALIKASVATUS

Seksuaalikasvatus on opetusta ja kasvatusta ihmissuhteista, kehoista, seksistä, seksuaalisuudesta ja seksuaalioikeuksista. Jokaisella nuorella on oikeus seksuaalikasvatukseen.

SUKUPUOLI-IDENTITEETTI

Sukupuoli-identiteetti kuvaa ihmisen omaa sisäistä ymmärrystä sukupuolestaan tai sukupuolettomuudestaan.

GROOMING

Grooming tarkoittaa sitä, että aikuinen ihminen tutustuu ja ystävystyy netissä tai somessa lapsen tai nuoren kanssa tarkoituksenaan myöhemmin saada suhteesta seksuaalista tyydytystä. Kyse on siis seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

SEKSUAALIVÄKIVALTA

Seksuaaliväkivalta tarkoittaa mitä tahansa seksuaalista tekoa, joka tehdään ilman toisen osapuolen suostumusta. Se voi tapahtua kotona, kaverin tai kumppanin luona, juhlissa, leirillä, kadulla jne. Se voi tapahtua myös tietokoneen tai somen välityksellä. Seksuaaliväkivallan tekijä voi olla ystävä, kaveri, seurustelukumppani, sukulainen, vanhempi, harrastuksen ohjaaja, joku muu tuttu tai tuntematon. Tekijä voi olla nuori tai vanha. Tekijöitä voi olla myös useampi.

VAIKUTTAMINEN

Vaikuttaminen on pyrkimystä muuttaa asioita tai niiden kulkua. Vaikuttaa voi monella tavalla, kuten puhumalla tai kirjoittamalla itselleen tärkeistä asioista ja olemalla yhteydessä niihin, jotka voivat asioita muuttaa. Vaikuttaa voi yksin tai yhdessä muiden kanssa.

TUKI

Toisen ihmisen tukeminen tai tuen saaminen muilta on välittämisen osoittamista ja se luo turvallisuuden tunnetta. Ystävät, läheiset, perhe ja muut tutut ihmiset voivat tukea henkilöä, joka tarvitsee tukea. Jokainen ihminen tarvitsee tukea joskus ja voi sitä myös tarjota muille. Tukea voi myös hakea ammattilaisilta esim. mielenterveyteen, traumaattisiin kokemuksiin, erilaisiin elämänvaiheisiin tai isoihin päätöksiin liittyen.

RIKOS

Rikos on sellaista väärintekemistä toista ihmistä kohtaan, joka on määritelty laissa rikolliseksi. Suomessa rikosten seurauksia määrittelee rikoslaki. Esimerkiksi raiskaus, seksuaalinen hyväksikäyttö ja sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin, sukupuolen ilmaisuun tai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuva syrjintä ovat rikoksia.

Rikoksen uhriksi joutunut voi hakea apua rikosuhripäivystyksestä sekä tehdä rikosilmoituksen poliisille.

SEURUSTELU

Seurustelu on kahden tai useamman henkilön välistä romanttista kanssakäymistä. Seurusteluun liittyy emotionaalinen kiintyminen tai kiinnostuminen toisesta ja siinä sitoudutaan suhteen osapuoliin lyhyeksi tai pidemmäksi aikaa. Seurusteluun voi kuulua seksuaalisia tekoja, jos kaikki osapuolet niin haluavat. Seurustelua voi olla myös ilman seksiä.

SEKSUAALINEN HYVÄKSIKÄYTTÖ

Seksuaalinen hyväksikäyttö on seksuaaliväkivaltaa, jossa tekijä taivuttaa uhrin seksuaaliseen tekoon omaa asemaansa hyväksikäyttäen. Seksuaalista vallan väärinkäyttöä voi tapahtua missä tahansa suhteessa, jossa tekijä on uhria korkeammassa tai määräävämmässä asemassa.

Hyväksikäytön toteutuminen ei edellytä yhdyntää.

ALASTONKUVA

Alastonkuva on kuva osin tai kokonaan paljaasta kehosta tai kehonosasta. Alastonkuvien lähettäminen voi olla osa parisuhteen suostumukseen perustuvaa viestien vaihtoa. Alastonkuvien lähettämiseen liittyy yksityisyyden kunnioitus.

Alastonkuvan lähettäminen toiselle ilman vastaanottajan suostumusta voi myös olla seksuaalista häirintää. Jokaisella on oikeus päättää minkälaista seksuaalissävytteistä kuvastoa haluaa tai ei halua nähdä.

HARJOITUS

2.4. Keskustelukortit

Tämä harjoituksen tarkoituksena on kannustaa nuoria ilmaisemaan omia mielipiteitään suostumukseen ja seksuaalioikeuksiin liittyvistä kysymyksistä. Tehtävää voi hyödyntää joko syventävänä tehtävänä tai yhteenvetona oppimateriaalin eri osioista.

1. Levitä eri puolille lattiaa tai muualle tilaan materiaalin liitteenä olevat keskustelukortit suostumuksesta.

2. Ohjeista nuoria ensin liikkumaan tilassa hiljaa ja vapaasti. Opettajan antaessa äänimerkin nuoret siirtyvät heitä lähimpänä olevan keskustelukortin luokse noin 2–3 hengen pienryhmissä.

Ryhmillä on aikaa keskustella muutama minuutti keskustelukorttiin sisältyvästä kysymyksestä. Keskustelu päättyy opettajan antaessa toisen äänimerkin. Tällöin palataan liikkumaan tilassa seuraavaan äänimerkkiin saakka, jolloin etsiydytään jälleen lähimmälle keskustelukortille.

 SOPII yläkoululaisille ja vanhemmille (valitse sanat ikätason mukaan)

 VIE AIKAA noin 30 min

 TARVITAAN keskustelukortit tulostettuna, tila jossa voidaan liikkua

 LIITEMATERIAALIT

- Keskustelukortit (tulostettava verkkoliite: www.amnesty.fi/ihmisoikeuskasvatus/materiaalit)

3. Ohjaa tehtävä antamalla äänimerkkejä niin, että nuoret käyvät yhteensä noin viiden keskustelukortin luona.

4. Purkakaa harjoitus keskustelemalla tai kirjoittamalla seuraavista kysymyksistä:

- Miltä tehtävän tekeminen tuntui? Mistä kysymyksistä oli helppoa ja mistä vaikeaa keskustella?
- Miten suostumus liittyy seksuaaliseen kanssakäymiseen?
- Mitkä ovat keskeisimpiä asioita, jotka jokaisen tulisi muistaa toisten seksuaalioikeuksien kunnioittamiseksi?

Löydät tulostettavan version keskustelukorteista verkosta: www.amnesty.fi/ihmisoikeuskasvatus/materiaalit.

- Mitä ovat seksuaalinen häirintä ja seksuaaliväkivalta? Entä mitä tarkoittaa raiskaus?
- Miksi seksuaalinen häirintä ja väkivalta kohdistuvat useimmiten tyttöihin ja naisiin?
- Miksi eri vähemmistöihin kuuluvat ihmiset kokevat valtaväestöä enemmän seksuaalista häirintää ja seksuaaliväkivaltaa?
- Mitä tarkoittaa raiskaus- tai väkivaltakulttuuri? Millaisia esimerkkejä tähän liittyy?
- Millä tavalla seksuaalista häirintää ja seksuaaliväkivaltaa käsitellään mediassa?
- Pitäisikö suostumus seksuaaliseen kanssakäymiseen antaa aina sanallisesti? Miksi tai miksi ei?
- Miten voi ilmaista oman suostumuksen ja halun seksuaaliseen kanssakäymiseen? Entä miten tämän voi tulkita toisesta?
- Milloin tai millaisissa olosuhteissa ei voi päätellä toisen suostumusta ja halua seksuaaliseen kanssakäymiseen?
- Miten voi olla varma siitä, että kunnioittaa toista ja toisen rajoja seurustelussa tai seksuaalisessa kanssakäymisessä?
- Miltä tuntuu kieltäytyä jostakin seurusteluun tai seksuaaliseen kanssakäymiseen liittyvästä ehdotuksesta? Entä miltä tuntuu ottaa vastaan kieltäytyminen?
- Millainen flirttailu on miellyttävää? Entä epämiellyttävää?
- Millainen on hyvä ja kunnioittava seurustelusuhde?
- Onko ok saada tai lähettää intiimejä kuvia ja viestejä? Milloin tai milloin ei?
- Miten voi toimia turvallisesti somessa tai netissä? Entä miten kannattaa toimia, jos kohtaa epämiellyttäviä tilanteita?
- Millaisia lakeja on olemassa seksuaaliselta häirinnältä ja väkivallalta suojaamiseksi?
- Mistä voi saada apua, jos kokee jonkun loukanneen omia rajoja? Entä miten voi toimia, jos tietää ystävänsä kokeneen seksuaalista häirintää tai väkivaltaa?

HARJOITUS

2.5. Tutustutaan tukipalveluihin

Tämä harjoituksen tarkoituksena on tutustua esimerkkitapausten avulla tuki- ja neuvontapalveluihin, jotka tarjoavat nuorille tukea sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Harjoitus lisää tietoisuutta myös keinoista, joilla seksuaaliväkivaltaa kokeneet voivat hakea oikeutta tapahtuneelle.

1. Kerro nuorille, että kenenkään ei tarvitse jäädä yksin seksuaalisuuteen liittyvien pohdintojen kanssa. Tukea ja neuvontaa on tarjolla useissa palveluissa. Ohjeista nuorille, että tehtävän tarkoituksena on selvittää tarjolla olevia tuki- ja neuvontapalveluja.

Nuorille jaetaan pareittain tai pienryhmissä yksi esimerkki nuoresta, jonka tilanteeseen he miettivät sopivia tuki- ja neuvontapalveluita oppimateriaalissa olevan tukipalvelulistan avulla. Pyydä nuoria pohtimaan seuraavia kysymyksiä:

 SOPII yläkouluikäisille ja vanhemmille (valitse esimerkkihenkilöt ikätason mukaisesti)

 VIE AIKAA noin 25–45 min riippuen purkuun käytetystä ajasta

 TARVITAAN esimerkkitapaukset ja tukipalvelulistat tulostettuina, nuorille puhelimet tai muut laitteet

LIITEMATERIAALIT

- Esimerkkitilanteet (s. 66-68)
- Lista tukipalveluista (s. 24)

- Mitä palveluita nuoren kannattaisi mielestänne käyttää teille jaetussa tilanteessa? Perustelkaa valintanne.
- Tutustukaa linkin tai some-tilien kautta yhden valitsemanne tukipalvelun toimintaan. Selvittäkää, miten nuori voi käytännössä hakea ja saada apua palvelusta.
- Onko kyseinen tukipalvelu tarjolla omalla paikkakunnallasi? Mikäli ei, yrittäkää etsiä yksi esimerkki omalla paikkakunnallanne toimivasta tukipalvelusta ryhmänne nuoren tilanteeseen.

tehtävä jatkuu

2. Jaa nuoret pareihin tai pienryhmiin. Anna jokaiselle ryhmälle yksi esimerkkitalanne ja liitteenä oleva lista tukipalveluista.

3. Käykää läpi ryhmien tekemät huomiot. Keskustelkaa lopuksi:

- Oliko tieto tukipalvelujen toiminnasta helposti saatavilla nuorten näkökulmasta?
- Mitkä voivat olla esteitä sillä, että nuori hakee tukea ja neuvontaa pohdintoihinsa?
- Mitä vinkkejä antaisitte tuen hakemista pohtivalle nuorelle?

+ LISÄTEHTÄVÄ

Tutustukaa Pia Puu Oksasen blogitekstiin ”Kohti väkivaltaa tulevaisuutta” (<https://www.amnesty.fi/kohti-va-kivallatonta-tulevaisuutta/>) sekä tiivistelmään Amnestyn Oikeuksien arpapeli -tutkimuksesta (<https://www.amnesty.fi/amnesty-tutki-raiskausrikosten-uhrien-oikeuksien-toteutuminen-on-arpapelia-suomessa/>).

Pohtikaa tekstien avulla, miten väkivallan uhrien tukipalvelut ja oikeussuojakeinot ovat kehittyneet viime vuosien aikana sekä mitä tulisi edelleen tehdä uhrien oikeuksien varmistamiseksi.

LIITE

Esimerkkitilanteet (Harjoitus 2.5.)

ESIMERKKI 1

Salli ja Sam ovat 9.-luokkalaisia, jotka ovat seurustelleet noin vuoden ajan. Välillä he pussailevat välitunnilla toistensa kanssa, mutta Salli ei pidä pussailusta muiden nähden. Hän on puhunut asiasta Samille, joka ei kuitenkaan kuuntele Sallin toiveita vaan sivuuttaa ne. Salli haluaisi kysyä joltakin, mitä tällaisessa tilanteessa pitäisi tehdä ja miten Samin saisi kunnioittamaan hänen rajojaan.

ESIMERKKI 2

Lauri käy 9. luokkaa. Hänet on määritetty syntymässä tytöksi, mutta hän on kokenut aina olevansa poika. Lauria ahdistaa hänen oma kehonsa, eikä hän ole kertonut ajatuksistaan muille kuin parhaalle ystävälleen. Hän toivoisi muiden kohtelevan häntä poikana ja kutsuvan häntä Lauriksi, mutta tämän kertominen luokkakavereille ja vanhemmille pelottaa.

ESIMERKKI 3

Li on 8.-luokkalainen tyttö. Hän on ihastunut rinnakkaisluokalla olevaan Samiriin, ja he ovat nähneet useamman kerran koulun jälkeen. Ihastus vaikuttaa olevan molemminpuolista. Li on pohtinut, että haluaisi ehkä harrastaa seksiä Samirin kanssa. Seksin harrastaminen sekä kiinnostaa että pelottaa Litä. Hän ei ole vielä uskaltanut puhua asiasta Samirin kanssa.

ESIMERKKI 4

Maryam on 8. luokalla, ja hänen luokallaan oleva Timo on ahdistellut häntä. Timo on läpsinyt Maryamin takapuolta koulumatkoilla ja lähettänyt hänelle somessa ei-toivottuja viestejä. Maryam on monta kertaa pyytänyt Timoa lopettamaan, mutta näin ei ole tapahtunut. Hän on päättänyt ystäviensä kanssa, että asialle on nyt tehtävä jotain.

ESIMERKKI 5

Nadia ja Nina ovat 16-vuotias pari, jotka ovat seurustelleet kaksi vuotta. Nina on muuttamassa toiselle paikkakunnalle äitinsä työn vuoksi. Tämä on herättänyt parisuhteessa epävarmuutta ja mustasukkaisuutta. Nadia ja Nina haluaisivat puhua asiasta jonkun ulkopuolisen aikuisen kanssa, jotta suhde jatkuisi hyvänä myös muuton jälkeen.

ESIMERKKI 6

Tea on 15-vuotias tyttö. Hän kokee paineita muihin tyttöihin verrattuna, sillä hänen kuu-kautisensa eivät ole alkaneet. Tea on kertonut asiasta vanhemmilleen ja käynyt heidän suosituksesta lääkäriissä. Tutkimusten jälkeen hänelle kerrotaan, että hän on syntynyt harvinaisen oireyhtymän vuoksi ilman emättintä ja kohtua. Lääkärin mukaan Tean kehossa on intersukupuolisia piirteitä. Tea hämmentyy tiedosta eikä tiedä, miten tilannetta pitäisi käsitellä tai mitä se käytännössä tarkoittaa.

ESIMERKKI 7

Tiina on 17-vuotias lukiolainen. Häntä on alkanut hävettää oma käytöksensä ex-poikaystäväänsä kohtaan. Hän on pohtinut, että ei toiminut suhteessa kunnioittavasti ja aiheutti toisinaan omilla sanoillaan pelkoa exässään. Hän haluaisi käsitellä pohdintojaan jonkun kanssa ja varmistaa, että vastaavaa ei käy tulevissa suhteissa.

ESIMERKKI 8

Miia on 20-vuotias ja käy neljättä vuotta lukiota. Hän on kokenut 16-vuotiaana seksuaalista väkivaltaa. Väkivallan tekijä oli toisessa kaupungissa asuva poika, jota Miia tapaili lyhyen aikaa. Miia on puhunut väkivallasta parhaalle ystävälleen, mutta asia tuntuu yhä ahdistavalta ja häiritsee opintojen sujumista. Hän haluaisi hakea apua ammattilaisilta ja tehdä väkivallasta rikosilmoituksen.

ESIMERKKI 9

Saul opiskelee ensimmäistä vuotta kokiksi. Hän on seurustellut muutaman kuukauden tyttöystävänsä kanssa, mutta on huomannut hiljattain ihastuneensa samassa ryhmässä opiskelemaan poikaan. Saul miettii toistuvasti, onko hän biseksuaali vai onko tilanne ohimenevää.

ESIMERKKI 10

Teemu ja Miikka ovat 17-vuotiaita ja seurustelleet noin puoli vuotta. He ovat lähettäneet toisilleen alastonkuvia itsestään. Kun heille tulee paha riita, Miikka uhkaa lähettää Teemun alastonkuvia nettiin kaikkien nähtäville. Riidan rauhoituttua Miikka ei ole lähettänyt kuvia, mutta tilanne jää ahdistamaan Teemua. Hän haluaisi puhua jonkun ulkopuolisen kanssa, onko tällainen käyttäytyminen ok.

ESIMERKKI 11

Jani on 19-vuotias. Hän on seurustellut vuotta vanhemman Miran kanssa melkein vuoden. Suhteen alussa kaikki sujui kivasti, mutta nykyisin Mirasta tulee väkivaltainen ja uhkaileva, jos heille tulee riitaa. Kerran Mira potkaisi Jania niin kovaa, että Janiin jalkaan tuli murtuma. Kavereilleen Jani kertoi kaatuneensa lenkillä, koska hän pelkää heidän reaktiotaan. Jani ei tiedä miten hänen pitäisi toimia.

ESIMERKKI 12

Rebekka on 16-vuotias ja identifioituu muunsukupuoliseksi. Hän on tyytyväinen nimeensä ja hän pukeutuu tavalla, joka mielletään feminiiniseksi. Koulussa häntä silti puhutellaan tyttönä, vaikka hän on avoimesti kertonut muunsukupuolisuudestaan. Rebekkaa ahdistaa, etteivät kaikki opettajat ja osa kavereista pidä hänen sukupuoli-identiteettiään todellisena. Toisinaan hän itsekin pohtii omaa sukupuoli-identiteettiään ja miettii, onko muunsukupuolisena ok ilmaista itseään feminiinisesti.

HARJOITUS

2.6. Kuulokkeet korville

Tämä harjoituksen tarkoituksena on tutustua seksuaalioikeuksiin ja niistä käytyyn yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tehtävässä nuoret syventyvät yhteen heitä kiinnostavaan seksuaalioikeuksiin liittyvään kysymykseen.

1. Kerro nuorille, että heidän on tarkoitus kuunnella jokin heidän itse valitsemansa seksuaalioikeuksia käsittelevä podcast-jakso. Pyydä nuoria pohtimaan podcastia kuunnellessa seuraavia kysymyksiä:
 - Millaisia esteitä seksuaalioikeuksien toteutumisessa on? Miten niiden toteutumista voidaan edistää?
 - Mitä ajatuksia podcast herätti sinussa?
 - Mistä yhdestä asiasta olet jonkun puhujan kanssa samaa mieltä? Entä mistä asiasta olet eri mieltä?

SOPII yläkoululaisille ja vanhemmille (valitse tarjottava materiaali ikätason mukaan)

VIE AIKAA noin 30–75 min valituista podcasteista riippuen

TARVITAAN nuorille kuulokkeet ja puhelimet tai muut laitteet

LIITEMATERIAALIT

- Podcast-vaihtoehdot (s. 70)
- Tiivistelmä seksuaalioikeuksista (s. 9)

2. Ryhmästä riippuen pyydä nuoria kirjoittamaan omista ajatuksistaan tai keskustelemaan heidän kuuntelemistaan podcasteista parin kanssa.
3. Näytä lopuksi oppimateriaalista löytyvää tiivistelmää seksuaalioikeuksista ja kysy nuorilta yhteisesti, mitä seksuaalioikeuksia heidän kuuntelemissaan podcasteissa käsiteltiin.

► **Pitääkö tästäkin puhua?**

Amnestyn podcast-sarja ihmisoikeuksista. Mira Luodin ja Harri Moision juontaman sarjan useammassa jaksossa käsitellään seksuaalioikeuksiin liittyviä kysymyksiä (erityisesti jaksot 4 ja 15). Kesto noin 35 min per jakso.

<https://www.supla.fi/ohjelmat/pitaako-tastakin-puhua>

► **Sexual Rights Q&A**

Väestöliiton podcast-sarja seksuaalioikeuksista. Jokaisessa jaksossa esitellään yksi seksuaalioikeus ja kerrotaan, miten sen avulla muutetaan maailmaa. Kesto noin 15 minuuttia per jakso.

<https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/miten-kestava-kehitys-ja-seksuaalioikeudet-liittyvat-toisiinsa/>

► **Mahadura & Özberkan**

Susani Mahaduran ja Yagmur Özberkanin podcast-sarja, joka ravistelee rohkeasti yhteiskuntaa ja valtarakenteita. Useat jaksoista käsittelevät seksuaalioikeuksiin liittyviä kysymyksiä. Kesto noin 1 h per jakso.

<https://areena.yle.fi/audio/1-3624466>

► **Suomen siveyssodat**

Ylen podcast-sarja, joka vie kuulijansa keskelle 1900-luvun suomalaisia siveyskohuja. Jaksot tarkastelevat seksuaalioikeuksia historiallisesta näkökulmasta. Kesto noin 35 min per jakso.

<https://areena.yle.fi/audio/1-50594589>

► **Naisiasiatoimisto Kaartamo & Tapanainen**

Outi Kaartamon ja Jonna Tapanaisen podcast-sarja, joka käsittelee naisen elämään liittyviä teemoja poliittisella ja henkilökohtaisella otteella. Jaksojen aiheina ovat ajankohtaiset ja ajattomat tasa-arvokysymykset. Kesto noin 1 h per jakso.

<https://areena.yle.fi/audio/1-50028946>

► **Jäbät & tunteet**

Jäbät & tunteet on kolmen ystävän, Nasim Selmanin, Miro Olsonin ja Nosh A Lodyn pitämä podcast, jonka pyrkimyksenä on normalisoida mieheksi identifioituvien keskustelua tunteista. Jaksot käsittelevät tunne-elämää ja omakohtaisia kokemuksia. Kesto noin 1 h per jakso.

<https://open.spotify.com/show/3rNOM0bJEft3huRkZPozBP>

HARJOITUS

2.7. Lupauskortti

Tämä harjoituksen tarkoituksena on vetää yhteen oppitunnin keskustelu- ja sekä tehdä oma lupaus seksuaalioikeuksien kunnioittamisesta.

1. Pyydä jokaista nuorta kirjoittamaan postikorttiin tai kartongille yksi seksuaalioikeuksiin liittyvä lupaus. Lupaus voi olla esimerkiksi jokin konkreettinen teko, jonka he aikovat tehdä omien ja muiden seksuaalioikeuksien kunnioittamiseksi.
2. Näytä nuorille esimerkkiä ja tee myös itsellesi lupaus, jonka aiot tehdä seksuaalioikeuksien puolustamiseksi omassa työssäsi.
3. Korteja ei lopuksi kerätä, vaan nuoret saavat pitää ne itsellään muistona.

SOPII yläkouluikäisille ja vanhemmille

VIE AIKAA noin 5 min

TARVITAAN postikortteja tai kartonkia, kyniä

HUMAN RIGHTS ARE MY PRIDE

AMNESTY
INTERNATIONAL

ITSEMA... MISOIKEUS NYT!

AMNESTY
INTERNATIONAL

STOCKMANN

STOCKMANN

STOCKMANN

STOCKMANN

STOCK

TEEMA 3:

**SYRJINTÄ MUUSIKS,
LAIT UUSIKS**

HARJOITUKSET

TEEMA 3: Syrjintä muusiks, lait uusiks

			
LÄMMITELLÄÄN			
Tietovisa	15-30 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 76
PEREHDYTÄÄN			
Itsemääräämisoikeus nyt	30 min	2. aste	s. 79
Seksuaalioikeuksien aikajana	30 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 85
Väkivaltakulttuurin puu	30 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 87
TOIMITAAN			
Suostumuskulttuurin vahvistajat	30 min	2. aste	s. 90
Aktivistikortit	30-45 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 92
PURETAAN			
Vuonna 2030	10 min	yläkoulu ja 2. aste	s. 95

Harjoitukset tukevat erityisesti seuraavien oppiaineiden tavoitteita:

HISTORIA JA YHTEISKUNTAOPPI

KATSOMUSAINHEET JA FILOSOFIA

TERVEYSTIETO JA PSYKOLOGIA

MAANTIETO

YHTEISKUNTA- JA TYÖELÄMÄOSAAMINEN

TAUSTATIETOA: ITSEMÄÄRÄÄMIS- OIKEUS NYT

Suomea pidetään usein ihmisoikeuksien ja tasa-arvon mallimaana. Todellisuudessa naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyys on täällä EU:n jäsenmaiden kärkiluokkaa. Sukupuolen juridista vahvistamista koskeva lainsäädäntö loukkaa yhä transihmisten ihmisoikeuksia, eivätkä nykyiset hoitokäytännöt kunnioita intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeutta.

Noin 50 000 naista kohtaa seksuaaliväkivaltaa vuosittain, eikä suurinta osaa tästä ilmoiteta poliisille. Vain murto-osa kaikista raiskaustapauksista käsitellään oikeudessa. Vuonna 2017 nostettiin vain 358 raiskaussyytettä, joista ainoastaan 209 johti langettavaan tuomioon. Kokonaiskuvasta katsottuna Suomen oikeusjärjestelmä päättyy sivuuttamaan, kiistämään ja hiljaisesti hyväksymään seksuaaliväkivallan, joka kohdistuu erityisesti naisiin.

Suomen nykyinen lainsäädäntö ei turvaa riittävästi seksuaalisen itsemääräämisoikeuden toteutumista eikä täytä ihmisoikeussopimusten asettamia velvoitteita. Kansainvälisessä ihmisoi-

keusjuridiikassa raiskauksen määritelmä perustuu uhrin suostumuksen puutteelle. Vielä materiaalia kirjoitettaessa rikoslaki määrittelee raiskauksen käytetyn väkivallan tai sen uhan perusteella. Suomen lainsäädäntö ei tunnista uhrin hiljaisuutta tai passiivisuutta vapaaehtoisuuden puutteeksi.

Raiskauksen tunnusmerkistö ei kata sellaisia tapauksia, joissa ei ole suostumusta mutta ei myöskään väkivaltaa tai avutonta tilaa.

Sukupuolen juridisella vahvistamisella tarkoitetaan henkilötietojen sukupuolimerkinnän korjaamista henkilön sukupuoli-identiteettiä vastaavaksi. **Niin sanotun translain mukaan sukupuolen juridinen vahvistaminen on Suomessa yhä mahdollista vain, jos henkilö on vähintään 18-vuotias, lisääntymiskyvytön ja saanut psykiatrisen diagnoosin transsukupuolisuudesta. Ihmisoikeusjärjestöt ovat jo vuosia vaatineet lain uudistamista ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisesti.** Sukupuolen juridisen vahvistamisen tulee perustua itsemääräämisoikeuteen eli käytännössä henkilön omaan ilmoitukseen. Lain tulee kunnioittaa lapsen oikeuksia ja sallia sukupuolimerkinnän muuttaminen sukupuolivähemmistöihin kuuluville lapsille ja -nuorille.

Intersukupuolisuudella tarkoitetaan erilaisia kehon variaatioita, joissa kehon sukupuolitetut piirteet kuten kromosomit, sukuelimet tai hormonitoiminta eivät ole yksiselitteisesti nais- tai miestyypilliset. **Suomessa tehdään edelleen intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeutta loukkaavia tarpeettomia ja peruuttamattomia lääketieteellisiä toimenpiteitä. Ihmisoikeustoimi-**

jat ovat vaatineet Suomea toistuvasti luopumaan intersukupuolisiin lapsiin kohdistuvista tarpeettomista leikkauksista ja muista toimenpiteistä, joihin lapsi ei vielä kykene antamaan tietoon perustuvaa suostumusta.

Aktivistit ovat pitkään vaatineet Suomelta itsemääräämisoikeutta kunnioittavia muutoksia. Vuonna 2018 useat kansalaisjärjestöt ja yhteisöt vaativat raiskauksen määritelmän ankkuroimista suostumuksen puutteeseen Suostumus2018-kansalaisaloitteessa, joka keräsi 55 682 allekirjoitusta. Keväällä 2021 oikeudenmukaisempaa translakia ajava Oikeus olla -kansalaisaloite keräsi eduskunnan käsittelyä varten vaadittavat 50 000 kannattajailmoitusta jo ensimmäisten päivien aikana. Tammikuussa 2020 Suomeen perustettiin ensimmäinen erillinen intersukupuolisten ihmisoikeuksia edistävä järjestö ISIO ry.

Jokaisella on oikeus vaikuttaa seksuaalioikeuksien toteutumiseen niin omassa elämässään kuin poliittisessa päätöksenteossa. Ihmisoikeuksien puolesta on käytävä jatkuvasti kamppailua, sillä seksuaalioikeuksia vastustetaan aiempaa äänekkäämmin Suomessa ja eri puolilla maailmaa. Seksuaalioikeuksien toteutumista voi edistää monella tavalla – niin sosiaalisessa mediassa kotisohvalta käsin kuin marssimalla mielenosoituksissa. **Vaikuttamisen edellytyksenä on, että ihmiset tietävät omista oikeuksistaan. Näin jokainen meistä voi puolustaa seksuaalioikeuksia ja vaatia muutosta vääryyksiin.**

HARJOITUS

3.1. Tietovisa

Tämän harjoituksen tarkoituksena on tutustua seksuaalioikeuksien historialliseen kehittymiseen Suomessa.

1. Kerro nuorille, että seuraavassa harjoituksessa tehdään seksuaalioikeuksia Suomen kontekstissa käsittelevä tietovisa. Heijasta tai pyydä nuoria silmäilemään omilla puhelimillaan muutaman minuutin ajan THL:n koostamia tasa-arvon edistysaskeleita ja Setan koostetta sateenkaarihistoriasta Suomessa.

- **THL:** Tasa-arvon edistysaskeleita (<https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/lait-ja-politiikka/tasa-arvon-edistysaskeleita>)
- **Seta:** Sateenkaarihistoria Suomessa (<https://seta.fi/ihmisoikeudet/sateenkaarihistoria-suomessa/>)

2. Pyydä nuoria ottamaan esiin paperia ja kynä tai puhelin riippuen tietovisan toteutustavasta. Ohjaa tietovisa luokkatilan varustelusta riippuen sähköisenä Kahoot!-visana tai lukemalla kysymykset ääneen oppimateriaalista.

 SOPII yläkouluikäisille ja vanhemmille

 VIE AIKAA noin 15–30 min riippuen purkuun käytetystä ajasta

 TARVITAAN tietokone ja videotykki, nuorille puhelimet tai paperia ja kyniä

LIITEMATERIAALIT

- Tietovisakysymykset (s. 77-78)

3. Keskustelkaa tietovisan aikana tai sen päätteeksi erityisesti niistä kysymyksistä, joihin vastaaminen oli muita haastavampaa. Voitte hyödyntää keskusteluissa alussa esitettyjä tasa-arvotiedon ja sateenkaarihistorian resursseja sekä tehdä tarvittaessa täydentäviä tiedonhakuja.

DIGIVINKKI

Toteuttakaa tietovisa hyödyntäen **Kahoot!**-sovellusta. Valmis pohja tietovisaan löytyy seuraavasta osoitteesta: <https://create.kahoot.it/share/tietovisa/1b07a501-fcca-4794-ad7f-2c0adb02aee3>

1. Mikä feministinen järjestö perustettiin vuonna 1892?

- a) Naisasialiitto Unioni
- b) Naisjärjestöt yhteistyössä - NYTKIS
- c) Naisjärjestöjen keskusliitto
- d) Marttaliitto

2. Mikä naisiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttuva ihmisoikeussopimus astui voimaan vuonna 2015?

- a) Lanzaroten sopimus
- b) Helsingin sopimus
- c) Istanbulin sopimus
- d) Pekingin sopimus

3. Mikä seuraavista järjestöistä edistää seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöjen oikeuksia?

- a) Seta
- b) Trasek
- c) ISIO
- d) Amnesty International

4. Mikä kansalaisaloite ajoi raiskauksen määritelmän muuttamista suostumuksen puutteeseen perustuvaksi?

- a) Suostumus2018
- b) Suostumus2020
- c) Itsemääräämisoikeus2018
- d) Itsemääräämisoikeus2020

5. Milloin avioliittolakia uudistettiin niin, että aviovaimo vapautui miehensä holhouksesta?

- a) 1920
- b) 1930
- c) 1940
- d) 1950

6. Mikä seuraavista tapahtui vuonna 1971?

- a) Homoseksuaaliset teot eivät enää rikollisia
- b) Homoseksuaalisten tekojen kehotuskielto voimaan
- c) Homoseksuaalisuus pois tautiluokituksesta

7. Mikä feministinen järjestö perustettiin vuonna 2018?

- a) Fem-R
- b) Ruskeat tytöt
- c) BuraQ
- d) Miehet ry

8. Minkä niminen oli vuonna 2020 aborttilainsäädännön uudistamista vaatinut kansalaisaloite?

- a) Tahdon 2020
- b) Oma tahto 2020
- c) Mun päätös 2020
- d) Itsemääräämisoikeus 2020

9. Missä laissa määritellään seksuaalirikokset ja niistä annettavat rangaistukset?

- a) Tasa-arvolaki
- b) Yhdenvertaisuuslaki
- c) Perustuslaki
- d) Rikoslaki

10. Missä järjestettiin ensimmäinen saamelaiden pride-tapahtuma?

- a) Inari
- b) Kiiruna
- c) Utsjoki
- d) Trondheim

11. Milloin kriminalisoitiin avioliitossa tapahtuva raiskaus?

- a) 1964
- b) 1974
- c) 1984
- d) 1994

12. Minä vuonna transvestisuus poistettiin sairausluokituksesta?

- a) 2002
- b) 2007
- c) 2011
- d) 2014

13. Minä vuonna tasa-arvoinen avioliittolaki astui voimaan Suomessa?

- a) 2016
- b) 2017
- c) 2018
- d) 2019

14. Minä vuonna raiskauksen määritelmää muutettiin niin, että laki tunnisti myös pojat ja miehet raiskauksen uhreina?

- a) 1957
- b) 1977
- c) 1997
- d) 2007

15. Milloin alaikäisten avioliitot kiellettiin Suomessa?

- a) 1959
- b) 1979
- c) 1999
- d) 2019

16. Kuka ohjasi vuonna 2020 ilmestyneen Kelet-dokumenttielokuvan?

- a) Susani Mahadura
- b) Paula Vesala
- c) Baba Lybeck
- d) Yagmur Özberkan

Oikeat vastaukset:

- 1. a
- 2. c
- 3. a, b, c ja d
- 4. a
- 5. b
- 6. a ja b
- 7. a ja d
- 8. b
- 9. d
- 10. b
- 11. d
- 12. c
- 13. b
- 14. c
- 15. c
- 16. a

HARJOITUS

3.2. Itsemääräämisoikeus nyt

Tämä harjoituksen tarkoituksena on syventyä itsemääräämisoikeuteen seksuaalioikeuksien perustana. Harjoituksessa pohditaan itsemääräämisoikeuteen liittyviä yhteiskunnallisia asenteita ja lainsäädäntöä erityisesti seksuaaliselta väkivallalta suojaamisen sekä transihmisten ja intersukupuolisten henkilöiden ihmisoikeuksien näkökulmasta.

1. Näytä nuorille kolmea liitteenä olevaa kuvaa, jotka liittyvät itsemääräämisoikeuteen. Kysy nuorilta, mitä kuvissa on heidän mielestään meneillään. Kysy lisäksi, mitä itsemääräämisoikeus tarkoittaa heidän mielestään ja omin sanoin selitettynä.
2. Pyydä nuoria tutustumaan seuraavaksi annetuissa materiaaleissa siihen, mitä itsemääräämisoikeus tarkoittaa seksuaalioikeuksiin liittyvänä kysymyksenä. Ohjeista nuoria piirtämään ajatuskartta, jonka keskellä on sana "Itsemääräämisoikeus". Heijasta taustalle oppimateriaaliin sisältyvä pohja ajatuskartasta.

SOPII yläkouluikäisille ja vanhemmille

VIE AIKAA noin 30 min

TARVITAAN tietokone ja videotykki, kyniä ja papereita

LIITEMATERIAALIT

- Ajatuskarttapohja (s. 81)
- Kuvat (s. 82-84)

Materiaalit:

- **Setan video: Itsemäärittelyoikeus.** Kesto noin 1 min.
(<https://youtu.be/IXB1Fn6RhY>)
- **Amnestyn artikkeli: Mikä ihmeen itsemääräämisoikeus?**
(<https://www.amnesty.fi/mika-ihmeen-itsemaaraamisoikeus/>)

tehtävä jatkuu

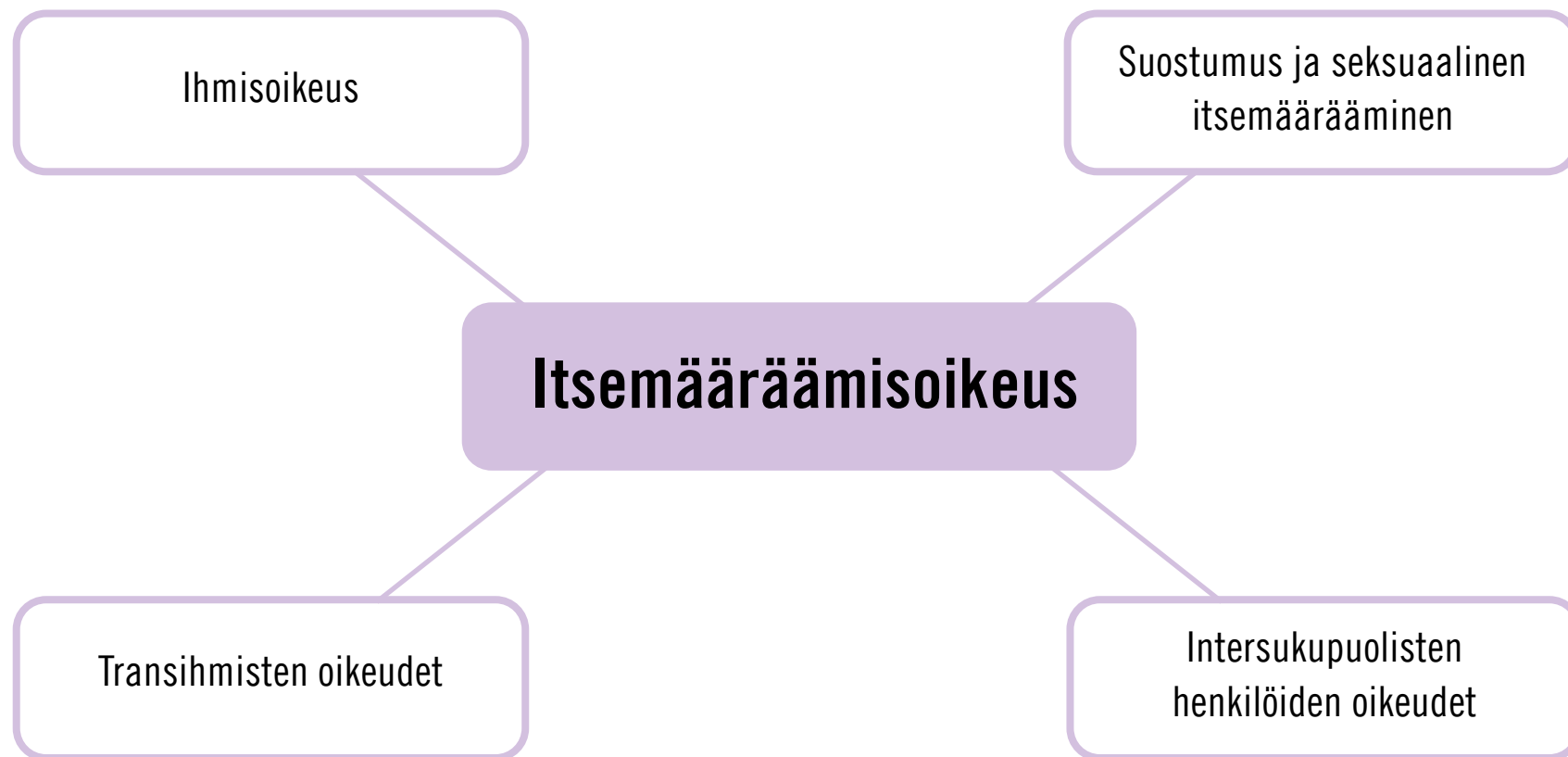
Artikkelille vaihtoehtoiset videot:

- **Suostumus ja seksuaalinen itsemääräämisoikeus** –
Yle Perjantain jakso: Mikä on raiskaus? Koko jakson kesto noin 39 min. Tehtävään soveltuvat erityisesti Iiris Suomelan haastattelukatkemat, joiden kesto on noin 8 min (00:45–03:20, 27:43–30:20 ja 35:45–38:30).
(<https://areena.yle.fi/1-50652989>)
- **Transihmisten oikeudet** – Amnestyn video: Sakris Kupila: ”Suomen epäinhimillinen translaki on korjattava!”. Kesto noin 4 min. (<https://youtu.be/pC56iKhdyYE>)
- **Intersukupuolisten ihmisten oikeudet** – Setan video: Puheenvuoroja intersukupuolisuudesta – Tikli Oikarinen. Koko videon kesto noin 16 min. Tehtävään soveltuvat erityisesti intersukupuolisten lasten hoitokäytäntöjä ja oikeuksia käsittelevät katkelmat, joiden kesto on noin 7 min. (1:04–3:03, 3:04–5:45 ja 13:00–14:25)
(<https://youtu.be/nqy6LZ1lfII>)

3. Käykää yhdessä läpi nuorten tekemiä huomioita ajatuskarttoihin. Kysy nuorilta lopuksi, mitä materiaalien mukaan voitaisiin tehdä itsemääräämisoikeuden toteutumisen vahvistamiseksi.

DIGIVINKKI

Toteuttakaa harjoitus yksilötehtävänä tai yhteisesti sähköisiä ajatuskarttasovelluksia hyödyntäen (esim. **Padlet** tai **Popplet**).

Kuva 1: Suostumus ja seksuaalinen itsemääräämisoikeus

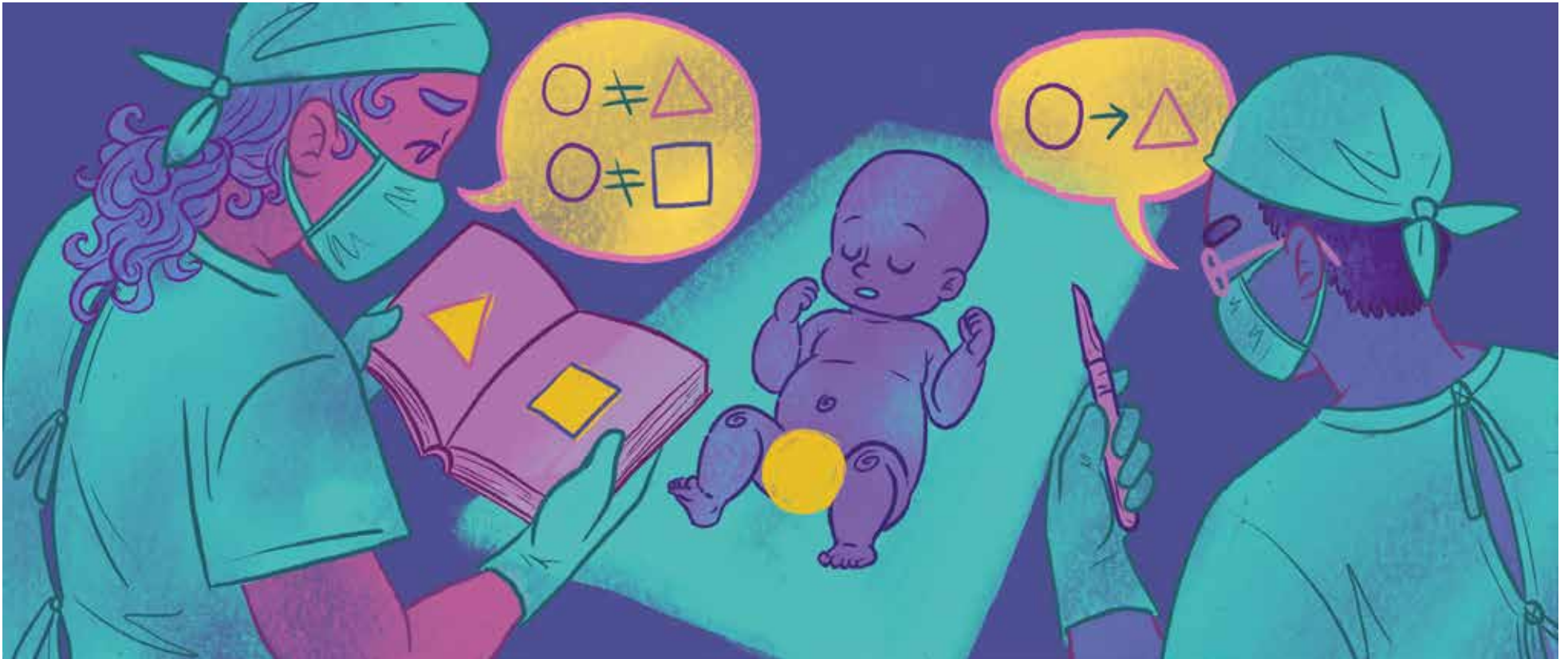
Kuvitus: Apila Pepita

Kuva 2: Transihmisten oikeuksiin liittyvä mielenosoitus

Kuvitus: Apila Pepita

Kuva 3: Intersukupuolisten lasten oikeudet

Kuvitus: Apila Pepita

HARJOITUS

3.3. Seksuaalioikeuksien aikajana

Tämä harjoituksen tarkoituksena on perehtyä seksuaalioikeuksien kehittymiseen historiallisesta ja kansainvälisen ihmisoikeusnormiston näkökulmasta.

1. Katsokaa aluksi ihmisoikeuksiin johdatteleva video ”Mitä ihmisoikeudet ovat?” (<https://youtu.be/wMU6g1NAn48>). Kiinnitä videon aikana luokan seinille aikajärjestyksessä vuosilukuja sisältävät aikajanakortit.

2. Ohjeista nuorille, että jokainen saa seuraavaksi yhden seksuaalioikeuksien kehittymiseen liittyvän kortin. Kortissa on kerrottu joko seksuaalioikeuksia turvaava kansainvälisen asiakirjan nimi tai kuvaus siitä. Nuorten tehtävänä on kiertää luokassa ja yrittää löytää omalle kortille pari niin, että asiakirjan nimi ja kuvaus yhdistyvät.

Kun oma pari on löytynyt, nuorten tehtävänä on etsiä luokan seinältä oikea vuosiluku ja asettua sen kohdalle. Tarvittaessa nuoret voivat hakea tietoa puhelimien avulla. Mikäli ryhmä on suuri, voit jakaa myös vuosilukukortit nuorille ja toteuttaa tehtävän niin, että nuoret etsivät kiertäessään myös sopivaa vuosilukua.

3. Pyydä nuoria lopuksi esittelemään korttinsa koko ryhmälle aikajärjestyksessä. Käykää lyhyt purkukeskustelun seuraavien kysymysten avulla:

SOPII yläkouluikäisille ja vanhemmille (erityisesti lukiolaisille)

VIE AIKAA noin 30 min

TARVITAAN aikajanamateriaalit tulostettuina ja leikattuina, sinitarraa tai teippiä, tila jossa voidaan liikkua

LIITEMATERIAALIT

- Aikajanakortit (tulostettava verkkoliite: www.amnesty.fi/ihmisoikeuskasvatus/materiaalit)

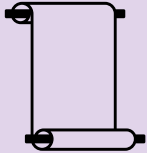
- Millä tavalla seksuaalioikeuksien suoja on kehittynyt vuosien varrella?
- Mitkä tehtävän sisällöistä olivat teille uusia? Entä mitkä asioista olivat jo tuttuja?
- Miten seksuaalioikeuksia voidaan turvata tulevaisuudessa? Millaisia tekoja toivoisitte jatkossa näkevänne aikajanalla?

DIGIVINKKI

Toteuttakaa tehtävä hyödyntämällä **Padletin** aikajanatoimintoa. Aikajanat tehdään näin pienryhmissä tai yksilötehtävänä taustamateriaalien pohjalta.

Seksuaali-oikeuksien aikajana

1975

KANSAINVÄLINEN NAISTEN VUOSI

Tänä vuonna järjestettiin YK:n ensimmäinen naisten asemaa käsitellyt maailmankonferenssi Meksikossa. Konferenssia johti suomalainen Helvi Sipilä, joka oli ensimmäinen YK:n apulaispääsihteerinä toiminut nainen. Konferenssissa hyväksyttiin toimintasuunnitelma naisten aseman parantamiseksi seuraavan kymmenen vuoden aikana. Tämä vauhditti kansainvälisen naisten oikeuksien sopimuksen syntyä.

1979

NAISTEN OIKEUKSIEN SOPIMUS

Tämä YK:n ihmisoikeussopimus teki naisten oikeuksista virallisesti ihmisoikeuksia. Sen tavoitteena on kaikkinaisten naisten syrjinnän poistaminen ja tosiasiallisen tasa-arvon toteutuminen. Sopimus velvoittaa, että valtiot turvaavat naisille ja miehille yhtäläiset oikeudet myös avioliittoon ja perhesuhteisiin liittyvissä kysymyksissä. Näin se on tehostanut perheväkivaltaan puuttumista, sillä perheen sisäisten asioiden ei ajateltu aiemmin kuuluvan ulkopuolisille.

1992

RION JULISTUS JA AGENDA 21-TOIMINTAOHJELMA

Nämä hyväksyttiin YK:n järjestämässä Rio de Janeiron ilmastokokouksessa maailmanlaajuisen kestävä kehityksen edistämiseksi. Julistus tunnustaa, että naisilla on keskeinen rooli ympäristöhallinnassa ja ekologisessa kehityksessä. Sen toteuttamiseksi laadittiin erillinen toimintaohjelma. Tämä vaatii valtioiden varmistamaan muun muassa sen, että naisilla ja miehillä on yhtäläinen oikeus päättää lastensa määrästä ja lasten saannin ajoituksesta. Heillä tulee myös olla pääsy tietoon, koulutukseen ja sopiviin keinoihin oikeuden toteutumiseksi.

1994

KAIRON JULISTUS JA TOIMINTAOHJELMA

Näistä päätettiin Kairon väestö- ja kehityskonferenssissa. Toimintaohjelma tunnusti ensimmäistä kertaa seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja lisääntymisoikeudet osaksi ihmisoikeuksia. Se kehottaa valtioita muun muassa tarjoamaan nuorille pääsyn seksuaali- ja lisääntymisterveyttä koskevaan tietoon, koulutukseen sekä nuorille soveltuviin palveluihin. Toimintaohjelmassa painotetaan myös, että sukupuolten välinen tasa-arvo ja naisten oikeudet ovat keskeisiä tekijöitä kestäväälle kehitykselle.

1995

PEKINGIN JULISTUS JA TOIMINTAOHJELMA

Nämä hyväksyttiin YK:n neljännessä naisten asemaa käsittelevässä Pekingin maailmankonferenssissa. Toimintaohjelman tavoitteena oli poistaa esteet naisten oikeuksien toteutumisen tieltä maailmanlaajuisesti. Siinä asetettiin kuusi keskeistä painopistettä naisten oikeuksien edistämiseksi: naisten tasa-arvo, koulutus, terveys, turvallisuus, yhteiskunnallinen ja taloudellinen asema sekä mahdollisuus osallistua päätöksentekoon. Toimintaohjelma oli poliittinen sitoumus, joka täydensi aiemmin solmittua naisten oikeuksien sopimusta.

1997

SEKSUAALITERVEYDEN MAAILMANJÄRJESTÖN TEKEMÄ SEKSUAALIOIKEUKSIEN JULISTUS

Tämän julistuksen tekijänä on kansainvälinen järjestö, johon kuuluu tieteellisiä yhdistyksiä ja asiantuntijoita seksuaalisuuden alalta. Alun perin esitettyä julistusta on tarkistettu, vahvistettu ja uudistettu vuosina 1999, 2008 ja 2014. Julistus on järjestön kannanotto, jonka uusin versio nimeää 16 seksuaalioikeutta. Näitä ovat muun muassa itsemääräämisoikeus ja oikeus keholliseen koskemattomuuteen, oikeus elää vapaana väkivallasta, oikeus yksityisyyteen, oikeus tietoon sekä oikeus kokonaisvaltaiseen seksuaalikasvatukseen.

2000

YK:N VUOSITUHATTAVOITTEET

Nämä tavoitteet hyväksyttiin YK:n Millennium-kokouksessa. Maailman päättäjät sopivat kahdeksasta maailmanlaajuisesta kehitystavoitteesta, jotka oli tarkoitus saavuttaa vuoteen 2015 mennessä. Tavoitteita olivat muun muassa peruskoulumahdollisuuksien takaaminen kaikille, tasa-arvon edistäminen ja naisten aseman parantaminen, lapsikuolleisuuden vähentäminen, odottavien äitien terveyden parantaminen sekä hiv/aidsin, malarian ja muiden tautien vastainen taistelu. Tavoitteet koskivat pääasiassa globaalin etelän kehittyviä valtioita.

2006

YOGYAKARTA PERIAATTEET

Nämä periaatteet hyväksyttiin kansainvälisten ihmis-oikeusasiantuntijoiden kokouksessa Yogykartassa. Ne tulkitsevat, mitä kansainvälinen ihmisoikeuslainsäädäntö tarkoittaa sateenkaari-ihmisten näkökulmasta sekä miten valtioiden tulisi huomioida tämä. Periaatteet eivät ole sitova ihmisoikeussopimus, mutta useat valtiot tukevat niiden toteutumista. Periaatteet kattoivat alun perin ihmisoikeuksien toteutumisen seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin perusteella. Vuonna 2017 tehdyn päivityksen jälkeen ne kattavat myös sukupuolen ilmaisuun ja kehon sukupuolitettuihin piirteisiin perustuvan ihmisoikeuksien suojan.

2007

LANZAROTEN SOPIMUS

Tämä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus hyväksyttiin Lanzarotella järjestetyssä kokouksessa. Sen tavoitteena on torjua lapsiin kohdistuvaa seksuaalista riistoa ja hyväksikäyttöä. Sopimus edellyttää valtioita muun muassa antamaan lapsille ja heidän kanssaan työskenteleville aikuisille koulutusta, järjestämään tukipalveluita, säätämään lainsäädäntöä sekä tekemään kansainvälistä yhteistyötä lasten seksuaalisen hyväksikäytön lopettamiseksi.

2011

ISTANBULIN SOPIMUS

Tämä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus hyväksyttiin Istanbulissa. Se on laaja-alainen ihmisoikeussopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumiseksi. Sopimuksen tavoitteena on varmistaa, että valtiot sitoutuvat turvaamaan jokaisen naisen ja tytön oikeuden elää vapaana väkivallasta. Se velvoittaa valtioilta kattavia toimia sukupuoleen perustuvaan väkivaltaan puuttumiseksi. Näitä toimia ovat muun muassa seksuaalisen häirinnän kieltäminen lainsäädännössä, riittävien tukipalvelujen tarjoaminen väkivallan uhreille sekä väkivaltatapauksen tehokas tutkinta.

2013

MALTAN JULISTUS

Tämä julistus hyväksyttiin kansainvälisessä intersukupuolisten oikeuksia edistävien järjestöjen kokouksessa Maltalla. Intersukupuolisten aktivistien ihmisoikeusliike vaati julistuksessa lopettamaan intersukupuolisiin henkilöihin kohdistuvan syrjinnän ja varmistamaan, että heidän itsemääräämisoikeutensa ja oikeus keholliseen koskemattomuuteen toteutuvat. Julistus ottaa kantaa muun muassa "normalisoivien" lääketieteellisten toimenpiteiden kieltämiseen.

2015

YK:N KESTÄVÄN KEHITYKSEN TAVOITTEET ELI AGENDA 2030

YK:n jäsenvaltiot sopivat New Yorkissa järjestetyssä huippukokouksessa näistä 17 tavoitteesta, jotka ohjaavat kestävä kehityksen edistämistä vuoteen 2030 asti. Niiden keskeinen periaate on, että ketään ei jätetä jälkeen kehityksessä. Tavoitteita ovat muun muassa sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttaminen sekä terveellisen elämän ja hyvinvoinnin takaaminen kaikenikäisille. Näihin tavoitteisiin sisältyvät muun muassa pääsyn takaaminen seksuaali- ja lisääntymisterveyden hoitopalveluihin sekä lisääntymisoikeuksien takaaminen. Tavoitteet koskevat kaikkia maailman valtioita.

2020

EU:N HLBTIQ-STRATEGIA

Tämä on ensimmäinen Euroopan komission hyväksymä strategia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden tasa-arvon edistämiseksi. Strategiassa esitetään EU:lle ja sen jäsenvaltioille toimia sateenkaari-ihmisten kokemaan epätasa-arvoon puuttumiseksi. Esimerkkejä näistä ovat oikeudellisen suojan vahvistaminen syrjintää vastaan, suojelu vihari-koksilta ja vihapuheelta, trans- ja muunsukupuolisen identiteetin tunnustamisen parantaminen sekä sateenkaari-ihmisten oikeuksien vahvempi edistäminen EU:n ulkosuhteissa.

Löydät tulostettavan version aikajanakorteista osoitteesta:

www.amnesty.fi/ihmisoikeuskasvatus/materiaalit

HARJOITUS

3.4. Väkivaltakulttuurin puu

Tämän harjoituksen tarkoituksena on oppia hahmottamaan väkivaltakulttuuriin liittyviä syy-seuraus-suhteita. Harjoituksessa pyritään myös tunnistamaan keinoja, joilla yhteiskunnan ja historian kulkua sekä kulttuurisia sukupuolinormeja voidaan muuttaa.

1. Pyydä nuoria piirtämään kuva isosta puusta hetken päästä pienryhmille jaettavalle fläppipaperille. Kerro, että harjoituksessa on tarkoitus miettiä pienryhmissä seksuaalista häirintää ja seksuaaliväkivaltaa yhteiskunnallisena kysymyksenä. Jaa nuoret pienryhmiin sekä anna heille fläppipaperit, tussi, post-it-lappuja ja kyniä.
2. Ohjeista nuoria ensin pohtimaan, miksi seksuaalista häirintää ja seksuaaliväkivaltaa tapahtuu. Pyydä nuoria kirjoittamaan puun juuriin post-it-lapuilla erilaisia syitä, jotka ovat näiden taustalla ja ylläpitävät niin sanottua väkivaltakulttuuria.
3. Ohjeista pienryhmiä tämän jälkeen pohtimaan jokaisen lapun kohdalla, mistä heidän puun juuriinsa kirjoittamat syyt johtuvat. Pyydä nuoria lisäämään ajatuksensa syvemmälle puun juurakkoon.

SOPII yläkouluikäisille ja vanhemmille (erityisesti lukiolaisille)

VIE AIKAA noin 30 min

TARVITAAN fläppipapereita, tusseja, post-it-lappuja ja kyniä

LIITEMATERIAALIT

- Esimerkkikuva puusta (s. 89)

4. Pyydä nuoria seuraavaksi miettimään puun oksille, millaisia vaikutuksia väkivallalla on. Ohjaa heitä pohtimaan aihetta uhrin, tekijän ja sivustaseuraajien näkökulmista sekä laajemmin asenteiden, koulun ja yhteiskunnan tasolla.
5. Ohjeista pienryhmiä jälleen pohtimaan jokaisen lapun kohdalla, mitä oksille kirjoitetuista vaikutuksista voisi seurata. Jatkaa edeltävän vaiheen tapaan oksia pidemmälle.
6. Pyydä nuoria lopuksi pohtimaan puun rungon ympärille tapoja, joilla väkivaltakulttuuriin voidaan puuttua.
7. Käykää kootusti läpi pienryhmien tuotokset. Vaihtoehtoisesti voitte käsitellä ryhmien pohdintoja yhteisesti kunkin vaiheen jäl-

tehtävä jatkuu

keen ja koota post-it-lapuille tehdyt huomiot koko ryhmän yhteiseen puuhun.

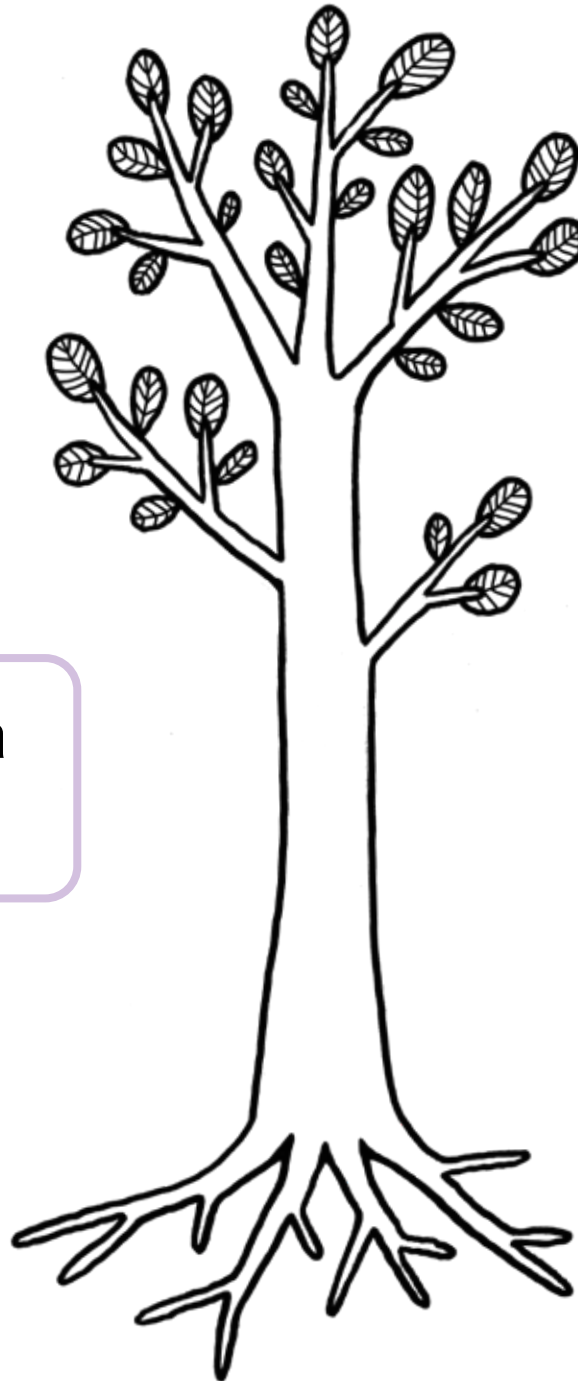
Pura tehtävä kysymällä nuorilta, ovatko he samaa vai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa:

- Väkivaltakulttuurin historia vaikuttaa nykypäivän asenteisiin.
- Jokainen voi omalla toiminnallaan edistää väkivallatonta maailmaa.
- Kulttuuriset käsitykset sukupuolesta muuttuvat jatkuvasti.

DIGIVINKKI

Toteuttakaa harjoitus sähköistä tarralappusovellusta hyödyntämällä (esim. **Padlet**, **Google Jamboard**).

Esimerkkikuva puusta (Harjoitus 3.4.)

3. Rungossa tapoja
ratkaista ongelma

2. Oksissa ongelman
seuraukset

1. Juurissa
taustasyyt

HARJOITUS

3.5. Suostumuskulttuurin vahvistajat

Tämän harjoituksen tarkoituksena on oppia hahmottamaan erilaisia yhteiskunnallisen vaikuttamisen tapoja suostumuskulttuurin vahvistamiseksi. Harjoituksessa tutustutaan suostumuskulttuurin puolesta tehtävään aktivismiin Suomessa ja muualla Euroopassa.

1. Kysy nuorilta, mitä he muistavat kansalaisaloitteesta yhteiskunnallisen vaikuttamisen muotona sekä millaisia kansalaisaloitteita he tietävät. Tarvittaessa voitte käydä lyhyesti läpi kansalaisaloitteen toimintaa ja silmäillä käynnissä olevia kansalaisaloitteita Kansalaisaloite.fi-verkkopalvelussa.

2. Ohjeista nuoria tutustumaan Suostumus2018-kansalaisaloitteeseen Instagramin @suostumus2018-tilin tai kampanjan kotisivujen (www.suostumus2018.fi) avulla. Pyydä heitä selvittämään ja pohtimaan seuraavia kysymyksiä:

SOPII toisella asteella opiskeleville ja vanhemmille

VIE AIKAA noin 30 min

TARVITAAN tietokone ja videotykki, nuorille puhelimet tai paperia ja kyniä

- Mikä on kansalaisaloitteen keskeinen viesti?
- Millaisia toimintatapoja kansalaisaloitteeseen liittyvässä kampanjoinnissa on ollut?
- Mikä aktivisteja motivoi toimimaan asian puolesta?

Katsokaa tämän jälkeen 2 minuutin video ruotsalaisista suostumusaktivisteista, joiden työn tuloksena Ruotsi uudisti lainsäädäntöään vuonna 2018 (<https://youtu.be/m7AeTKOfA8g>). Verratkaa videon pohjalta yhtäläisyyksiä ja eroja suomalaisaktivistien kokemuksiin. Videota esittäessä on hyvä huomioida, että se sisältää suoran sanallisen kuvauksen raiskauksesta.

tehtävä jatkuu

3. Pyydä nuoria lopuksi tutustumaan Amnestyn artikkeliin, johon on koostettu kreikkalaisten suostumusaktivistien kokemuksia muutoksen tekemisestä (<https://www.amnesty.fi/kampanjoin-tia-suostumuslain-puolesta-nain-se-tehtiin-kreikassa/>).

Ohjeista nuoria kirjoittamaan tehtävässä käytettyjen materiaalien pohjalta kolmen kohdan muistilista, joka tiivistää heidän mielestään keskeisimmät vinkit aiheesta kiinnostuneelle nuorelle. Tehtävän päätteeksi voitte kiinnittää muistilistat luokan seinälle.

+ LISÄTEHTÄVÄ

Aktivistien pitkäjänteisen työn tuloksena muun muassa Kreikka, Ruotsi ja Tanska ovat viime vuosien aikana uudistaneet seksuaalirikoslainsäädäntöjään suostumusperustaisiksi. Muutosta vaatineista aktivisteista useat ovat itse kokeneet seksuaaliväkivaltaa. Pyydä nuoria tutustumaan yhteen tai useampaan seuraavista artikkeleista. Ohjeista nuoria lisäämään aiemmin tekemiinsä muistilistoihinsa kaksi kohta näiden tekstien perusteella.

- **Hanna Strandman:** Hilla Marin puhuu raikausta seuranneista kokemuksistaan, jotta kenenkään ei tarvitsisi pysyä piilossa (17.6.2019) <https://www.amnesty.fi/hilla-marin-puhuu-raikausta-seuranneista-kokemuksistaan-jotta-kenenkaan-ei-tarvitsisi-pysya-piilossa/>
- **Katarina Berghed:** How activists got Sweden to recognize that sex without consent is rape (23.5.2018) <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2018/05/how-activists-got-sweden-to-recognise-that-sex-without-consent-is-rape/>
- **Helle Jacobsen:** The long road to a consent-based rape law in Denmark (17.12.2020) <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/12/the-long-road-to-a-consent-based-rape-law-in-denmark/>

HARJOITUS

3.6. Aktivistikortit

Tämän harjoituksen tarkoituksena on antaa nuorille konkreettisia taitoja ja rohkaista yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen seksuaalioikeuksien toteutumisen ja suostumuskulttuurin vahvistamiseksi.

1. Ohjeista nuoria keksimään pareittain tai pienryhmissä post-it-lapuille mahdollisimman monta tapaa, joilla voidaan heidän mielestään vaikuttaa yhteiskuntaan. Tavat voivat olla niin pieniä tekoja omaan lähipiiriin vaikuttamiseksi kuin esimerkkejä maailmanlaajuisista muutosliikkeistä.

Jaa nuoret pareihin tai kolmen hengen ryhmiin. Aikatauluta pohdintaa varten noin viisi minuuttia.

Pyydä nuoria tuomaan laput taululle. Tee tämän jälkeen lyhyt yhteenveto nuorten huomioista.

2. Ota esiin aktivistikortit. Ohjeista nuoria, että seuraavaksi he saavat valita yhden konkreettisen tehtävän, jonka avulla harjoittelaan tekoja seksuaalioikeuksien ja suostumuskulttuurin vahvistamiseksi. Levitä kortit pöydälle, lattialle tai taululle ja pyydä nuoria valitsemaan aiemmassa vaiheessa ideoiduista esimerkeistä tai aktivistikorteista heitä kiinnostavin vaikuttamistapa.

 SOPII yläkouluikäisille ja vanhemmille

 VIE AIKAA noin 30–45 min toteutustavasta riippuen

 TARVITAAN post-it-lappuja, kyniä, liitteenä olevat aktivistikortit tulostettuina, toteutustavasta riippuen askartelutarvikkeita tai sähköiset laitteet

LIITEMATERIAALIT

- Aktivistikortit

Anna nuorille noin 15–30 minuuttia aikaa tehtävän tekemiseen riippuen valituista toteutustavoista.

3. Poimikaa lopuksi joitakin esimerkkejä nuorten tekemistä tuotoksista. Purkakaa tehtävä keskustelemalla lyhyesti seuraavista kysymyksistä:

- Miltä oman vaikuttamisteon harjoittelu tuntui?
- Olisitko valmiita toteuttamaan teon oppitunnin ulkopuolella? Miksi tai miksi ette?

DIGIVINKKI

Pyydä nuoria kirjaamaan vaikuttamistavat hyödyntäen sähköisiä sovelluksia (esim. **Padlet**, **Google Jamboard**)

AKTIVISTIKORTTI 1

Valmistele lyhyt puhe

AKTIVISTIKORTTI 2

Askartele mielenosoituskyltti

AKTIVISTIKORTTI 3

Keksi huutoja
mielenosoitukseen

AKTIVISTIKORTTI 4

Ideoi vaikuttava ja tietoa lisäävä
some-päivitys (esim. teksti,
kuva tai video)

AKTIVISTIKORTTI 5

Suunnittele tietoisuutta
herättävä tempaus
valitsemallesi kohderyhmälle
(esim. nuoret, opettajat tai
päättäjät)

AKTIVISTIKORTTI 6

Keksi aihe vetoomukselle
ja ideoi, miten siihen
kerätään nimiä

AKTIVISTIKORTTI 7

Piirrä tarra, jota jaetaan asiaa puolustavissa tempauksissa

AKTIVISTIKORTTI 8

Ideoi flashmob asian puolesta

AKTIVISTIKORTTI 9

Keksi tapoja, joilla saat valitsemasi some-vaikuttajan toimimaan asian puolesta

AKTIVISTIKORTTI 10

Suunnittele tempaus, jossa kerätään varoja valitsemallesi toimijalle

AKTIVISTIKORTTI 11

Kirjoita sähköpostiviesti valitsemallesi päättäjälle

AKTIVISTIKORTTI 12

Kirjoita mielipidekirjoitus asian puolesta

AKTIVISTIKORTTI 13

Etsi tietoa järjestöistä, jotka toimivat asian puolesta

AKTIVISTIKORTTI 14

Selvitä, miten koulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma käsittelee tai ei käsittele aihetta

HARJOITUS

3.7. Vuonna 2030

Tämän harjoituksen tarkoituksena on rohkaista ajattelemaan tulevaisuutta, jossa jokaisen seksuaalinen itsemääräämisoikeus toteutuu.

1. Pyydä jokaista nuorta miettimään tunnin päätteeksi yksi seksuaalioikeuksiin liittyvä asia, jonka he toivovat tapahtuvan maailmassa vuoteen 2030 mennessä. Ohjeista nuoria kirjoittamaan tämä asia kuvitteellisen sosiaalisen median päivityksen muotoon paperille tai kartongille.
2. Kerätkää nuorten tuotokset luokan seinälle kuvitteelliseksi seksuaalioikeuksia käsitteleväksi sosiaalisen median sivuksi.
3. Palatkaa tuotoksiin lyhyesti seuraavan tunnin alussa, jolloin nuoret voivat käydä lisäämässä tarran ”tykkäykseksi” haluamansa päivityksen kohdalle.

SOPII yläkouluikäisille ja vanhemmille

VIE AIKAA noin 10 min

TARVITAAN paperia tai kartonkia, kyniä

DIGIVINKKI

Tehtävä ohjeistetaan videoalustalla, ja päivitykset kerätään esimerkiksi **Mentimeter**- tai **Padlet**-alustaa hyödyntäen.

**MUKAAN
MUUTOKSEEN**

TOIMINTA- VINKKEJÄ NUORELLE AKTIVISTILLE

Jokainen meistä voi olla aktivisti ja toimia suostumuskulttuurin vahvistamiseksi omalla tavallaan. Aktivismi on toimintaa, joka tähtää muutoksen aikaansaamiseen. Sitä voi tehdä yksin tai yhdessä muiden kanssa. Muutosta voi tavoitella niin omassa lähiyhteisössä, Suomessa kuin maailmanlaajuisesti. Vaikuttamisen keinoja on monia, ja ne kaikki ovat tärkeitä muutoksen aikaansaamiseksi.

Aktivismi voi olla suurta ja näkyvää: mielenosoituksia, somekampanjoita, julkisia tapaamisia päättäjien kanssa tai vaikkapa kansalaisaloitteen käynnistämistä. **Aktivismi on kuitenkin tärkeää ja vaikuttavaa silloinkin, kun se ei ole suunnattu laajalle yleisölle.** Muutoksen puolesta voi toimia allekirjoittamalla vetoamuksia, tykkäämällä ja jakamalla somessa kantaottavia julkaisuja, sekä käymällä keskusteluja tärkeistä aiheista ystävien, perheen ja tuttujen kanssa.

Suostumuksesta ja seksuaalioikeuksista puhuminen voi tuntua vaikealta ja kiusalliselta, sillä vallitsevat normit ovat pitkään ylläpitäneet väkivallasta vaikenemisen kulttuuria. **Puhumalla suostumuksesta pystymme tekemään asian käsittelystä helpompaa ja murtamaan väkivaltaa ylläpitäviä rakenteita.** Samalla on tärkeää kunioittaa jokaisen rajoja sekä oikeutta yksityisyyteen seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä.

Suostumuskulttuurin edistämiseksi tarvitaan paljon työtä. **Muutosta tarvitaan vallitseviin asenteisiin sekä siihen, miten puhumme, toimimme ja**

millaisia ovat yhteiset sääntömme. Kaikki näistä liittyvät toisiinsa, joten yhteen asiaan vaikuttaminen edistää myös muita.

Mikä sinua innostaa? Haluatko olla muuttamassa sitä, miten ihmisistä puhutaan? Tai olla vaikuttamassa siihen, että koulussasi tai kunnassasi puututaan seksuaaliseen häirintään tai väkivaltaan?

Seuraavat viisi vinkkiä auttavat sinua löytämään oman tapasi toimia suostumuskulttuurin vahvistamiseksi. Päätä, mihin sinä haluat vaikuttaa!

1. Puhu suostumuksesta lähipiirissäsi!

Lähipiirin kanssa käydyt keskustelut voivat olla kaikkein vaikuttavimpia ja samaan aikaan myös vaikeimpia. Keskustelujen avulla voit saada läheisesi mukaan edistämään muutosta ja tukemaan aktivismiasi.

Kun keskustele suostumuksesta, kannattaa ottaa huomioon ainakin seuraavat asiat:

1. Kuuntele keskustelukumppaniasi. Vaikka olisit hänen kanssaan eri mieltä, anna tilaa keskustelulle.

2. Kerro keskustelukumppanillesi, miksi asia on sinulle tärkeä ja miten se näkyy sinun tai muiden nuorten elämässä. Kerro myös, mitä asioita olet itse oppinut pohtiessasi suostumusta.
3. Perehdy aiheeseen esimerkiksi tämän oppaan taustatietojen ja lähteiden avulla, jolloin voit tuoda keskusteluun myös tutkittua tietoa.
4. Puhu suostumuksesta jossain toisessa yhteydessä. Voit esimerkiksi kysyä, söisitkö jonkun toisen ruokaa kysymättä heiltä. Entä olisiko ok mennä jonkun toisen taloon tai huoneeseen ilman heidän lupaansa? Jos ostaisit ystävällesi paidan, olisiko ok pakottaa hänet käyttämään sitä tai uhkailla, ettet enää olisi hänen ystävänsä, jos hän ei käyttäisi paitaa?
5. Anna keskustelukumppanillesi aikaa käsitellä saamaansa tietoa. Muista myös, että ei ole sinun vastuullasi, vaikka henkilön mieli ei muuttuisi.

Hyvän keskustelun perusperiaatteita ovat ihmisarvon kunnioittaminen ja yhteisymmärrykseen pyrkiminen. Voi kuitenkin olla, että kohtaat myös arvostelua, ihmettelyä tai kyseenalaistamista. Tavoitteena ei tarvitse olla keskustelukumppanin mielipiteen muuttaminen tai sen osoittaminen, että juuri sinä olet oikeassa. Yhteisymmärrykselle on hyvä rakentaa pysyvää muutosta.

Nämä yleiset neuvot auttavat käymään keskusteluja rakentavasti haastavissakin tilanteissa:

Pidä mielessä:

Puhu asiallisesti ja pidä mielesi avoimena.

Pyri ymmärtämään, mihin keskustelukumppanisi näkemykset perustuvat. Pohdi seuraavia asioita:

- Miksi henkilö tai ryhmä vastustaa asiaa?
- Mistä vastustus saattaa johtua?
- Millaiset kokemukset ovat mahdollisesti vaikuttaneet näkemysten syntymiseen?

Osoita arvostavasi keskustelukumppaniasi kuuntelemalla hänen näkemyksiään. Jos et itse toimi näin, on epätodennäköisempää, että sinunkaan näkemyksillesi annetaan tilaa.

Jos keskustelu jostain syystä muuttuu ikäväksi, yritä olla empaattinen sen ratkaisemisessa.

Puhu minä-muodossa. Omien kokemusten jakaminen voi auttaa myös toisia hahmottamaan omiaan.

Sano esimerkiksi näin:

"Olen miettinyt, mitä sanoit viimeksi ja haluaisin keskustella asiasta."

"Saanko kysyä, mistä syystä tunnet noin?"
"Tuo on mielenkiintoinen näkökulma. Voinko esittää muutaman kysymyksen siihen liittyen?"

"En ole varma ymmärsinkö, mitä tarkoitat. Voisitko tarkentaa?"

"Ymmärrän, että saatat ajatella/tuntea noin. Oletko kuitenkaan koskaan ajatellut, että ... "
"Ymmärrän, mitä tarkoitat. Mutta mitä mieltä olet siitä, että ... "

"Ystävytemme tms. on minulle tärkeää ja haluaisin vaan ymmärtää sinua paremmin."

"Minua on viime aikoina ahdistanut/ärsyttänyt/suututtanut ... "

2. Jaa tietoa suostumuksesta somessa!

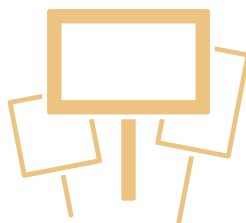
Somessa tavoitat kerralla paljon ihmisiä ja voit keskustella asioista, joita pidät tärkeänä. Some taipuu ketterästi myös luoviin toteutuksiin kuten videoiden ja meemien käyttöön tai laajempaankin kampanjointiin.

Haluaisitko puhua suostumuksesta somessa, mutta et oikein tiedä mistä aloittaa? Tässä muutama vinkki:

1. Seuraa tilejä, joissa jaetaan materiaalia ja keskustellaan aiheesta. Voit aloittaa tilien etsimisen käyttämällä hashtageja **#suostumus**, **#suostumus2018**, **#LetsTalkAboutYes** ja **#consent**.
2. Ole luova. Suostumus voi aiheena tuntua vaikeasti hahmotettavalta, joten voit käyttää konkreettisia esimerkkejä luvan pyytämisestä ja saamisesta muissa yhteyksissä. Kommentoi ja käytä esimerkkejä vaikkapa näkemistäsi sarjoista, elokuvista, musiikkivideoista tai mistä tahansa julkisuudessa esillä olevasta asiasta, joka mielestäsi liittyy aiheeseen.
3. Käytä kunnioittavaa kieltä. (Väkivalta)kulttuurimme on täynnä syrjiviä ja ulossulkevia

asenteita, jotka näkyvät myös kielessämme. Kun julkaiset jotain, mieti hetki käyttämiäsi sanoja.

4. Jos mokaat, pyydä anteeksi ja kuuntele samaasi kritiikkiä. Oppimiseen kuuluu aina erehdyksiä, ja erehtyminen on inhimillistä. Älä pelästy virheitä, vaan yritä uudelleen uusin tiedoin.

3. Järjestä tempaus, tapahtuma tai mielenilmaus!

Tapahtumat, tempaukset ja mielenilmaukset ovat hyvä keino saada asiallesi näkyvyyttä ja yleisöä. Kokoontumisissa voi myös pitää hauskaa ja keskustella samanmielisten ihmisten kanssa.

Tilaisuuden tai tapahtuman järjestäminen

1. Päätä tilaisuuden teema ja se, mitä tilaisuudella halutaan saavuttaa. Keitä haluat kutsua mukaan? Kenen tulisi kuulla viestinne? Mikä on paras paikka tilaisuudelle?
2. Suunnittele mielenkiintoista ohjelmaa. Kutsu kiinnostavia puhujia tai toteuta osallistavaa ohjelmaa: pelejä tai keskusteluja. Tai järjestäkää vaikka yhteinen elokuva- tai musiikki-ilta.
3. Kutsu puhujat ja vieraat ajoissa. Kerro puhujille

etukäteen, mistä toivot heidän kertovan. Valitse sopivat kanavat tilaisuuden mainostamiselle.

4. Pitäkää hauskaa!

Mielenosoituksen järjestäminen

Suomessa mielenosoituksen voi järjestää täysi-ikäinen henkilö. 15 vuotta täyttänyt voi toimia järjestäjänä vain, jos pystyy vastaamaan järjestäjän velvollisuuksista. Alle 15-vuotias voi järjestää mielenosoituksen yhdessä täysi-ikäisen henkilön kanssa.

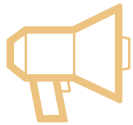
Mielenosoituksen järjestäjän on tehtävä ennakkoilmoitus poliisille vähintään 24 tuntia ennen mielenosoitusta. Mielenosoituksen saa kuitenkin järjestää myös ilman ennakkoilmoitusta.

Mielenosoituksen järjestäjällä on velvollisuus huolehtia järjestyksestä ja turvallisuudesta, sekä lain noudattamisesta tilaisuudessa. Vain rauhanomainen mielenosoittaminen on sallittua.

Poliisi voi antaa ohjeita ja määräyksiä ennen mielenosoituksen alkamista ja sen aikana esimerkiksi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, ympäristölle aiheutuvan haitan rajoittamiseksi, sivullisten oikeuksien turvaamiseksi tai liikenteen sujuvuuden turvaamiseksi.

Poliisi voi osoittaa mielenosoituksen siirrettäväksi toiseen ajankohtaan tai paikkaan, jos samassa paikassa aiotaan järjestää samanaikaisesti useita yleisiä kokouksia, tai jos mielenosoituksen järjestäminen ilmoitetussa paikassa esimerkiksi vaarantaa ihmisten turvallisuuden tai aiheuttaa kohtuutonta häiriötä.

VINKKEJÄ VAIKUTTAVAN MIELENOSOITUKSEN JÄRJESTÄMISEEN

Mitä haluatte sanoa? Muotoile mielenosoituksen ydinviesti tarkasti. Kommunikoi se selkeästi myös kaikille osallistujille ja mielenosoitukseen liittyvässä viestinnässä. Mieti mielenosoituksen paikkaa valitessanne, keneen haluatte vaikuttaa.

Tee mielenosoituksesta visuaalisesti näyttävä ja yhtenäinen. Varmistakaa viestin perillemeno julistein, kyltein ja lipuin. Ennen mielenosoitusta voi järjestää vaikka yhteisen kylttityöpajan. Myös yhtenäinen pukeutuminen voi lisätä mielenosoituksen visuaalista tehoa. Yksinkertaisen yhteisen koreografian käyttäminen tai ääneen huudetut tai laulettu viestit lisäävät sekä mielenosoituksen näyttävyttä että sosiaalista yhteenkuuluvuutta osallistujien kesken. Muista tarvittaessa megafoni!

Media. Jos haluat mielenosoituksenne viestin näkyvän myös mediassa, ota yhteyttä tiedotusvälineiden edustajiin joko ennen mielenosoitusta tai sen aikana. Voi olla hyvä nimetä mielenosoituksellenne viestintäyhteyshenkilö(t) tiedotusvälineiden kanssa toimimista varten. Voit antaa medialle myös loppulausunnon mielenosoituksen päätyttyä.

Sosiaalinen media. Suunnittele etukäteen, mitä ja millaisella aikataululla viestitte sosiaalisen median kanavissa ennen mielenosoitusta, sen aikana ja jälkeen. Sopikaa, kuka vastaa viestien lähettämisestä missäkin tilanteessa. Mielenosoituksen aikana sosiaaliseen mediaan voi välittää kuvia tai live-lennettä mielenosoituksen kulusta.

Vaikuttamistyö. Jos haluat tehostaa viestinne perille menoa ja vaikuttavuutta, olkaa yhteydessä mielenosoituksenne aiheesta vastaaviin päättäjiin ja vaikuttajatahoihin joko ennen mielenosoitusta tai sen jälkeen. Päättäjien puheille voi pyrkiä myös mielenosoituksen aikana. Esittäkää vaatimuksenne perusteluineen ja pyytäkää siihen tai kysymyksiinne vastausta.

Ohjelma. Mielenosoituksen viestiä voi vahvistaa tilaisuudessa järjestettävällä ohjelmalla. Tilanteesta riippuen mielenosoitukseen sopivaa ohjelmaa voivat olla esimerkiksi ennalta sovitut puheenvuorot mielenosoituksen aiheesta tai open mic –lava osallistujille. Myös musiikin ja esitystaiteen keinot voivat toimia hyvin viestin vahvistamisessa ja yleisön houkuttelemisessa.

Perehdy lisää oikeuksiisi mielenosoituksen järjestäjänä tai osallistujana osoitteessa www.amnesty.fi/tunneoikeutesi.

4. Ota yhteyttä päättäjiin!

Jos suurin intohimosi on vaikuttaa yhteisiin sääntöihin, toimintamalleihin tai lakeihin, ole yhteydessä heihin, joilla on valtaa muuttaa asioita.

1. Kiteytä ajatuksesi: mihin asiaan haluat muutosta?
2. Selvitä, kuka tai ketkä tästä asiasta päättävät.
Miten heihin saa yhteyden? Onko olemassa projekteja tai kampanjoita, jotka ajavat tätä asiaa? Miten voit liittyä niihin mukaan?
3. Kirjoita valitsemillesi henkilöille vakuuttava viesti siitä, miksi tärkeäksi kokemaasi asiaan tulisi saada muutos.

Joskus vaikuttaminen vaatii pidempää työtä ja kampanjointia. Juuri sinä voit ryhtyä kampanjoimaan tärkeän asian puolesta! Ryhtyessäsi suunnittelemaan kampanjaa pohdi seuraavia kysymyksiä:

Kysymyksiä:

Mitä haluat saavuttaa? Mihin asiaan tarvitaan muutosta, ja mikä se muutos parhaimmillaan olisi?

Keitä kaikkia asia koskee? Ketkä asiasta kärsivät? Ketkä voivat siihen vaikuttaa?

Keitä nämä tunnistamasi päättäjät kuuntelevat? Miten saat heidät mukaan?

Mitä pitää tapahtua, jotta päättäjät puuttuvat asiaan?

Miten saat mukaan tarpeeksi ihmisiä osoittamaan, että asia on tärkeä?

Käytännön esimerkkejä:

Seksuaaliseen häirintään pitää puuttua koulussa. Koulun tulee olla turvallinen kaikille.

Seksuaalisesta häirinnästä kärsivät enimmäkseen tytöt. Seksuaalista häirintää tekevät enimmäkseen pojat. Rehtorilla ja opettajilla on valta puuttua asiaan.

Rehtori kuuntelee oppilaskuntaa.

Oppilaskunnan pitää kertoa rehtorille, miksi asia on tärkeä ja mitä muutosta siihen halutaan.

Oppilaskunta perustaa vetoimuksen. Vetoimuksen allekirjoittaa yli puolet koulun oppilaista. Oppilaskunta luovuttaa vetoimuksen rehtorille. Rehtori perustaa työryhmän ja pyytää oppilaskunnan mukaan.

5. Muista, että sinulla on oikeuksia!

Muista, että sinulla on oikeus sanan- ja mielipiteenvapauteen, rauhanomaiseen kokoontumisvapauteen sekä yksityiselämään.

Sanan- ja mielipiteenvapaus takaa meille kaikille oikeuden omata mielipiteitä ja ilmaista niitä vapaasti ilman valtion puuttumista. Tähän vapauteen kuuluu oikeus ilmaista mielipiteitä mielenosoituksissa tai kirjoitusten, median, internetin tai taiteen avulla. Sanan- ja mielipiteenvapaus on tärkeä oikeus kaikissa yhteiskunnissa. Tarvitsemme ajatus- ja mielipiteiden vapaata vaihtoa, jotta mahdollisimman monet näkemykset tulevat kuulluiksi. Jos sanan- ja ilmaisuvapautta rajoitetaan, se vaikuttaa siihen, miten paljon saamme tärkeää tietoa ja miten oikeuksiamme kunnioitetaan. Ilman tätä oikeutta myös muita ihmisoikeuksia on vaikeampi puolustaa.

Rauhanomainen kokoontumisvapaus tarkoittaa oikeutta kokoontua yhteen julkisilla paikoilla yhteisellä asialla. Kokoontumiset voivat olla esimerkiksi kokouksia, lakkoja tai mielenilmauksia. Oikeus tarkoittaa, että henkilöllä on oikeus kokoontua rauhanomaisesti muiden kanssa ilman, että hänen

tarvitsee pelätä pidätystä tai poliisin häirintää. Viranomaisilla on velvollisuus helpottaa rauhanomaisten kokoontumisten järjestämistä ja poliisin täytyy taata sekä mielenosoituksen osallistujien että yleisön turvallisuus.

Oikeus perheeseen ja yksityiselämän suojaan

tarkoittaa, että meillä jokaisella on oikeus siihen, että perhettämme, perhesuhteitamme ja yksityisyyttämme kunnioitetaan. Kenelläkään ei ole oikeutta puuttua esimerkiksi siihen kenet valitsemme kumppaniksemme tai mitä kerromme itsestämme toisille.

Nämä oikeudet takaavat sinulle mahdollisuuden käyttää ääntäsi tärkeäksi kokemiesi asioiden puolesta ja ilmaista mielipiteitäsi julkisesti tai yksityisesti.

Juuri sinä voit toimia. Ole vaikuttaja omassa lähipiirissäsi!

LÄHTEITÄ JA MATERIAALIVINKKEJÄ

Opetusmateriaaleja ja oppaita

SEKSUAALIKASVATUS, SEKSUAALIOIKEUDET JA TURVATAIDOT

Amnesty International Suomen osasto (2012) [Mun rajat](#) – Opetusmateriaali yläkouluille ja toiselle asteelle seksuaalisesta itsemääräämisoikeudesta.

Euroopan neuvosto (2020) [Gender Matters: A Manual on Addressing Gender-Based Violence Affecting Young People](#).

Fatta: [Let's Talk about Consent Baby!](#) Sex steg till en samtyckeskultur.

Hivpoint: [Materiaaleja seksuaalikasvatuksen tueksi](#).

Mediakasvatusseura (2016) [Median seksisisällöt ja mediakasvatus](#).

Nuorten Akatemia (2017) [S-E-X -ideakortit](#) osallistavaan seksuaalikasvatukseen.

Nuorten Exit: [Materiaalipankki](#) nuoriin kohdistuvan seksuaalisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisemiseksi ja nuorten omien rajojen pohdinnan tukemiseksi.

RFSU (2019) [Sex, Body & Rights](#) – Seksuaalikasvatusmateriaali peruskoulunsa päättäneiden nuorten ja nuorten aikuisten parissa työskenteleville.

Rikosuhripäivystys (RIKU): [Rikosasioita käsittelevät materiaalipaketit](#) nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille.

THL (2015) [Seksuaalikasvatuksen tueksi](#).

THL, WHO:n Euroopan aluetoimisto & BZgA (2010) [Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa](#): Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille.

Tuffi Films (2020) [Tottumiskysymys](#) – Lyhytelokuvia ja keskusteluohjeet sukupuolittuneesta vallankäytöstä.

Turvallinen Oulu -hanke: [Materiaaleja turvataitokasvatuksen tueksi](#).

Viola – väkivallasta vapaaksi ry: [Opetusmateriaaleja nuorten kokemasta seksuaalisuutta loukkaavasta väkivallasta](#).

Väestöliitto: [Globaalikasvatusmateriaaleja seksuaalioikeuksista](#).

Väestöliitto (2020) [Tietoa ja materiaalia toisen asteen opettajille turvataitokasvatuksen ja seksuaaliterveyden tueksi](#).

Väestöliitto (2020) [Tietoa ja materiaalia yläkoulun opettajille turvataitokasvatuksen ja seksuaaliterveyden tueksi](#).

SUKUPUOLTEN TASA-ARVO JA NORMIKRIITTISYYS

AV-arkki (2019) [Queer Bodies](#) – Mediakasvatuksen oppimateriaali sukupuolen ja kehon moninaisuudesta.

FSS, SAKKI, SLL & Seta (2013) [Älä olet – Normit nurin!](#) Normikriittinen käsikirja yhdenvertaisuudesta, syrjinnän vastustamisesta ja vapaudesta olla oma itsensä.

Jyväskylän yliopisto / ISOT-hanke (2017) [Mitä väliä sukupuolella?](#) Ideoita ja ajatuksia tasa-arvosta keskustelemiseen yläkoulussa.

Laukkanen, Anu, Sari Miettinen, Aino-Maija Elonheimo, Hanna Ojala & Tuija Saresma (2018) [Feministisen pedagogiikan ABC](#) – Opas ohjaajille ja opettajille.

Plan International Suomi (2018) [Sanoista tehty](#) – Opetusmateriaali tasa-arvon ja sukupuolistereotyyppien käsittelyyn.

Seta: [Oppaita, menetelmiä ja materiaaleja seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta](#).

Seta (2020) [Millaista on olla sateenkaarinuori 2020-luvun Suomessa?](#) Videokokonaisuus ja oppimistehtävät sateenkaarinuorista.

Suomen YK-liitto (2013) [Fredri](#) – Pojat, tasa-arvo ja ihmisoikeudet.

Suomen YK-liitto (2012) [Friidu](#) – Tyttöjen ja naisten ihmisoikeudet.

KOULUJEN JA OPPILAITOSTEN TOIMINTAKULTTUURI SEKÄ TASA-ARVO JA YHDENVERTAISUUSUUNNITTELU

Amnesty International (2018) [Human Rights Friendly Schools Toolkit](#).

Ekvalita: [Kaikkien amis -materiaali](#).

Ekvalita (2020) [Skapa plats](#) – en normutmanande bok för en mer inkluderande skola.

Katso ajantasaiset linkit verkkosivuilta:
amnesty.fi/ihmisoikeuskasvatus/materiaalit

Helsingin yliopisto (2020) [Perus- ja ihmisoikeudet opetus- ja kasvatusalalla](#): Oikeudellinen ja pedagoginen opas alan opiskelijoille ja asiantuntijoille.

OPH (2020) [Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa](#).

OPH (2020) [Tasa-arvosuunnitelmien seuranta 2019](#): Perusopetuksen oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu.

OPH (2019) [Mukana!](#) Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö toisella asteella.

OPH (2015) [Tasa-arvotyö on taitolaji](#): Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa.

Rainbow Rights -hanke (2019) [Tilaa moninaisuudelle!](#) Opas seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen.

Rauhankasvatusinstituutti (2021) [Tasa-arvokompassi](#): Työkalu tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön.

Rauhankasvatusinstituutti (2016) [Koulu vailla verta!](#) Opas yhdenvertaisuussuunnitteluun.

SetSTOP-hanke: [Materiaaleja sukupuolen ja muut erot huomioivaan tasa-arvosuunnitteluun ja -työhön](#).

Taustatietoa

SANASTOJA

Seta: [Sateenkaarisanasto](#).

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus: [Sukupuolen moninaisuuden sanasto](#).

THL: [Kouluterveyskyselyn tulokset](#).

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset>

THL: [Tasa-arvosanasto](#).

THL (2020) [Väkivaltakäsitteiden sanasto](#).

SEKSUAALIOIKEUDET

Amnesty International (2015) [Respect My Rights, Respect My Dignity](#): Module Three – Sexual and Reproductive Rights are Human Rights.

Ihmisoikeusliitto: [Ihmisoikeudet.net](#)-verkkosivusto.

Väestöliitto (2019) [Seksuaalioikeudet](#).

NUORET JA SUOSTUMUS

Amnesty International (2020) [Let's Talk about Yes: Activist Toolkit](#): Moving from a 'Rape Culture' to a 'Consent Culture'.

Bindesbøl Holm Johansen, Katrine, Bodil Maria

Pedersen & Tine Tjørnhøj-Thomsen (2020) "You Can Feel That on the Person" – Danish Young People's Notions and Experiences of Sexual (Non) Consenting. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*.

Brady, Geraldine, Pam Lowe, Geraldine Brown, Jane Osmond & Michelle Newman (2018) 'All in All It Is Just a Judgement Call': Issues Surrounding Sexual Consent in Young People's Heterosexual Encounters. *Journal of Youth Studies*.

Beres, Melanie Ann (2014) [Rethinking the Concept of Consent for Anti-Sexual Violence Activism and Education](#). *Feminism & Psychology*.

Burkett, Melissa & Karine Hamilton (2012) [Postfeminist Sexual Agency: Young Women's Negotiations of Sexual Consent](#). *Sexualities*.

NUORET JA VÄKIVALTAKULTTUURI

Aaltonen, Sanna (2010) Tytöt, pojat ja sukupuoli-nen häirintä.

Ensi- ja turvakotien liitto (2019) [Seurustelun ei kuulu satuttaa!](#) Suomalaisten nuorten kokemuksia seurusteluväkivallasta.

Pelastakaa lapset (2018) [Lasten ja nuorten kokemana seksuaalinen häirintä ja siihen liittyvä kiusaaminen digitaalisessa mediassa](#).

SetSTOP-hanke (2019) [Seksuaalinen häirintä](#): Oppimateriaali.

Katso ajantasaiset linkit verkkosivuilta:
amnesty.fi/ihmisoikeuskasvatus/materiaalit

THL (2020) Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi: Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019.

THL (2018) Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja väkivalta: Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia.

SEKSUAALIVÄKIVALTA

Amnesty International Suomen osasto (2019) Oikeuksien arpapeli: Naisiin kohdistuvat raiskausrikkokset ja uhrin oikeuksien toteutuminen Suomessa.

Amnesty International (2019) *Time for Change*: Justice for Rape Survivors in the Nordic Countries.

Amnesty International (2018) *Right to Be Free from Rape* – Overview of Legislation and State of Play in Europe and International Human Rights Standards.

Euroopan komissio (2016) *Special Eurobarometer 449*: Gender-Based Violence.

FRA (2014) *Violence against Women*: An EU-Wide Survey.

Lidman, Satu (2015) Väkivaltakulttuurin perintö: Sukupuoli, asenteet ja historia.

Niemi, Johanna, Heini Kainulainen & Päivi Honkatukia (toim.) (2017) Sukupuolistunut väkivalta – Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma.

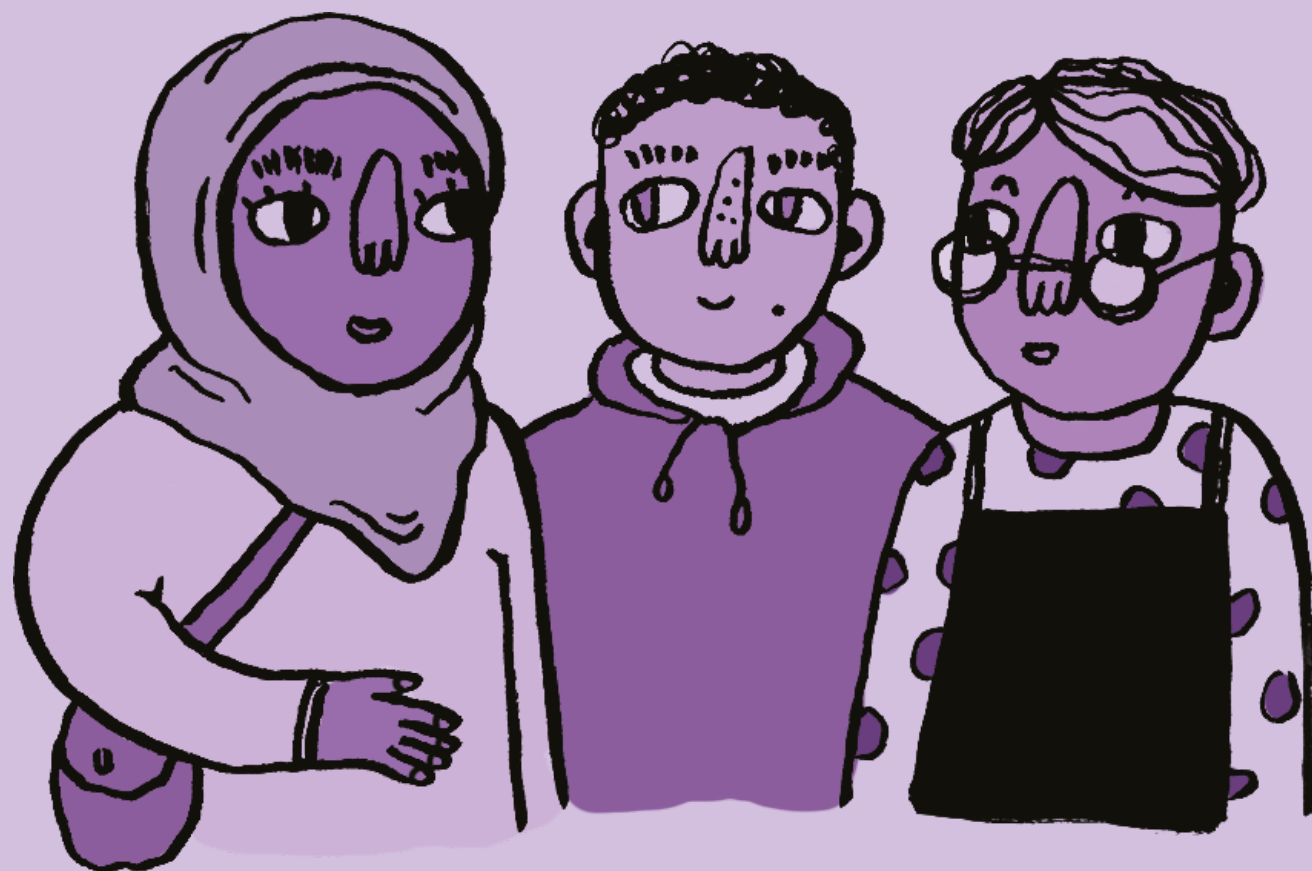

Katso ajantasaiset linkit verkkosivuilta:
amnesty.fi/ihmisoikeuskasvatus/materiaalit

**Lapsetkin ovat ihmisiä.
Puuttukaa asioihin fiksummin
ja tehokkaammin!**

(nuori)

AMNESTY
INTERNATIONAL

